TRIBUNA
Director fondator:
Ioan Slavici (1884)
Publicație bilunară care apare sub egida
Consiliului Județean Cluj

Consiliul consultativ al revistei de cultură Tribuna:
Alexandru Boboc
Nicolae Breban
Andrei Marga
D. R. Popescu
Grigore Zanc

Redacția:
Mircea Arman
(manager / redactor-șef)
Ovidiu Petca
(secretar de redacție)
Ioan-Pavel Azap
Ani Bradea
Claudiu Groza
Ștefan Manasia
Oana Pughineanu
Aurica Tothăzan
Maria Georgeta Marc

Tehnoredactare:
Virgil Mlești

Redacția și administrația:
400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1
Tel. (0264) 59. 14. 98
Fax (0264) 59. 14. 97
E-mail: redactia@revistatribuna. ro
Pagina web: www. revistatribuna. ro
ISSN 1223-8546

Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor

Pe copertă:
Andreia Cismașiu, *Hotărâre* (2016),
tehnică mixtă pe pânză, 53 x 40 cm

O nouă revistă culturală la Turda

Mircea Ioan Casimcea

Această nouă publicație turdeană se alătură cu fermitate celor câteva reviste culturale apărute la Turda în ultimele nouă decenii. Trebuie menționată mai întâi liliputana revistă *Abecedar* (1933-1934), tipărită inițial la Brad de tinerii poeți, pe atunci, Emil Giurgiuca și George Boldea. Cu nr. 8/29 iunie 1933 este editată la Turda, iar cu nr. 19-20 este condusă pentru scurt timp de poetul Teodor Murășanu. Acesta renunță repede la liliputana publicație și tipărește o nouă revistă cu dimensiunile unei coli de hârtie A4, anume *Pagini literare* (1934-1943), menționată în *Istoria presei românești* și de George Călinescu în *Istoria literaturii române de la origini...* (1941). Revista *Ogorul Școlii* (1934-1945) a fost redactată de Asociația Învățătorilor din județul Turda-Arieș, redactor șef fiind profesorul Gabriel Brumă. Următoarea revistă de cultură, *Tour d'Art*, a urmat după 62 de ani, mai precis a fost tipărită în perioada 2007-2008, cu apariție trimestrială, așadar au apărut numai 4 numere. După 12 luni Consiliul Local Turda a retras subvenția, fără să motiveze decizia. A coordonat redactarea acestei publicații Gabriela Leoveanu, membră a Uniunii Scriitorilor din România.

După Revoluția din Decembrie 1989 aproape fiecare școală a editat câte o revistă, însă aici voi menționa întâia publicație turdeană, *Fire de tort* (1925), tipărită în 3 numere (nr. 1 și nr. 2-3) de Societatea Literară „Titu Maiorescu" a elevilor Liceului „Regele Ferdinand", coordonată de tânărul profesor și poet Teodor Murășanu.

Revenind la noua revistă din Turda, *Ecouri*, precizez că nr. 1 al acesteia a fost editat la 28 martie 2018, eveniment marcat de lansarea întâiului număr în sala mare a primăriei, în prezența primarului municipiului, ing. Cristian Matei.

Publicația are formatul de ziar și beneficiază de 16 pagini. Sub titlu se află menționat principiul emblematic al colectivului redacțional, hotărât de redactorul șef, Emil Hălăștuan: „Verticalitate prin Tradiție, Cultură și Credință". În numărul pe care îl prezentăm, cititorul constată existența unei diversități de rubrici, implicit de texte: agenda, literatură, critică literară, religie, educație, teatru, arte plastice, tradiții, folclor, interviu, Turda-Centenar, cultură, interviu de sezon, pasiuni, colecții. Autorii textelor sunt scriitori, istorici, o artistă plastică și o actriță, pasionați colecționari. Menționez numele lor, respectând ordinea cronologică a rubricilor: Emil Hălăștuan, Marian Oprea, Ioan Bembea, Olga Morar, M. I. Casimcea, preot Grigore Marchiș, Horațiu Groza, Virgil Deceanu, Cristina Oprea, Răzvan Mihai Neagu, Maria Mihaela Deceanu, Petru Suciu.

Cum este firesc, tematica își etalează diversitatea: recenzie de carte memorialistică, a scriitorului Ioan Bembea, evocarea eroului martir, preotul Ioan Opriș, dar și a trenului numit Mocănița, o prezentare a unor momente importante din istoria Turzii, dar și despre Ziua Femeii de-a lungul timpului. O atenție deosebită este acordată nevoii de teatru, rolului semnificativ al teatrului în educația tinerei generații, Zilei Mondiale a Teatrului, cât și stimulării teatrului de amatori. Aceeași atenție este oferită virtualului cititor prin cronica despre recenta expoziție de artă plastică, mai precis despre universul floral creat cu emoție și respect de pictorul Gavril Nechifor, precum și ilustrațiilor de cărți pentru copii, imaginate de Ladanyi Emese Kinga, născută la Turda. Un articol însemnat se referă la Postul cel Mare, perioadă de timp care, implicit, se constituie și într-o călătorie a fiecăruia în sine însuși, în fine un alt text evocă mirajul Transilvaniei.

Redactorul șef al revistei semnează editorialul intitulat „Renaștere culturală", din care reproduc următoarea frază: „Prin revista *Ecouri* îi invităm pe turdeni, fie de acasă, fie de aiurea, să așeze câte o cărămidă la rampa de lansare a spiritualității românești, construită pe coordonatele respectului față de concetățeni și ale bunei conviețuiri".

Tot redactorul șef semnează interviul solicitat primarului Cristian Matei, relevant pentru edilul șef al municipiului, care probează astfel încă o dată că este nu doar un consumator de cultură, ci și un susținător hotărât al culturii autentice. Adresându-se, în finalul interviului, echipei redacționale, îi îndeamnă pe componenții acesteia „... să găsească oameni demni de a duce mai departe destinele culturale ale orașului", iar publicația „ trebuie să se constituie într-un document ce, peste ani și ani, va reprezenta o dovadă a faptului că viața oamenilor trăitori în Turda are și o dimensiune culturală. "

Se cuvine să evidențiez în final bogata și diversa iconografie din paginile revistei, cu mențiune expresă pentru reproducerea color, pe prima pagină, a lucrării pictorului Cornel Vana, intitulată „Centenar 2018".

Drum bun și îndelungat noii reviste de cultură din Turda!

■

Cosmogonia poetico-filosofică greacă: de la Musaios la Epimenides (II)

Mircea Arman

Noțiunea de poet, așadar, acoperă, pentru început, aproape tot spectrul îndeletnicirilor intelectuale. Nu exista încă o specializare cît de cît a acestor îndeletniciri, lucru care, se va păstra în cultura greacă pînă la Platon, și încă mult timp după aceea, chiar dacă majoritatea specialiștilor consideră apariția filosofilor presocratici semnul specializării și desprinderii diferitelor științe ale spiritului și naturii.

Că lucrurile nu stau tocmai așa, rămîne să demonstrăm în cele ce vor urma.

Revenind însă la Epimenide, Dodds afirmă că de numele său se leagă primele mărturii istorice cu privire la existența unui tip specific de șamanism în Grecia antică, asemănător, crede el, în opoziție cu părerea lui Mircea Eliade[1], cu șamanismului nordic, siberian.

Lexicograful SUIDAS[2] arată că: „Epimenides, fiul lui Phaistos sau al lui Dosiades sau al lui Agesarchos, avînd ca mamă pe Blasta /era/ cretan, din Cnossos, poet epic. (El avea teoria că sufletul ar putea ieși oricînd din trup, reintrînd din nou în el; cît despre el, săvîrșindu-se din viață, în anii tîrzii, i s-a găsit pielea împestrițată de tot felul de litere). S-a născut în jurul celei de-a 30 olimpiade /660-657/, așa încît a trăit înaintea așa-numiților înțelepți, sau chiar în timpul lor."

Povestea somnului lui Epimenides – însuși numele său putînd avea sensul de „trezire întîrziată" în sensul trezirii spiritului (*menos*) de după (*epi*) somn – are o certă formă șamanică (Dodds), potrivit căreia sufletul părăsește și revine apoi în trup, lăsîndu-l uneori timp îndelungat, probabil ani, fără suflu, într-un soi de somn cataleptic, fapt care, după Culianu, nu implică, totuși, șamanismul de sorginte nordică sau siberiană, ci doar o tehnică iatromantică autohtonă. Chiar și modul în care Epimenides își exercită știința divinatorie este unul retrospectiv, exercitîndu-se asupra greșelilor (*miasma*) vechi, rămase ascunse, necunoscute, pe care le aduce la lumina conștiinței (*a - lethes*), le scoate din ascundere, prin rituri de purificare.

Pare ciudată afirmația lui Suidas după care corpul acestuia ar fi fost acoperit de tatuaje (litere) – deși în tradiția șamanică acest lucru este unul curent – în cazul grecilor este cunoscut faptul că doar sclavii aveau imprimate în piele tatuaje, fapt care îi deosebea de oamenii liberi.

Pe de altă parte, în perioada clasică, Pindar arată că: „Corpul fiecărui om urmează chemarea atotputernică a morții; o anumită imagine a vieții (*aionos eidolon*) rămîne totuși vie, căci ea și numai ea e de la zei. Ea doarme cînd mădularele trupești sunt treze; dar cînd ele dorm ea face să apară în visele oamenilor bucurii sau necazuri care stau să vină."

Același lucru îl spune, de data aceasta în proză, Xenofon: „Somnul e acela care lasă să se întrevadă cel mai bine natura divină a sufletului; căci în somn, sufletul fiecăruia se bucură de o anumită percepere a viitorului și aceasta, se pare, fiindcă doar atunci este cu adevărat liber."[3] Asemenea afirmații apar și la Platon și Aristotel[4].

Citatele din Pindar și Xenofon vin să completeze oarecum această veche concepție de tip șamanic manifestată la iatromanți precum Epimenides, subliniind că activitatea sufletească (activitatea *psyche*-i) este invers proporțională cu activitatea somatică, faptul că intensitatea maximă a vieții sufletești se manifestă în somn sau înaintea morții iminente, apărînd încă la Homer.

Nu poate fi contestată aici o influență orfico - pytagorică incipientă, manifestată prin separația clară a celor două lumi, cea de aici și cea de dincolo, și a celor două vieți, viața somatică, imanentă, și cea sufletească, a *psyche*-i, și modalitățile divinatorii, de salvare a ei. Dodds[5] spune că: „O credință de acest tip este un element esențial al culturii șamanice care există încă în Siberia și a lăsat urme ale existenței ei trecute pe o arie vastă care se întinde într-un arc uriaș din Scandinavia, peste teritoriile eurasiene pînă în Indonezia; vasta extensiune a răspîndirii ei este o dovadă a extremei ei vechimi. Șamanul poate fi descris ca o persoană instabilă psihic, care se simte chemată spre viața religioasă. Ca rezultat al acestei chemări el trece printr-o perioadă de pregătire foarte riguroasă, care de regulă presupune izolare și post, și eventual chiar o schimbare psihologică de sex. Din acest „refugiu" religios șamanul iese înzestrat cu puterea, adevărată sau simulată, de a trece după plac, într-o stare de disociere mentală. În această stare nu se consideră că ar fi, ca Pytia sau mediumul modern, posedat de un spirit străin; se crede că propriul său suflet părăsește trupul și călătorește în locuri îndepărtate, cel mai adesea în lumea spiritelor. Un șaman poate fi văzut de fapt, în mai multe locuri deodată; el are puterea biolocalizării. Din aceste experiențe narate de el în cîntece improvizate, șamanul obține darul prorocirii, al poeziei religioase și al *medicinii magice* (subl. ns. M.A.) care fac din el un personaj important din punct de vedere social. El devine deținătorul unei științe supranormale.

În Sciția și probabil și în Tracia, grecii veniseră în contact cu popoare care, cum a arătat savantul elvețian Meuli, au fost influențate de această cultură de tip șamanic. Este suficient să ne referim, în această privință, la importantul său articol din *Hermes*, 1935.

Meuli sugerează că efectele acestui contact se pot vedea în proliferarea de *iatromanteis*, clarvăzători, tămăduitori și predicatori, la sfîrșitul perioadei arhaice, dintre care unii sunt legați, în tradiția greacă, cu nordul și care, toți, au caracteristici șamanice,(dar nu sînt ei înșiși șamani n.n. M.A.). Din nord a venit Abaris, călărind, se spune, o săgeată, cum se crede că fac și astăzi sufletele din Siberia, el era atît de avansat în practica posturilor încît învățase să se lipsească complet de hrană. Putea să izgonească ciuma, să prevadă cutremure, să compună poeme religioase, și propovăduia adorarea zeului său nordic pe care grecii îl numeau Apolo Hiperborean."

Pe de altă parte, aceste exemple ar putea continua prin amintirea exprienţelor unui Aristeas din Proconesus sau Hermotimos din Clazomenes[6].

Cum lesne am observat această structură a legendei se repetă, aproape „trasă la indigo" și în cazul lui Epimenides. Este un fapt cert că autorul intrării în istorie a lui Epimenides este Diels, chiar dacă textele pe care se bazează acesta, cum el însuși conștientizează, au fost compuse de alții și nu de Epimenides.

Dodds explică tatuajele de pe corpul său ca un semn de devoțiune față de zeu, fiind un fel de sclav al zeului /*servus dei*/, acest tatuaj trimițînd cu gîndul la Tracia unde șamanii și castele superioare erau tatuate, fapt cu care, așa cum arătam mai înainte, nu suntem de acord, acestă teorie a contagiunii scito - tracă fiind discutabilă, cu toate argumentele referitoare la comerțul și colonizarea grecească a litoralului Mării Negre în secolul al VII-lea î.Ch.

Noi credem însă, asemenea lui Aristotel[7] sau Diels că această tradiție era de sorginte orfică și ar aparține lui Onomacritos sau anturajului său, deci tradiției grecești prin excelență.

În altă ordine de idei, părerea lui Dodds după care Epimenides ar fi un șaman din categoria lui Pitagora sau Zalmoxes trebuie luată doar sub beneficiu de inventar.

Nici teoria lui Meuli, care merge tot pe ideea „contaminării" culturale, chiar dacă, oarecum, se apropie de esența chestiunii, arătînd că de fapt „șamanii" greci nu sînt decît iatromanți, nu ni se pare a fi relevantă și credibilă.

Chiar marile mituri eschatologice ale lui Platon[8] apar pe fondul vechilor credințe referitoare la iatromanți. Er, personajul din *Republica* nu este decît un cataleptic lovit de *apnou* (Culianu), la fel ca Epimenides, Aristeas sau Hermotim, el avînd acces la misterele sufletului și universului.

De aceea, filiația orfică a poemelor – în măsura în care ele există[9] – lui Epimenides, cît și întregul imaginar religios, riturile, tehnicile de purificare atitudinea șamanică (pe care la acest nivel o găsim la toți orficii și pitagoricii) toate, sunt, în viziunea noastră, filiații ale doctrinei orfico-pitagorice extrem de răspîndite în Grecia secolelor VII și VI î.Ch.

Epimenides însuși este considerat unul dintre întemeiatorii doctrinei orfice, care în fapt circula în mase, așa cum am arătat, cu mult timp înainte, și care se va transmite, în varii forme, pînă în filosofia lui Plotin.

Bibliografie selectivă

Bolton (J.D.P.), *Aristeas of Proconnesus*, London, 1962.

Culianu (I.P.), *Experiențe ale extazului*, Iași, 2004.

Detienne (M.) *Stăpînitorii de adevăr în Grecia arhaică*, București, 1996.

Diels-Kranz, *Die Fragmente der Vorsokratiker*, Berlin 1934 și trad. rom., vol. I, Iași, 1974.

Dodds (E.R.), *Dialectica spiritului grec*, București, 1983.

Eliade (M.), *De Zalmoxis à Gengis Khan*, Paris, 1970.

Eliade (M.), *Le Chamanisme et les techniques archaiques de l'extase*, Paris, 1968.

Jeanmaire (H.), *Couroi et Couretes*, Lille, 1939.

Lewis (I.M.), *Ecstatic Religion*, Harmondsworth, 1971.

Mireaux (Ë), *La vie quotidienne au temps d'Homère*, Paris, 1954.

Petazzoni (R.), *La religione nella Grecia antica fino ad Alessandro*, Torino, 1953.

Note

1 Vezi nota 49.

2 Apud., Diels - Kranz, *Fr. pres.*, trad. rom.,p. 58, fr. 2, Junimea, 1974

3 Xenofan,*Cyrop.*, 8.7.21.

4 Platon, *Rep.*, 571 D și urm.: atunci cînd *logistikon* /rațiunea/ în somn este *auto kat auto monon katharon* / purificată, redusă la ea însăși/ (ceea ce nu se întîmplă întotdeauna), poate vedea ceea ce nu știa dinainte, în trecut, prezent sau viitor și *thes aletheias en to toiouto malista aptetai* /este legată de adevăr/. Aristotel, fr. 10= Sext. Emp., *adv. Phys.*, 1.21: *căci atunci cînd, în timpul somnului, sufletul se află în el însuși, suprimîndu-și natura, prezice și anunță cele viitoare, așa fel este și se desparte de* trupuri cum se întîmplă în cazul morții, cf. Jaeger, *Aristotle*, 162 și urm. Vezi și Hipp., *Peri diaites* (Despre regim), 4. 8; Eschil, *Eum.*, 104 și urm. Cf, Dodds, *Dialect. spirit, gr.*, p.184, nota. 3.

5 E.R. Dodds, *Dialect. spirit. gr.* p.165 și urm.

6 Tradiția spune că, morți fiind, aceștia au fost văzuți în diferite locuri, în timp ce trupul lor putea fi văzut zăcînd acasă. Această concepție pare să fi fost deja în perioada lui Sofocles una foarte răspîndită. Cf. *Electra*; Cf. Bolton J.D.P., *Aristeas of Proconnesus*, London, 1962.

7 Aristot. *Rhet.*, 1418a 24: „ Căci acela /Epimenides/ nu profețea despre lucrurile viitoare, ci despre faptele trecute, întunecate.

8 Cf. Ioan Petru Culianu, *Op. cit.*, p. 50.

9 A se vedea: Diels-Kranz, *Op. cit.*, B, fr. 2, 5, 11, 19, 21.

Conferințele *Tribuna*

Ani Bradea

Grigore Zanc, Alexandru Boboc și Mircea Arman

Respectând și consolidând, de la o ediție la alta, tradiția temelor diverse și a invitaților de anvergură, Revista de cultură *Tribuna* continuă seria conferințelor organizate cu regularitate în ultimii șase ani sub conducerea managerială a filosofului Mircea Arman. Astfel, în perioada 23-25 martie a avut loc primul eveniment de acest gen din 2018, prilej cu care academicieni, profesori universitari, oameni de cultură din mai multe orașe ale țării s-au reunit la Cluj pentru a asista la cele patru conferințe propuse de prestigioasa publicație și găzduite de sălile Hotelului „Seven".

În deschiderea evenimentului, vineri, 23 martie, dr. Mircea Arman, managerul și redactorul șef al *Tribunei*, a susținut o conferință, extrem de apreciată de publicul prezent, despre *Poezie și filosofie*. Cei aflați în sală au putut afla că, în viziunea filosofului Mircea Arman, poezia „nu este altceva decât o autentică modalitate de cunoaștere și de rostire a adevărului prin metaforă, ca rezultat ultim al raportării opozitive a *imaginativului poetic* la existență, la lume". Dar și că „metafora ca un ««concept»» al poeziei face parte din arsenalul imaginativ (nu imaginar) al poetului, înțelegând prin imaginativ acea facultate specifică omului de a crea lumi și valori posibile, fapt diferit fundamental de fantazare sau de reprezentare". Iar „capacitatea specifică a creatorului este tocmai punerea în valoare a acestei capacități imaginative". „Poezia – spune Mircea Arman – ca act de creație sau cunoaștere, nu este – la nivelul jocului formal de cuvinte, a imaginilor frumoase șocante sau, mai nou, indecente – decât un sterp joc, mai reușit sau nu, mai șocant sau nu, dar cu același rezultat dezastruos: lipsa valorii și a autenticității" (Am citat, aproximativ, din discurs).

În dimineața zilei următoare a fost rândul academicianului Alexandru Boboc să capteze audiența cu o temă de asemenea provocatoare: *Naționalitatea* în *filosofie*. Încadrând specificul filosofiei românești între modelele europene și paradigma culturală românească, Alexandru Boboc a arătat că gândirea filosofică românească nu este doar rezultatul contactului cu filosofia europeană, cât, mai ales, al spiritualității poporului român de-a lungul timpului. Au fost evocate în discurs nume precum Lucian Blaga, Constantin Rădulescu-Motru, D.D. Roșca sau Mircea Vulcănescu, iar în intervenția sa prof. univ. dr. Vasile Muscă a conchis faptul că, dacă filosofia românească este pusă, de către unele voci, sub semnul întrebării, putem spune, cu certitudine, că există filosofi români.

Ziua de sâmbătă, 24 martie, a continuat cu expunerea criticului de film Ioan-Pavel Azap, redactor al Revistei *Tribuna*, despre *Generația 70* în *cinematografia românească*. Ioan-Pavel Azap apreciază perioada anilor 70 ca fiind „prima generație coerentă în cinematografia română", evocând, ca moment de referință pentru primele rezultate notabile, premiera filmului documentar de lung metraj *Apa ca un bivol negru* (1971), distins cu mai multe premii. Semnatarii filmului, tineri studenți pe atunci, vor deveni nume importante ale cinematografiei românești, precum Stere Gulea, Nicolae Mărgineanu, Dan Pița, Mircea Veroiu și alții. „Este un film cu valoare de unicat în cinematografia română – a spus Ioan-Pavel Azap – mărturie și dovadă a unei încercări, ce a marcat și parte dintre filmele ulterioare ale cineaștilor respectivi, de a se desprinde de formalismul epocii, al comandamentelor ideologice și de a face un cinema realist, în sensul de autentic, un ««cinema al adevărului»»."

Prima serie a conferințelor *Tribuna* din 2018 s-a încheiat duminică, 25 martie, cu prezentarea prof. univ. dr. Ștefan Damian despre poezia italiană. Argumentația a fost îmbogățită cu o lectură amplă, susținută de profesorul Damian din versurile mai multor poeți clasici italieni.

Evenimentul, organizat de Revista de cultură *Tribuna* la sfârșitul lunii martie, anul curent, se înscrie, în mod strălucit, în seria activităților culturale de succes pe care *Tribuna* le-a inițiat și susținut în ultimii ani, pentru promovarea actului de cultură și, nu în ultimul rând, pentru ridicarea continuă a calității publicației, meritul fiind, în primul rând, al viziunii manageriale a filosofului Mircea Arman.

■

Vizitați site-ul nostru:
tribuna-magazine.com
• comentarii
• analize
• interviuri

TRIBUNA MAGAZINE,
WEEKLY MAGAZINE IN ENGLISH, ROMANIAN AND ITALIAN

Mistere nebănuite în jurul nostru

Vistian Goia

Doinea Cetea
Istorii (poezii)
Editura Școala Ardeleană, 2017

ISTORIILE în versuri ale Doinei Cetea nu au deloc caracter științific, ci, mai degrabă, sunt creații literare vecine cu mitul și cu povestirile în care „misterul" sau pățaniile evocate stimulează și întreține interesul și curiozitatea cititorului tânăr sau chiar cult, uneori, pentru a afla ceva deosebit față de realitatea obișnuită și ușor palpabilă. „Lumea" creată sau imaginată de ea îi aparține pe de-a întregul și, de aceea, îl captivează deopotrivă pe cititorul-copil și pe cel matur. Iată câteva creații care plac prin limbajul lor frust, concentrat și incitant, încât te poți întreba cum a reușit autoarea în extrem de puține cuvinte să surprindă atâtea existențe, sensuri și frumuseți din lumea înconjurătoare, fără ca omul obișnuit să le acorde însemnătatea cuvenită.

În creația *Locul cel bun,* poeta își caută mereu „locul" care i se potrivește, dar nu-l prea găsește și, când îl simte pe-aproape, se zbenguie și nu se hotărăște să-l „împodobească" precum gospodinele casa în preajma sărbătorilor!

Dimpotrivă, în căutarea „cuvintelor potrivite", noaptea se răsucește în așternuturi" / „Ca pe un pat de urzici"!

Adolescenta nu face parte dintre ființele care-și ascultă părinții, deci nu se „scaldă" în cumințenia fetițelor crescute în mediul rural ardelenesc. De aceea anumite sfaturi morale părintești le aude fluturând pe la urechi fără să mediteze și fără să se oprească în căutarea conduitei obișnuite în mediul în care s-a născut. Îndemnurile de genul „Stai la locul tău și-ți va fi bine" sau „Dacă nu-ți știi locul, așa pățești", nu-i schimbă de fel traseul creativ.

Datorită structurii ei deosebite, obsedată de reveriile care o smulg din mediul înconjurător, pentru a-și crea unul deosebit, poeta își compune un univers propriu. Se visează „învelită în frunze de vie", se lasă „îmbătată" de gustul și mirosul strugurilor și al mustului. Transfigurată sufletește, se simte mângâiată de razele de lună, iar pământul și iarba îi șoptesc dorința lor de a fi cuprinse în „trupul" visătoarei!

Citind versurile din *Locul cel bun,* comentatorul recită, fără să vrea: „Unde ești, copilărie, cu pădurea ta cu tot?!"

Paradoxal, poeta nu trăiește și nu creează din „Amintiri", cum se intitulează una din creațiile incluse în prezentul volum. Dimpotrivă, se scutură de ele precum de „prunele viermănoase"! În „istoriile" de aci lipsesc imaginile literare frumoase, școlărești și accesibile de multe ori. Din meditațiile adânci și imprevizibile se nasc viziuni care-l sperie pe cititorul naiv și comod. De pildă, „Iedera cățărată / Pe zidul strivit de timp / Din cimitirul cetății", pare un „monstru". „Firul iute al apei din adâncuri / curge peste părul / Morților tineri", iar „Buzele lor albăstreau lutul" ș.a.m.d. Privindu-se pe sine în ipostaza creatorului care nu sondează albastrul frumuseților cerești, nici luminozitatea razelor lunare, ci enigmele subterane, unde descoperă „istorii" care o sperie, încât privind înaltul cerului, i se pare că „Zboară crucile în formă de păsări" (!)

În altă creație, cu titlul *Furtuna,* imaginația și starea sufletească ale poetei sunt bântuite adeseori de peisaje și elemente ale naturii care ne amintesc de furtunile verii, când întreg văzduhul a devenit un dușman al făpturilor omenești. Vântul îi pare Doinei Cetea cel mai periculos dintre toate elementele naturii, lui îi atribuie puteri hiperbolice. El poate ridica „Via la ceruri" și poate înălța „casa" enigmatică în care se ascund „șerpi vorbitori", „șoareci tainic strângători", păiajeni iscoditori și, în contrast, chiar „perna de sub capul cărunt al mamei", care se odihnea! Casa ei i se pare o „corabie" ridicată în văzduh chiar de vântul năpraznic, provocând o noapte în care s-ar auzi „Doar tânguiri de cucuvea", ea fiind o pasăre răpitoare de noapte, trăitoare pe lângă casele părăsite, prin scorburi ș.a.m.d. Din nou curiozitatea poetei, imaginația ei sunt populate de case macabre care-i inspiră groaza, sentimente sinistre și alte componente de acest gen. Dar, comentatorul știe un adevăr: firea și psihologia doamnei Doinea Cetea sunt total diferite. De aceea o rog să nu se supere pe mine, pentru că eu o prefer pe ființa vie din sediul Filialei!

În altă creație, *Cârtița,* această vietate este elogiată din motivul simplu că, prin mușuroaiele ei, „duce morților / Aerul curat al zilelor (și) Al nopților."

Odată cu „*Topirea zăpezii,* peisajul admirat și elogiat este altul, ceea ce-i provoacă poetei stări sufletești încântătoare. „Topirea zăpezii / Sub razele soarelui tânăr / Era o vată de zahăr / Sub cerul gurii". Nu am întâlnit în nicio creație românească prin care să fie „cântată" sosirea primăverii cu o imagine atât de potrivită pentru culoarea anotimpului gustat cu atâta drag de ființele de aceeași vârstă cu el.

Cu *Solomonarul,* poeta transferă sondarea naturii, a pământului și anotimpurilor, unor figuri mitice. Vrăjită de mișcările legănate ale „nuielușei de alun", (obiect din lumea basmului) care o îndeamnă să-și „alunge duhurile potrivnice apei" care-și dorea lumina. Și, astfel, dintr-un firicel curgător se transformă într-un râu, împodobit cu nuferi, păsări, albăstrele care-i vor ține de „urât" peste „veacuri"!

Povestea lui „Miron, ciobanul" evocă timpuri imemoriale, cu tentă biblică, precum Moise și toiagul vestit, cu puteri magice. Creația e mai puțin accesibilă copiilor mici și mai potrivită școlarilor.

Iar „filosofia" legăturii dintre generații, din *Portret,* e specifică creațiilor profunde, chiar dacă e vorba de străbunici și urmașii lor. La fel, *Poarta stelară.*

În schimb, evocările cu alură de basm imaginat și povestit de copii au toate atributele de a fi considerate creații adevărate, potrivite vârstei și mentalității lor.

Podul casei e o creație imaginată de autoare pentru a evidenția legătura eternă între generații. Aci, eroul liric, prin prin intermediul visului, redescoperă lumea copilăriei, populată și vegheată de bunicii și părinții lui „prezenți" în podul casei, unde micuțul visător retrăiește atmosfera de neuitat a vârstei începuturilor. Când pătrunsese noaptea, pe furiș, în podul casei, micuțul îi vede și îi îmbrățișează pe toți din priviri și e fericit ca altădată. Însă, tatăl „visătorului" îi atrage atenția că trebuie să coboare din pod ca să nu-l prindă zorii zilei și, motivând, îi șoptește discret: „Mai ai viață de trăit"! Excepțională creație, o „capodoperă" a literaturii pentru copii și tineret!

Așadar, în cartea Doinei Cetea, nu e vorba de istoria ca știință a succesiunii generațiilor, ci de „istorii" privite, „cântate" și gustate ca „poveste"! Mai sunt, în acest volum, și altele pe care le recomandăm posibilului cititor tânăr ori matur.

Andreia Cismașiu *Doamna iernii* (2016)
tehnică mixtă pe pânză, 60 x 28 cm

István Korbely *Cap renascentist* (2017), u/p, 40 x 30 cm

O lume care sparge ferestrele

Ştefan Manasia

Ioan Groșan
Lumea ca literatură. Alte amintiri
Iași, Editura Polirom, 2017

După *Lumea ca literatură. Amintiri* (Polirom, 2014), Ioan Groșan publică, la aceeași editură, în 2017, *Lumea ca literatură. Alte amintiri*. Un biscuit narativ savuros, ușor picant, semnat de cel care în studenție fusese una dintre mințile strălucite ale grupului de satiră și umor clujean *Ars amatoria*. Și care a publicat, apoi, trei dintre cele mai reușite volume de proză ale generației optzeciste – *Caravana cinematografică, Trenul de noapte, Un om din Est* – construcții suple, postmoderne, alerte, omagiu oblic și histrionic adus literaturii monumentale a lui Nicolae Breban, pe care autorul îl reunoaște și astăzi drept „maestrul literar al tinereții mele". Așa cum *amintirile* lui Mircea Ivănescu erau, uneori, dereglate și mistificate pînă deveneau poem, anecdotele reținute de Groșan devin povestiri memorabile, patinînd la granița dintre estetica ficțională a lui Hemingway și bancul politic, dintre basmul pervers și neantologia cehoviană. Pentru eroul acestor „alte amintiri" esențial este să nu îți pierzi cumpătul și buna dispoziție în mijlocul dezastrului. Să-ți ștergi molozul de pe sacou și să pornești în noua zi fluierînd. O zi din comunismul monstruos al anilor 1980 sau din protocapitalismul deloc mai drăgălaș al anilor 1990-2000.

Fie că publică în *Iocan*, revista consacrată autorilor de *short stories*, sau își întreține spiritul destins-pamfletar în paginile din *Cațavencii*, fie că semnează – stîrnind mînia homerică a mamei – o suită de texte erotice în nou apăruta ediție românească din *Hustler*, Groșan îți lasă impresia că transformă, cu lejeritate, orice subiect în proză scurtă, în narațiune tonică. Amendează, caragialiano-pintilian, o întreagă lume românească: combinația suprarealistă de Chomsky și palincă maramureșeană (în povestirea *De ce nu-l suport pe Noam Chomsky*), delirul prefăcătoriei din regnul comunist (*Concursul de Miss „Muncă, tinerețe, frumusețe", Costinești, 1988* sau ciclul hustlerian *Eros în socialism*), figura plagiatorului dovedit Eugen Barbu, transformat fără de voie – și de nevoie – în negustor (*Eugen Barbu și comerțul cu nutrii*). Se amendează, autoironic, cu bonomie de copil răsfățat perpetuu, pe sine (în *excelentele Cum am devenit scriitor* și *Un tată slab povestitor* – cea din urmă, parodiind structura basmului, mi se întipărise în memorie dintr-unul din numerele revistei *Iocan*).

Există însă un nucleu sumbru în colecția istorioarelor din *Lumea ca literatură. Alte amintiri*. O tristețe și o gentilețe sufletească, o candoare paradoxală – am fi tentați să spunem, rememorînd titluri mai vechi din bibliografia autorului – tipic groșaniană. Și mă gîndesc la povestirile *O sinucidere ratată*, *Bunicul și americanii* sau la schița cu deschidere sociologic-antropologică *Duminica spre prînz, în crîșmele de fraternizare*: „...Cele mai frumoase momente din crîșmele de fraternizare din orice cartier bucureștean sînt diminețile de duminică spre prînz. Atunci eles-au golit de bețivii de cu o seară sau o noapte din ajun, o femeie, de regulă mai tuciurie, dă pe ciment cu un mop umed, golește scrumierele, șterge mesele de lemn, iar barmana ciufulită, abia mascîndu-și un căscat ecologic, e toată numai un zîmbet. Și-atunci, pe la unsprezece, unsprezece și-un sfert, apar *ei*. Sînt pensionarii. Dar nu orice fel de pensionari, nu sunt genul de bătrînei care joacă table sau șah prin scuarurile din jur și nici nu pariază la Stanleybet ori Fortuna. Sunt îmbrăcați de duminică, în costume ponosite, dar curate, la gît cu cravate care-au văzut și grozăviile din «obsedantul deceniu», cu unghii îngrijite, cu pantofi bine lustruiți, bărbieriți proaspăt, fiindcă la unii din ei se mai observă o mică tăietură la bărbie. Cîțiva au și baston, dar încă se țin bine. Se duc la bar și comandă, invariabil, o sută de «amestecată», rachiu sau votcă cu sirop, și-apoi se așază, totdeauna singuri, la o masă. Și-atunci merită să-i privești, desigur fără ca ei să bage de seamă: iau o gură din pahar, savurează discret gustul pe care îl cunosc de ani și ani și-apoi se uită oblic în jos, spre tăblia mesei. Cu siguranță că imediat, răscolite de savoarea «amestecatei», îi năpădesc, ca pe personajul proustian cu madlena lui, amintirile. Ce amintiri, nu poți decît să bănuiești: poate niște întîmplări de pe vreun șantier din tinerețe, poate chipul vreunei iubite cu care nu s-au mai căsătorit, poate ceva din armată. Amintirile vin în ordine: fiecare înghițitură cu amintirea ei".

La fel cum, da, în textele acestea lipsite de pretențiile marii literaturi (dar asumîndu-și, libertin, mizele și rigorile ei), *amintirile vin în ordine*. Pentru că Ioan Groșan manevrează, ca un ceasornicar elvețian, mecanismul gîndit de el. Care ni-i revelează, mai vii ca niciodată, pe rudele și prietenii defuncți (apare, la o masă de restaurant, chiar întunecatul Mazilescu) sau *still alive*, pictori și graficieni și regizori documentariști (aici hrabalian-ereticul Copel Moscu), poeți și prozatori, jurnaliști, plus o duzină de *figuranți* (secretari de partid, țărani cooperatori, pensionari, tractoriști). O lume care sparge ferestrele și smulge din țîțîni porțile giganticului, delirantului, sordidului carnaval românesc. ■

Andreia Cismașiu — *Pagini din jurnalul meu. Sinele* (2013), tehnică mixtă pe pânză, 80 x 100 cm

Case aici, case acolo

Cătălin Stanciu

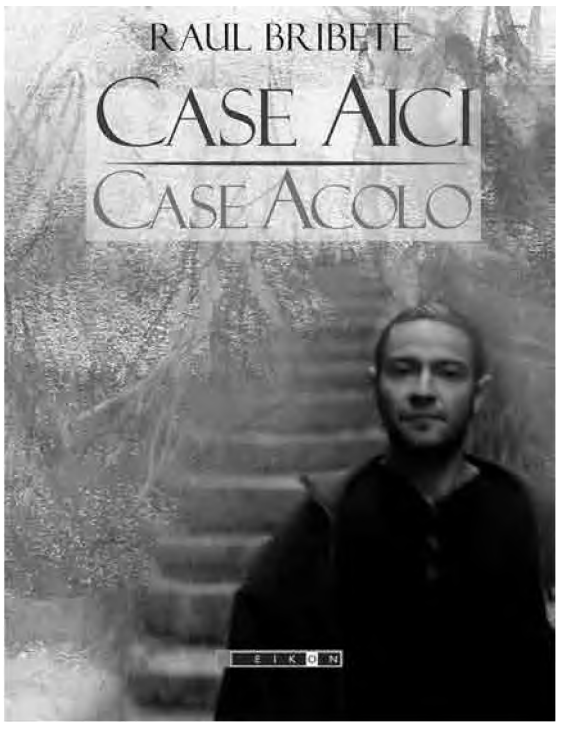

Raul Bribete
Case aici, case acolo
București, Editura Eikon, 2017

Cea mai recentă carte a tânărului și dinamicului poet Raul Bribete surprinde prin imponderabilitatea versului. Un vers ce se decorporalizează între cer și pământ, între singurătatea poetului iubitor de oameni și mecanismul eternității. Miza poeziei sale este să unească ceea ce pare de neunit, să tămăduiască ceea ce pare fără leac și astfel, să facă din poezie o poartă spre sacralitate, un facilitator spre fericire. Dar până să ajungă aici, omul are îndoielile sale, temerile și temele sale existențiale, nimicurile de zi cu zi ale vieții. Plecăm de la „gălăgia noastră interioară, de la zbaterile noastre" și ajungem ritualic să închidem bucla, să ne întoarcem acasă.

Calea spre divinitate, spre sacralitate și spre cunoaștere se realizează printr-o meditație invocatoare prin care întâlnești străbunii pe linie personală, căci în „tine bat toate inimile alor tăi, plecații" (p. 19), dar și străbunii arhietipali, universali nabucodonosori „cu peri aspri ca ai vulturilor [...] în miracolul subteran al propriei ființe/am văzut și am auzit / inexprimabilul". (p. 46-47). Astfel, mundanul se estompează, iar umanul, particularul, individualitatea se dilată și se contopesc cu întregul.

Poezia lui Raul Bribete este o exprimare a supraeului spiritual. Prin aceasta Raul Bribete confirmă faptul că poetul este în proximitatea sfântului. În ebraică *sfânt* înseamnă *separat, pus deoparte*. Astfel, nu doar etimologic sfântul și poetul sunt asemănători ci au și aceeași structură morfologică. Ambii sunt responsabili de ceea ce au primit de la divinitate. În *Case aici, case acolo* nu avem o poezie abisală, dar este certă preocuparea autorului pentru transcendență. Autorul nu este nepăsător cu propiul destin, ci este co-participant la clădirea acestuia, un poet care nu este ignorant cu propriul destin. Iubirea, liantul tuturor lucrurilor și motivul creației, nu poate lipsi din poezia sa.

„Scriu fastuos, pentru fastul din tine/ pentru armonia spiralică/ dintre noi [...] Tu stai închisă în mine, ca o imagine nedevelopată/ dintr-un vechi aparat de fotografiat/ tu stai închisă în mine/ ca într-o casă/ și nu vrei să mai ieși (*Ființe nocturne* p. 10)"

Simbolul și metafora casei, a caselor apare sub diverse forme. Fie că vorbim de trupul ca o casă în care organele se descompun sau ca un spațiu de locuit al sufletului sau al minții – un cadru limitativ al casei de aici – raportarea, toată nădejdea dar și ancorarea este spre casele de acolo, într-un spațiu fără timp și fără întrebări.

„Casele mor și ele, se tocesc încet,/ ca organele în trupurile noastre./ Inutile sunt gesturile mărunte a căror tandrețe/ ne părăsește și revine constant și ritmic,/ ca mersul de miriapod. [...] casele se simt singure fără noi înăuntru/ așa cum sinele nostru gol e fără cei dragi,/ ca imagini, forme, gesturi, cuvinte... (*Un abur prietenos și însingurat mi-e-ntreagă viață*. p. 17).

Întâlnim la Raul Bribete o poezie de esență tare, o poezie de idei din care nu lipsește totuși emoția. Structura stilistică este curată, versul curge limpede printre case, spații, oameni, idei, temeri, printre întrebări. O poezie a introspecției care te face să tresari precum matrioșka/ una în adâncimile/celorlalte. (p. 45)

Textul său este lucrat, îngrijit și bine așezat. Se simte, cu preponderență, cultura sa filosofică dar și cea mistic-religioasă. Raul Bribete practică o poezie introspectivă, meditativă, nostalgică, o poezie care își dorește revenirea la condiția primordială.

Raul Bribete crede în poezie și în rolul poetului. Fără să vrei, te duci cu gândul la Hölderlin și al său vers devenit un aforism retoric: „La ce bun poeții în vremuri amare?"

Raul Bribete este un poet ce cultivă speranță reîntregirii.

■

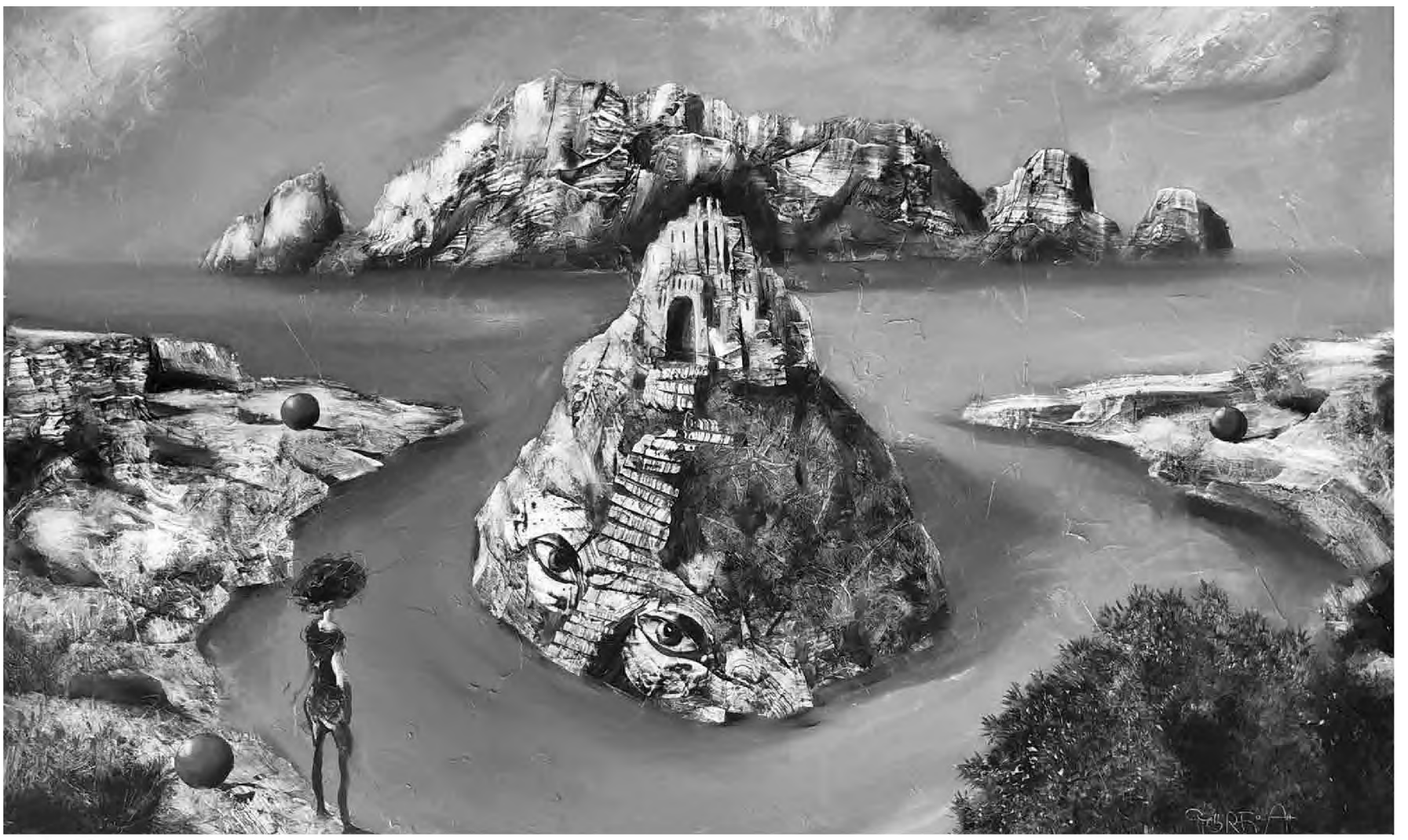

András Györfi — *Față în față* (2017), ulei pe pânză, 80 x 120 cm

Prieten cu cititorul

Radu Ilarion Munteanu

Andrei Gazsi
Cu alte cuvinte
Cluj-Napoca, Editura Limes, 2017

Cu alte cuvinte este al doilea volum de poezie al lui Andrei Gazsi. Girat, într-o precuvântare sui generis, de Ioan Milea, sub forma unei scrisori personale.

Primul capitol, intitulat *De vorbă cu...*, e o dovadă că poetul se ia în serios. Raportându-se, printr-o serie de dialoguri lipsite de inhibiție, cu poeți celebri: Baudelaire, Poe, Bacovia, Arghezi, Blaga (Lucian, nu vă gândiți la prostii), Esenin, Nichita, Sorescu. Pe care îi amestecă apoi cu poeți, oricum remarcabili în sine, dar mai apropiați universului nostru: Negoiță Irimine, Mirce Petean, Viorel Mureșan, Traian T. Coșovei, Radu Săplăcan, Sorin Grecu.

Să adăstăm un moment privind lista convorbitorilor. Procedeul literar are un precedent sui generis. Îndeajuns de îndepărtat în timp ca acum să-și valorifice cota de originalitate. E vorba de volumul de debut al lui Sorescu: *Singur printre poeți* (1964). Tematizarea poetică a conștientizării – și afirmării – propriei condiții e un act de curaj. De salutat ca atare. Că astfel poetul își plasează din capul locului o ștachetă înaltă în față, cu atât mai bine. Dar însăși identitățile poeților cu care autorul conversează poetic îl caracterizează.

Fiecare din cele 14 poeme din acest insolit capitol începe cu câte un citat semnificativ, plasat ca moto, din fiecare interlocutor poetic. Versurile lui Baudelaire, primul interlocutor, sunt din sonetul *Mortul vesel*. Andrei Gazsi îi răspunde cu un poem meditativ, în care cuvintele erotice sunt materiale de construcție pentru un vis melancolic. În care sesizăm o trimitere discretă la *Florile răului*.

Primele două versuri din scurtul poem *Pentru* *** al lui Poe primesc ca răspuns o nouă meditație. Tema mamei rămâne prezentă, discreta trimitere la *Prăbușirea casei Usher* idem.

Versul din Bacovia e, poate, cel mai cunoscut, să nu spunem popular. Dar discursul autorului pare un capitol dintr-un lung poem al morții. Arghezi e interpelat prin poezia sa *Domnița*. Cu o pezie ce poate fi citită și ca o rafinată parodie a stilului arghezian. Versurilor lui Blaga, din poezia *Primăvară*, din ciclul *Cântecul focului*, autorul le replică cu o reflecție cu parfum de apoftegmă: „Vulnerabil în fața cunoașterii / învăț a muri încă o dată"... Esenin e chemat la bară cu un diptic din poezia *Focul vânăt*. Replica autorului aduce ca martori iubita și, ca de obicei, mama. Îndrăzneț e apelul la Nichita: un fragment din... *Internaționala*. Ce va răspude autorul? Și mai îndrăzneț. Polemizând subtil cu poetul necuvintelor. Din Marin Sorescu, alege pemul *Dacă nu cer prea mult*, citând o întrebare existențială. Iar răspunsul autorului regăsește, ca la Arghezi, aburul parodic.

András Györfi — *Insula lacrimilor,* ulei pe pânză, 70 x 70 cm

Spre rușinea mea, n-am găsit sursa versurilor lui Negoiță Irimie. Dar răspunsul, în vers clasic, e unul din cele mai rotunde din întreg volumul. În schimb, versurile lui Mircea Petean, culese din *Poemele Anei* (volumul sublim al poetului editor), declanșează o replică plină de înțelegere fraternă. De fapt din întreg capitolul, e mostra cea mai dialogală. Din poezia lui Viorel Mureșan, autorul alege o bujuterie. Cititorul sesizează structura de hai-ku a versurilor, înainte de a căuta. Desigur, amănuntul prosodic nu poate scăpa replicii autorului. Versurile lui Traian T. Coșovei, pe care personal îl apreciez în mod cu totul deosebit, sunt din poezia *Omul care așteaptă la ceas*. Precizez că identificarea lor mi-a depășit posibilitățile și o datorez Ștefaniei Coșovei, căreia îi mulțumesc public pentru ajutor. Replica autorului e oarecum satirică. Același eșec al căurilor în ce-l privește pe Radu Săplăcan. Dar poezia cu care autorul dă răspunsul e de mare densitate. Dialogul cu ultimul interlocutor putea lipsi. Oricum capitolul e oarecum neomogen.

Capitolul următor, *Câte o carte poștală pe lună*, cuprinde nouă poeme, ca și cum ar fi scrise din închisoare. Interesant e hibridul dintre fondul epic (o lume definită, personaje de gen, derulare narativă) și limbajul poetic consistent. E momentul de lectură în care tu, cititorule, îți spui că, deși e doar al doilea volum, Andrei Gazsi e un poet constituit, aflat în controlul mijloacelor genului. De remarcat și aici prezența constantă a mamei. Cu valențele larg simbolice ale personajului generic.

Centrul de greutate al volumului e capitolul final, care poartă și titlul de pe copertă. Cuprinde 31 de poezii, cu decelabilă diversitate. Cumva, totul până acum, deși valoros în sine, pare mai degrabă un ambalaj, sau o lungă introducere la mesajul poetic de fond, sublimat de acest capitol. De remarcat poemul *Ceasul cu pendulă*, dedicat regretatului Mihai Dragolea, cu care autorul a fost prieten. Mai departe, el nu se sfiește să inventeze cuvinte (înforjat, facetime, mândenie), cultivă alăturări insolite (geometria inimii, gând despletit), cu potențial radiativ. Nu se poate evita citarea a două versuri esențiale, din poezia *Povestiri despre drumul mătăsii*: „Ca metaforă însă, domnule profesor,/ drumul mătăsii e doar un exercițiu de iubire." Nu e tocmai o profesiune de credință, dar e formula alchimică a identitătii sale poetice.

Mai apar dedicații confraterne (lui Aurel Pantea și Ion Mureșan), apoi volumul se încheie cu un text mărturisitor, nici CV, nici autobiografie, în care inocența funciară a lui Andrei Gazsi se etalează molcom, sfătos și blând. Sub titlul lipsit de emfază, *Notă despre mine însumi*. Chiar necitind-o, simpla lectură a delicatului volum spune limpede că autorul s-a apucat oarecum târziu de scris. Dar a făcut-o gata format. Într-un anume fel această ieșire târzie în public se înrudește vag cu Arghezi, dar și cu Școala de la Târgoviște. Cu deosebirea că prozatorii din categoria numită au debutat după 40 de ani la modul programatic.

Ce fel de poet e Andrei Gazsi? Poet urban? Nu. Poet transilvan? Nu. Poet meditativ? Nu sută la sută. Poet confesiv? Nici atât. Dar are câte ceva din toate aceste categorii. Poziția sa față de cititor e prietenoasă, înțelegătoare, total neostentativă. Poetul Mircea Petean a avut încă o dată fler și mână bună. Spun asta numai deoarece n-am citit primul volum al lui Andrei Gazsi. Dar sper să-l citesc pe al treilea...

■

Magia poeziei

Elena M. Cîmpan

Menuț Maximinian
Crucea nopții
Cluj-Napoca, Ed. Școala Ardeleană, 2018

Poezia este ea însăși magie. Vrăjitorie de cuvinte, prestidigitație, acrobație, o terapie de-a scăpa de fricile toate. Inclusiv de cea de-a scrie poezie. Pentru că există o temere, exprimată sau nu, simțită cu intensități diferite, în a contribui cu universul tău poetic la universul lumii. Întrebări, rețineri, răzgândiri, abandonări temporare îl călesc pe poet în lupta cu sine și cu ceilalți.

Existența magiei albe și a magiei negre acoperă dualitatea lumii, împărțită în bine și rău, în frumos și urât, în alb și negru. Dacă magia albă respectă dorința, sentimentul semenilor, cea neagră își folosește puterea pentru a-i domina emoțional pe ceilalți. De aici, poate, și cele două tipuri de cunoaștere, ilustrate atât de poetic și metaforic în filosofia și în poezia lui Blaga, cunoscute drept „cunoaștere paradisiacă" și „cunoaștere luciferică".

Volumul *Crucea nopții*, îmbină credința cu teama, încrederea cu deznădejdea. „Crucea" din titlu este salvatoare în orice împrejurare, este talisman al poetului, al călătorului, este semn văzut și nevăzut, purtat în ochi, în cerul gurii, în inimă, în orice împrejurare, iar determinantul „nopții" creează spațiul de împlinire a dorințelor, la greu, atunci când încărcătura semantică și simbolică a trăirilor poate fi esențială.

Culegător de obiceiuri și superstiții specifice multor sărbători din calendar, Menuț Maximinian crede în aceste semne, paleative și (ne)liniștitoare, de la presăratul sării în pantof, până la crăpatul sticlei de la lampă. Prin *Crucea nopții*, poetul trece sub două ipostaze, complementare, suprapuneri, uneori, prin amintiri, prin semne, prin gusturi de madlenă, ce declanșează memoria involuntară, sensibilitatea fără margini. Prima parte se numește, metaforic, *Copilul de apă* și cuprinde reverberații ale copilăriei ce nu trece, a cărei „cruce" Menuț Maximinian o poartă cu sine mereu: „cu gust dulceag/ și nopți scăldate/ în vise...", „la margine de sat", unde „drumul urcă/ spre cer." A doua parte, *Stingher în miezul lumii*, folosește cuvântul arhaic pentru „singur" și tot o metaforă pentru centrul existenței personale, ce rămâne satul natal, casa părintească, oriunde s-ar fi îndreptat pașii poetului, New York, Pankor, Kuala Lumpur, Madrid, Istanbul, cu „frica de necunoscut// precum pruncul de prima scăldătoare/ ursitoare și ierburi necunoscute", pe diferite „cărări/ pentru oameni".

Discursul poetic este la Menuț Maximinian, de data aceasta, unul esențializat, îndelung șlefuit, din care au fost îndepărtate urme de narativitate și alte informații în plus. O poezie eliptică, laconică, bogată în sensuri și semnificații. Descriptivului i-a luat locul amintirea cu învățătură de viață, ca o sentință pe care poetul și-o dă singur, cu „gândurile/

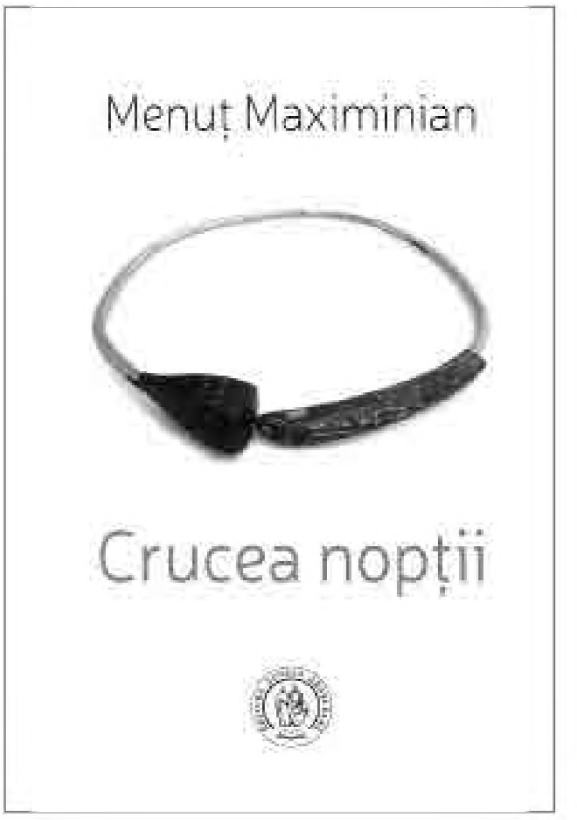

ca o haină/ [...] așezată apoi într-un cui" și cu îndemnul „să dăm cu vers în loc de piatră".

În tot, și în toate, *Crucea nopții* este o lucrare de căpătâi, ce vorbește despre înțelegerea rostului de-a fi poet în această lume. Din această experiență, trăită pe cont propriu, Menuț Maximinian relatează momentele-cheie ale devenirii sale. Dacă până aici, „crucea nopții" l-a însoțit și i-a purtat noroc, îi dorim același lucru și de acum înainte. ■

Cartea celebrărilor

Ștefan Manasia

Valentin Trifescu și François Bréda
Copiile copilului
Cluj-Napoca, Ed. Școala Ardeleană, 2018

Am avut privilegiul de a fi, în 2017, lectorul acestei ediții, apărute sub auspiciile Școlii Ardelene, din *Copiile copilului*, volumul scris de Valentin Trifescu și François Bréda. Am fost, prin urmare, între primii cititori ai lucrării. Am aflat, din gura autorilor, despre geneza *Copiilor copilului*. Avem o serie de douăsprezece dialoguri postplatoniciene între maestru și discipol, între Venus și Mercurius, între Bréda și Trifescu. Între autori, e o diferență de vîrstă de 30 de ani. Dar asta nu-i împiedică să-și asume, alternativ, rolul sau masca fie de maestru, fie de discipol, în această carte a diverselor celebrări: a Textului (copil cu genomul selectat atent), a prieteniei, a boemei, a ritualurilor plăcute sociale și, în fine, a unui fel de dandism în răspăr. Dandism în răspăr, pentru că Bréda și mai tînărul său prieten sînt printre ultimii frecventatori de calitate ai cîrciumii culturale (în carte, Café Bulgakov – în realitate, și cafeneaua Insomnia), participanți la banchetul perpetuu al sofiștilor, esteților, artiștilor și poeților de cafenea. *Copiile copilului* este o carte a celebrării, dar o carte amară: pe marea de hîrtie deghizată în pagini, trece ultimul galion spaniol încărcat cu aurul Indiilor – numesc astfel ultimul, poate, eveniment texistențial valid produs în boema sacră a Clujului universitar. Peste nici măcar un deceniu, de smartphonizare și digitalizare accelerată, banchetul perpetuu întreținut – nouă vieți motănești – de François Bréda va fi cel mult o amintire pentru unii dintre noi, martorii norocoși ai boemiei sale tihnite și totale. Dacă, în pingpongul lor epistolar, Trifescu și Bréda țin la ceremonialul adresării (asemenea libertinilor Marchizului de Sade pînă în clipa descătușării), promițîndu-ne o cucerire comodă și conformistă a lumii, în întrebările și răspunsurile extinse, demonul lui Bacchus sau Gambrinus se impune, le impune să vorbească dintr-o dată liber și scandalos despre temele care îi rod ca o pereche de pantofi strîmți. Survolează, citează titluri, autori, maeștri spirituali, zeități. Dar filtrează totul prin rețeaua propriului cortex, irigat de alcooluri din belșug. Unul dintre cele mai ceremonios-eretice dialoguri este, firește, al VIII-lea, intitulat *Despre apă și vin*. Taxonomia alcoolicilor din introducerea-argumentul dialogului îi aparține hîrșitei Venus, care mărturisește, cu un haz enorm: „Nu știu în ce măsură am dreptate, dar, observînd îndeaproape oamenii cu care am avut de-a face pînă acum, am ajuns la concluzia că nu pot să am încredere în cei care nu beau, la fel cum nu pot să am încredere în cei care mănîncă prea mult". Alcoolul, spune Venus, alterează regnul uman, îi face pe băutori „oarecum alte ființe, mai violenți sau mai slugarnici, mai vorbăreți sau mai tăcuți." Alcoolul, „licoarea lui Gambrinus" sau „sîngele lui Bacchus" e, pentru acești oficianți experimentați, vehicolul unor zdravene zguduiri și revelații. „Ființa este în primul rînd o fluiditate, un flux – răspunde nevîrstnicul Mercurius –, drept pentru care alimentarea prin băutură a acestui motor organic, care este biologicul, este mult mai importantă decît combustibilul solid care, la rîndul lui, conține tot lichiditate." Beția, descrie fals-didactic Mercurius, „produce o adevărată răsturnare de situație teatrală în dinamica scenei psihice." Modificînd „orizontul de percepție": „Cel beat vede în același timp și cu ochii stării treze (doi la număr), precum și cu ochiul stării onirice (glanda pineală, zisă și al Treilea Ochi, deoarece este dotată cu un nerv optic semifuncțional...)". Și: „Dacă toată lumea ar fi alcoolică, telepatia ar fi predată de mult la facultățile de psihologie ca știință aplicată", e revelația textuală a aceluiași Mercurius, ucenic – ca toți ucenicii – neastîmpărat. *Copiile copilului* e un fals manual, un fals *tractatus*, un fals roman epistolar, dialogal, o falsă muzică de cameră, un fals poem al consubstanțierii, un fals imn, pentru că este simultan cîte ceva din toate acestea. Presărate cu o fenomenală, ebluisantă limbariță. E textul atipic, inclasificabil, copilul cu genele selecționate atent, paranoic chiar, de genitorii – François Bréda și Valentin Trifescu – într-o excelentă formă intelectuală, chiar și acum, la crepusculul boemei culturale clujene. ■

Între scenă și amvon

Iuliu-Marius Morariu

Dorel Vișan
Cântece pentru glas și toacă
Cluj-Napoca, Ed. Școala Ardeleană, 2017

Cunoscut și apreciat de publicul larg pentru rolurile jucate în filme devenite deja referențiale, precum *Iacob* sau *Senatorul melcilor*, și pentru cele jucate teatru, actorul Dorel Vișan a devenit, în ultimele două decenii foarte apreciat și pentru creația sa poetică.

De curând, a îmbogățit peisajul liric românesc printr-o amplă antologie apărută la editura Școala Ardeleană. Aceasta reunește deopotrivă texte mai vechi și mai noi precum și referințe critice. Astfel, cititorul poate întâlni îngemănate în paginile aceluiași volum texte subsumate genericului *De vorbă cu Domnul* (p. 13-73), cele din seriile *Voi veni cu fluxul* (p. 74-134), *Vremea cireșelor amare* (p. 145-197) sau faimoșii *Psalmi* (p. 207-320), toate sunt însoțite de expresive ilustrații.

Prefața întregului demers (p. 9-11), în fapta cea a volumului de debut, poartă semnătura regretatului Tudor Dumitru Savu. Citățm: „În fața colii albe de hârtie sau pe scenă, Dorel Vișan stă singur și netemător, comportându-se ca un artist adevărat. El vine însnpre poezie dinspre teatru, dar și din multele sale lecturi și dintr-o excepțională sensibilitate. Poezia îi oferă șansa să-și continue într-un alt registru și într-un alt mod avalanșa de întrebări în fața acestei lumi prin care trece. Adunându-și versurile într-un singur volum, cel de față, Dorel Vișan, face încă o dată dovada credinței sale în duhul înalt al poeziei" (p. 9).

Plasate când în cadrele unei prozodii clasice, când în spectrul eliberărilor ingabamentului caracteristic contemporaneității, poemele sunt inegale ca întindere și valoare. Toate sunt însă străbătute când de un puternic fior mistic, care le înzestrează uneori cu o tensiune ce poate fi adăpată doar în sentimentul religios, când cu o stare de liniște interioară pe care acesta o aduce. Poetului nu-i e frică să dialogheze cu divinitatea, să se certe cu ea sau să îi ceară socoteală. În același timp însă, vorbește direct și sincer cu aceasta, fie confesându-i-se, fie oferindu-i bilanțul unei vieți trăite. Așa se întâmplă, de exemplu în *Psalmul 176*: „Mi-e tot mai greu, Părinte, / S-anin un mal de altul./ Sunt leu îmbătrânit/ Care-și scurtează saltul... / Apa și mlaștina sub picioare le simt, / Departe sunt piatra din mal și nisip... / Eșuată corabie – aștept fluxul deschiselor sorți, / Îmi intră urâtul în mine, / Neplatnic de vamă la porți, / Iar osia bolții întoarce destine de morți. / Doamne, mi-ai dat un copac și o stea, / Mai rabdă-mi steaua în ceruri trează / Și rabdă-mi copacul la margini de drum, / Plăpândele roade – lumină nestinsă să arză" (p. 265).

Fin mânuitor al sensurilor și al muzicalității slovelor, poetul se joacă uneori cu cuvintele, înlănțuindu-le într-un produs literar ce le amplifică muzicalitatea, fără a eclipsa mesajul, precum în *Gândurile mele*: „Gândurile mele de zi, / De-alergări, de opriri, de-a pleca, de-a sosi, / De-a tata, de-a mama, de-a fi și de-a fost / Gândurile mele, rosturi fără rost... / Gândurile mele de seară, / De speranțe de iară și iară.... / De foc ce s-aprinde cu ziua și cu noaptea se stânge, / Gândurile mel – o pată de sânge... / Își încearcă clipa / Pui din cuibul vamei, / Își încearcă-aripa / Pui din cuibul mamei" (p. 16).

În poezia lui Dorel Vișan temele fundamentale ale liricii religioase se împletesc uneori cu cele ale scrisului clasic. Astfel, scriitorul vorbește despre trecerea timpului, pe care o corelează cu ideea divinității, în texte ce nu doar că preced *Psalmii* ce vor fi scrișI mai târziu, dar și prefigurează *in nuce* mesajul și conținutul lor: „Cu pâine caldă îndestulătoare / Am pornit spre casa zilei de mâine/ Și-am văzut cu mirare / Că nu-mi aparține – / În casa zilei de ieri / Stăteam toți – în cuvânt și-n tăceri / În casa zilei de azi / Stau doar eu, cuc, printre brazi... / În casa zilei de mâine/Stau doar copiii mei / În același cuvânt și-n aceleași tăceri / Din casa zili de ieri... / Eu sunt arcul, ei sunt săgeata / Acesta-i jocul, de-a mama și de-a tata..." (p. 100).

Delicatețea cu care poetul știe să alterneze diferite stiluri, să jongleze dinspre anticii ditirambi ori poezia clasică înspre textul modern și să prezinte, într-o antiteză de-o bogăție cromatică excepțională, certitudinile și incertitudinile vieții, se constituie apodictic în armă prețioasă în mâna unui astfel de arcaș al cuvântului, a cărui săgeată este orientată înspre inima cititorului. O dovedesc poeme precum: „Îmi pare cum că ape curg în sus / Și-s răstingnit – tâlhar nevinovat – / Pe crucea Domnului Iisus... / De parcă nimeni nu mă vede, / Și mă știe, / Că-mi strig nădejdile-n deșert / Ca Moise în pustie... / Mi-e somnul și veghea de-a valma, / O singură-ntrebare mă roade cumplit: / Când voi pleca departe... / M-o plânge vreo femeie cu părul despletit? / Ori voi petrece singur / Cu iarba din cărare / Când lut cu lut se-mpacă / Și totul e uitare...? / Să ai mereu credința / Că pierzi ceva fără de preț / (Ce n-a fost niciodat-al tău...) / Și-nsângerat ca fiara încolțită / Să te arunci în marea nesfârșită / Și-apoi să ieși din tina unui mâlos pârău" (*Pe zi ce trece*, p. 181).

Militant pentru recuperarea tainei, care constituie chintesența lirismului, după cum remarcă Diana Câmpan (p. 334), făuritor de „cuvinte potrivite" și „psalmist," după cum remarca episcopul Irineu Pop-Bistrițeanul (p. 209), azi Arhiepiscop al Alba-Iuliei, și nostalgic ce-și ascunde sentimentele sub hlamida candorii umorului și a lucidității ironiei, cum sugerează Ion Toboșaru (p. 143), Dorel Vișan este, după cum am încercat și noi să arătăm aici, un poet important, ce nu va fi, în cert, neglijat de critica viitoare. Slovele lui, când străbătute de fiorul translucid al credinței, când înveșmântate în mantia ironiei sau în fistichiul veșmânt al jocurilor de cuvinte, se constituie în adevărate perle ce dau măsura unui personaj complet, care știe să se manifeste atât pe scena vieții cât și pe cea a teatrului sau a marelui ecran, și care face din albul foiii o scenă pe-ntinsul căreia se perindă propriile-i gânduri într-o reușită poetic-regizorală.

■

Andreia Cismașiu — *Valsul primăverii* (2014), tehnică mixtă pe pânză, 100 x 100 cm

Urmașii lui Lévi-Strauss și piticii lui David Lynch

Horia Corcheș

Florin Bican
Tropice tâmpe
București, Editura Arthur, 2017

Deja un clasic al literaturii contemporane pentru copii, Florin Bican a recidivat de curând cu un nou roman, *Tropice tâmpe*, la editura Arthur, imprint al Grupului Editorial Art, care s-a specializat pe segmentul de public tânăr și foarte tânăr. Trebuie să spun din capul locului că Florin Bican dă, prin această carte, cel mai bun roman al său de până acum. De altfel, cum a mărturisit în câteva rânduri, *Tropice tâmpe* este un roman scris de-a lungul a 30 de ani, chiar dacă putem citi în această mărturisire și o parabolă scriitoricească: n-a scris, probabil, nici măcar în salturi, 30 de ani, dar cartea topește în ea, pesemne, acumulări dintr-o perioadă chiar mai lungă de viață.

La nivel formal, scriitorul nu se dezminte. Adept al utilizării și fin degustător în același timp al jocurilor de cuvinte și al celor intertextuale, Florin Bican își construiește și acest roman prin apel abundent la ele. Însă nu prin abuz, ci prin dozare atentă. În primele pagini ale romanului găsim următoarea precizare, de la care se poate porni: *E un joc de cuvinte. Aristocrații se dau în vânt după ele*. Ei bine, aici Florin Bican își maschează, își încifrează și identitatea. Scriitorul e un aristocrat, mare amator de calambururi culturale, de jocuri de/cu lumi, de contexte literare, dar nu numai, ci și sociale. Când scrie, Florin Bican așază aceste lumi într-un nou format, combinând piesele puzzle-ului pe o nouă hartă. Sunt lumi pe care le are la degetul mic, iar el le pune în proximități neașteptate, fără ca această poziționare să însemne însă și violarea granițelor inițiale ale acestora, ci o desenare a unei noi lumi, în care sensul lor inițial e revitalizat, dar și dus într-o altă zonă de confort sau de... disconfort.

Această plăcere a înscenării inter- și metatextuale, care are în fundal o bogată memorie culturală, ridică o întrebare legitimă. Este un astfel de roman adresat copiilor sau nu? Căci, pentru descoperirea mecanismelor interioare ale textului, e nevoie de rapida accesare a diverselor referințe din memoria culturală a cititorului, dacă acesta o are. Întrebat dacă e un roman pentru adulți sau pentru copii, Florin Bican răspunde, ca și cum e de la sine înțeles, că el nu scrie decât pentru copii. Dar nu e adevărat și, desigur, o știe prea bine și el. Ce reușește însă impecabil scriitorul, este să se adreseze cu ușurință mai multor categorii de cititori. Romanele lui sunt, și *Tropice tâmpe* nu se abate de la acest principiu, valize cu fund dublu, căci, pe de o parte, pun în prim-plan o țesătură de aventuri pe placul copiilor, ușor de urmărit, atractive și dinamice, pe de alta, provoacă memoria și imaginația cititorilor versați, cărora li se adresează în egală măsură.

Într-un fel, atunci când anunță prin motto legătura, altfel evidentă și datorită titlului, cu tropicele lui Claude Lévi-Strauss, *urăsc călătoriile și exploratorii*, romanul își dezvăluie mecanismul: în ciuda poveștii senzaționale a unui explorator care primește o misiune în Africa, subiectul nu este în această poveste. Într-o altă cronică recentă, Romeo Aurelian Ilie afirmă că romanul nu are nicio legătură, în afară de titlu, cu cartea celebrului antropolog. L-aș contrazice puțin, cu o nuanță. Există o legătură, dar ea nu ține de suprafața narativă, ci de o interpretare mai largă a sensului explorării: a sinelui și a acestuia în raport cu lumea, printr-un sistem complex de relații și prin înțelegerea miturilor care fundamentează societatea, fie că ea este una arhaică, fie că este cea contemporană. Romanul se joacă însă și cu parcursul teoretic al celebrului antropolog, refăcându-l în sens invers: pornind de la mituri globale contemporane – majoritatea ale consumerismului societății așa-zis evoluate, occidentale – satirizează incapacitatea locală, autohtonă, de a-și găsi o coerență semantică proprie.

Narațiunea propriu-zisă livrează cititorului o aventură dinamică și plină de suspans: Stanley, explorator rămas fără job căci, asemeni cărților, care au fost toate scrise, hărțile au fost deja toate desenate, primește o misiune neașteptată în Mombasa. Pe scurt, are de identificat un grup de exploatatori care încearcă să betoneze jungla. Nu în aventura propriu-zisă stă însă adevăratul subiect. Care e povestea din spatele poveștii, așadar? Romanul pendulează între două margini, între *Hic sunt leones* și *Hic sunt oves*. Între celebra sintagmă care definește spațiul virgin și sălbatic, plin de potențialități, și o lume în care totul este transformat în copie, în clișeu, în lipsă de autenticitate, sau, mai mult, în care autenticitatea este dată de lipsa autenticității. Eroii, firește, au acest rol de a salva lumea de la căderea ei într-o deriziune ovină, în care totul e trucat, demagogizat; ei se încumetă să salveze, la urma urmei, autonomia gândirii într-o lume în care propaganda o anulează.

În acest univers distopic, prin rețeaua de legături epice pe care o desenează eposul, se varsă o diversitate de teme tari ale proximei contemporaneități, un soi de mituri impuse de un determinism social. Singurătatea omului în satul global, lupta grupărilor creaționiste cu cele evoluționiste, marketizarea lumii până la golirea formei de fond, un fel de devitalizare care lasă în urmă doar ambalajul sclipitor, clișeele corectitudinii politice.

Și încă ceva. Tocmai pentru că e o lume distopică. Deși jonglează cu repere culturale, rămâi cu impresia că romanul își propune să fie alternativa farsei la repetarea tragică a istoriei, ca să folosesc termenii lui Marx. O farsă extrem de savuroasă, în care ești invitat să recunoști semnele. Asemeni lui David Lynch (un reper intercultural forjat de Bican), care își controlează audiența prin introducerea unor bătrânei senili în momentele cruciale ale intrigii, Bican își controlează cititorii prin introducerea hinturilor culturale.

De altfel, David Lynch pare a fi, într-o bună măsură, unul dintre maeștrii de la care se revendică și scriitorul. La un moment dat, în serial, maiorul Briggs (o figură emblematică a seriei, care se spune că ar fi vizitat Sălașul Alb) îi spune lui Cooper: „În lume există forțe nebănuite ale răului. Iar soarta anumitor oameni este să înfrunte marele întuneric. Doar că fiecare alegem cum să reacționăm. Dacă alegem frica, atunci devenim vulnerabili în fața marelui întuneric. Dar există și căi de a rezista. Dumneata, domnule, ai fost binecuvântat cu anumite calități. În această privință, nu sunteți singur. Ai auzit vreodată de un loc numit Sălașul Alb?" Ei bine, după ce e o farsă, prin care repetarea tragică a istoriei este evitată, pentru a nu rămâne în scenariul buf, e firesc să ne întrebăm dacă ea se poate transforma în altceva, pe această axă a raportului dintre bine și rău. Și aici mă întorc la ce spuneam mai sus, cele două posibile lecturi, a copiilor, respectiv a adulților. Se întrepătrund ele, în cele din urmă, în asemenea măsură, încât lectura copiilor să salveze lumea adulților? E posibil, mai ales că Florin Bican este un mare iubitor de basme, or știm că acolo binele învinge, invariabil.

Lumea care există și se sfârșește, cum spune Mallarmé, între paginile unei cărți cu care cititorul estet se hrănește, se desfășoară și în romanul lui Bican. Pornind de la premisa că scrie la el de 30 de ani, cititorul ajungela concluzia că închide între marginile sale contemporaneitatea cea mai urgentă. În ce mă privește, rămân cu o convingere și cu un regret: convingerea că circul realității va mai găsi episoade care s-ar preta farsei, deci materialului epic necesar scriitorului, și regretul că nu am întâlnit-o, totuși, în călătoria lui Stanley, alături de, să zicem, Niculăeș și de oile unui celebru contemporan, care stau, desigur, lângă frunze, și pe Fefeleaga cu sărmanul ei Bator. Nu m-aș mira însă ca scriitorul, presat de urgența istoriei, să nu mai aștepte 30 de ani până-mi va amenda regretul.

■

Tentația demitizării

Marin Iancu

Flavia Adam
duminicile de sub pământ
București, Ed. Tracus Arte, 2016

De la debutul său din 2013 cu *Tăcerile dintre cuvinte,* ultimele două volume de versuri din succesiunea impresionantă a celor publicate până acum de Flavia Adam, *duminicile de sub pământ* și *Raiul de urgență* (Cluj-Napoca, Editura Neuma, 2017) sunt în măsură să configureze un traseu literar care impune, prin capacitatea expresivă cu totul deosebită a limbajului său poetic, imaginea unei voci lirice tot mai consistente. După cum o sugerează și titlul, cele aproape o sută de poezii din volumul *duminicile de sub pământ* sunt orientate spre un univers dominat de incertitudini, evenimentele și lucrurile de o intensă realitate fiind descrise prin imagini rostite parcă „de un oracol al nenorocului". Cu o acuitate tragică, Flavia Adam contemplă lumea și transformă relațiile dintre un eu afectiv și realitate într-un act de gândire mediat de un limbaj poetic puternic personalizat. Poezia se desprinde, treptat, din elementar, deschizându-se într-o „atitudine existențială", autoarea întreținând asupra stărilor și evenimentelor vieții o atmosferă austeră, convertită, în cele din urmă, într-o stare de însingurare, de neputință.

Configurând o asemenea fenomenologie lirică a unui univers ce pare mai degrabă lipsit de certitudini, Flavia Adam se angajează la un exercițiu de demitizare a realității: „mă împiedic de lucrurile din jur, / de schelălăitul câinelui din vecini" (*decupaj în septembrie*). Cum și unele elemente biografice, cu imaginile celor dragi, iubirea sau joaca, nu mai sunt consemnate jubilativ, pentru om și natură viața devine vecinătate grea și gravă, amenințată în orice moment de presimțiri mai puțin agreate, precum în poemul *când îngerul nu-mi știe numele* („într-o zi rudele o să cumpere coroane cu numele lor / și-o să plătească gropar să le sape morminte") sau în versurile din *cochilii,* unde marginea unei scene oarecare de familie devine afectată de aceeași presimțire a morții. Printr-o serie de insinuări ironice latente, enunțul literar refuză orice tentativă de efuziuni lirice: „într-o bună zi / iarba a început să mă-nțepe în tălpi". Ideea unei porniri regresive spre paradisul poetic plin de candoare copilărească, cu imaginea bunicilor și a părinților în prim-plan, ne întâmpină și în poemele *soarele din piept* („de Crăciun ne chema să împodobim bradul, / eu așezam globurile după rang, după neam") și *găuri spre lume*, elementele pitorești ale satului fiind sugerate aici dintr-o perspectivă ironică și fastuoasă, într-o cheie burlescă, cu un simț parodic de tip sorescian. Privind mai adânc în esența lucrurilor, spiritul negator vizează cu precădere clișeele unei existențe eronate, răsturnate și fără o față personalizată, înțelegerea autoarei îndreptându-se insistent spre scene sucite și, mai mult decât atât, chiar pline de cruzime, pe care le comentează cu o vădită ironie și cinism, ca în *găuri spre lume* („în copilărie, prindeam șopârle și broaște, / le tăiam burțile cu lame de ras, / le răscoleam abdomenul cu bețișoare de lemn") sau în *viața de sub pământ,* un poem absolut admirabil prin acuitatea percepției unui spațiu de claustrare, greoi, cu un orizont devenit până și el înșelător.

În altă parte, precum în poeziile *cifre pare* („am avut mereu o slăbiciune / pentru cifrele pare: / aveam două perne, patru păpuși, / zece creioane, / celelalte lucruri le ascundeam / întotdeauna după dulap...") și *treizeci* („la treizeci de ani dau semne de bătrânețe, / nu mai știu cum se face un castel de nisip") se observă cum tonul grav pare să se insinueze discret prin scurte inserturi venite dintr-o simbolistică a numerelor, unde, concentrând o adâncă percepere a mecanismelor existenței, asocierea celor două sintagme puternic metaforizate („castel de nisip" și „un iepure orb") trimite spre ipostaza neputinței și al unei dense vacuități sufletești, în opoziție cu lumina și senzațiile tainice și duioase ale vârstei de odinioară. Cuprinsă de o cumplită sete de autenticitate, Flavia Adam dispune de instinctul artistic care să o sprijine în a scotoci prin cotloanele vieții diurne și în a se exprima cu simplitate și naturalețe („ea tremura când o fluiera moșu la poartă / și râdea când, însărcinată în luna a șaptea, freca podeaua / de lut"), păstrând spre final, în fiecare dintre aceste secvențe, aceeași tentativă de a menține o legătură directă cu „dincolo": „s-a făcut mică, mică, așteptând să o strige moșul la / poartă, / în fiecare seară oftând că încă nu a venit" (*lecție despre fericire*). Versul se prinde de acel „real imaginar" și o susține în poeme cu irizări suprarealiste, precum *closetul* și, cu deosebire, în poezia *verde*: „lumina e un adevăr aproape verde. // am mușcat din ea / cum aș fi mușcat / dintr-un stârv". Pe de altă parte, lumea pe care o străbatem în *noaptea din pahar* („oricât aș turna, / paharul meu nu se umple, / golul rămas se despică în două...") sau în *prima lecție de zbor* („la ora când toți se întorc la casele lor, / un câine galben de spaimă / latră la mine") se pare că împrumută ceva din imaginile surprinse de Ioan Alexandru în *Viața deocamdată (1965),* din care e suficient să citâm aici doar *Prietenilor mei* („Prietenii mei înjunghiați la plug / desculți și însetați / și eu la coarne la fel / însetat și desculț") și *Capul meu* („Ce umbră stranie cu pielea leorcăind / mă biciuie deasupra și-l apasă / și când adorm se furișează ghem la subțioara / mea și îmi pompează iarna / în oasele de trup?"), unde eul liric se manifestă tot mai vulnerabil în fața crizei devenite starea curentă a unei lumi străine și înșelătoare.

Memoria poetei este cumulativă, aproape la începutul fiecărui poem fiind creat un nucleu situațional, unde chiar și cele mai grave evenimente ale existenței sunt așezate într-o perspectivă ludic-infantilă („azi puii de vrabie învață să cadă din cuiburi"; „m-am săturat până peste cap / de pisici"; „m-am trezit alergând prin zăpadă"). Ca un reflex mai profund al poemelor sale, Flavia Adam se arată preocupată în a surprinde ținutul mitologic al copilăriei, paradis poetic care promite o transcendență. Discursul liric este plasat sub semnul unei reverii apte de a reactualiza această componentă identitară, spațiul predilect al unui asemenea topos fundamental, cu toate elementele „prozaice" pe care acesta le presupune: „liniștea

András Gyõrfi *După copiii de mâine* (2017), ulei pe pânză, 50 x 70 cm

mea este să mă întorc / în vremea copilăriei: / bunica făcea o mămăligă rotundă / și o tăia apoi în patru cu-o ață" (*păpușa neagră*). Reluate cu diferite modulații de la poem la altul, aceste perspective alunecă ușor în alte tipare, ca într-un joc al coexistenței unor atitudini contrastante tot mai directe și aspre spre final, unde, așezate în structuri riguros semantizate, cuvintele devin apte să coaguleze în jurul lor puternice nuclee de poezie. Bunăoară, trecerea dintr-o lume bogat colorată spre o altă perspectivă, de ieșire din „realul măsurabil" înspre un alt „câmp referențial", ilustrează proiecția ființei înspre un *acolo,* ca imagine a unei „treceri" eliberatoare, trecerea prin pragul morții, dinspre *mărginire* la *nemărginire*: „se înserează, pe dinainte îmi aleargă o moarte, / îmi lasă în păr semne albe - / îl aștept pe tata să îmi așeze lumina / pe frunte" (*soarele din piept*). Când nu este muzicală sau picturală, poezia Flaviei Adam câștigă mult prin unele tonalități meditative, ca, de exemplu, în poemele *flori de gheață, treptele albastre, cochilii* sau în blagiana *coșmar de august,* un poem notabil prin elementele atât de sugestive pentru starea unei damnări: „alteori visam oameni în destrămare, / sicriul în care-așteptam să fiu îngropată".

Volumul *duminicile de sub pământ* aduce cu sine o tendință de pătrundere în zonele indicibile ale existenței, multe dintre asemenea reflecții, susținute și de prezența unor metafore bogat izbitoare, reușind să ofere primul semn de desprindere definitivă în concepția asupra poeziei de până acum, lirica Flaviei Adam dobândind prin toate acestea notele tot mai evidente ale unei „neliniști existențiale fundamentale". Surprinzător de proaspăt și de simplu, limbajul imprimă discursului din aceste mici narațiuni lirice o simplitate ostentativă, autoarea arătându-se adeseori tentată să comenteze evenimentele pe care le trăiește în învălmășeala unei lumi bine articulate cu o uimitoare diversitate anecdotică. Pentru Flavia Adam, volumul *duminicile de sub pământ* reprezintă o aprofundare a unor vechi teme și tensiuni, cu imagini în care regăsim aceleași reflexe ale existenței limitate de moarte și ale experiențelor ce trimit discret spre lumea „de dincolo": „ora cinei: / tata spune o rugăciune, / pisica mi se cuibărește în brațe, // la fereastră o zână clipește, / deschid iute ușa, / în zăpadă nici urmă de ea" (*flori de gheață*). Remarcabile printr-un proces de mare rafinament, mult asemănătoare timbrului elegiac din argheziana *De-a v-ați ascuns*, reținem poemele *pact despre culoarea somnului meu*, ale cărui versuri ar merita o reproducere integrală, *la urgență, loc de veci* și, prin substanța tragic-ironică, *mormântul de apă,* unde expresiile devin grave și directe.

■

Bijuterie barocă a tiparului

Nicolae Sârbu

În 11 octombrie 1874, Iosif Vulcan publica în revista „Familia" poezia *Oravița*, care începea cu versurile: „Ești mică dar plăcută, ca zorile frumoase,/ Modestă, – dar bogată, – ai farmec grațios"... Autorul se îndrăgostise de acest orășel din Banat după ce în aceeași revistă se tipărea, în 1868, cronica memorabilului eveniment prilejuit aici de turneul trupei teatrale a lui Mihail Pascaly: „Românii din Oravița așteptau, la 18/30 august 1868, nebuni de entuziasm, pe actori la gară cu 12 trăsuri, cîți inși știau că sînt. O ploaie de flori căzu peste actori cînd, a doua zi, luni 19/31 august, se ridică cortina"... Din trupă făcea parte, ca sufleor, și tânărul Mihai Eminescu, viitorul geniu al poeziei române. Al cărui nume se tipărea pentru întâia dată în aceeași revistă orădeană a lui Iosif Vulcan. Iar această dată avea să lumineze, de atunci înainte, întreaga existență a unei localități de care se leagă importante premiere românești. Iar prima dintre cele care trebuie amintite aici este chiar aceasta: istoricul spectacol avea loc în cel mai vechi teatru din țara noastră, inaugurat în octombrie 1817. Adăugând aici, strict informativ, că prima linie ferată de pe actualul teritoriu al României a fost Oravița-Baziaș, inaugurată în 1854 pentru marfă și 1856 pentru călători. Începând cu 1717, Oravița devine centrul minelor și siderurgiei din Banatul Montan. Putem spune, fără să exagerăm, că aici își are începutul ulterioara dezvoltare spectaculoasă a Reșiței și Aninei.

Acestui oraș îi este dedicată și o recentă apariție editorială, care are toate atributele unui eveniment: *Oravița: Viziuni; Orawitza: Visionen,* coordonată la Reșița de Gheorghe Jurma și Erwin Josef Țigla. În primul rând, trebuie subliniat că această frumoasă carte-album împlinește, sub toate aspectele – conținut bogat și divers, impresionantă ilustrație color, hârtie și tipar de calitate – un proiect din care au mai apărut: Reșița, Anina, Bocșa. Gândite și acestea tot așa, ca niște antologii atotcuprinzătoare, în limbile română și germană. Doar că*Oravița: Viziuni; Orawitza: Visionen* ne pare cea mai frumoasă și reprezentativă. Este o reușită, care încununează efortul celor doi importanți oameni de cultură ai Reșiței de azi.

Această carte-album reprezintă al 78-a titlu editat de Asociația Germană de Cultură și Educație a Adulților Reșița, sub conducerea bibliotecarului Erwin Josef Țigla. Fără să punem la socoteală aici revista „miteinender", în limbile germană, română și maghiară. Sau numeroasele manifestări culturale tradiționale, cu o continuitate de peste trei decenii. Este omul care știe bine ce înseamnă un proiect cultural necesar, bine conceput și materializat. Iar colaboratorul său, criticul și istoricul literar, editorul Gheorghe Jurma, confirmă că este cel mai bun cunoscător al fenomenului cultural din Banatul de Munte. Continuând astfel volumele *Reșița muzicală* și *Reșița literară*, în întâmpinarea altui eveniment așteptat: *Panorama presei din Caraș-Severin*. El este și autorul unor articole din această carte-album. Ca de altfel și Erwin Josef Țigla. Dar este și cel care a organizat și structurat, cu multă artă putem spune, bogatul material informativ: texte și ilustrații.

Folosim aici termenul compozit de *carte-album* tocmai pentru faptul că, în cele 134 de pagini, avem și carte (antologie de texte bine alese) și album fotografic: reproduceri afișe și alte documente, de opere de artă, instantanee foto. Aproape egale ca spațiu tipografic. Dar având fiecare un grad mare de reprezentativitate. Nu avem de-a face doar cu ilustrații la texte, sau cu explicații foto. Ele sunt fundamental complementare, ca informație și ca imagine, în așa fel încât fac un întreg bibliografic cuprinzător, necesar, obligatoriu pentru cercetarea viitoare a fenomenului.

Principala calitate constă în modul cum acestea au fost alese și puse în pagină. Pare că pe trunchiul de arbore numit Oravița cresc firesc mai multe ramuri (aici capitole) distincte, fiecare cu un număr apreciabil de rămurele, apoi frunze colorate distinct, desfășurate ca într-un coronament baroc. Fiecare cu importanța și frumusețea sa contribuind la impresionanta carte-album. E imposibil să menționezi toate numele care ne dau întregul acesta fascinant. Materialul textual și iconografic este organizat aproape muzical. Termenul *orchestrat* ni se pare cel mai adecvat. În capitolele paginate distinct, pe fundal negru, regăsim articole și reproduceri privind: „Orașul", „Teatrul istoric", „Eminescu la Oravița", „Repere", „Personalități esențiale", „O galerie de artă (așa ne apare orașul)", „Străzile și orașul sunt de-acum acest conținut al memoriei", „Carașul de pe hartă și din inimă", „Căile ferate", „Întâmplări mari și mici", „Viață și veșnicie", „Oravița există și va fi mereu".

Chiar și această simplă enumerare sugerează bogăție de informație textuală și foto, o strictă organizare. Arborescența barocă devine și mai convingătoare dacă menționăm, fie și în treacăt, doar câteva din semnăturile pe care le întâlnim în aceste pagini multicolore, mereu proaspete, vii, surprinzătoare, în limbile română și germană. În care întregul îl regăsim în importanța și frumusețea fiecărui detaliu. Își dau întâlnire în aceste pagini: istorici (Sim Sam Moldovan, Ionel Bota, Horst Dieter Schmidt, Karl Erdely, Ioan Popa, Karl Ludwig Lupșiasca, Tibor Lichtfus), scriitori (Virgil Birou, Mihai Novac, Petru Vintilă, Pavel Bellu, Pop Simion, Edith Guip-Cobilanschi, C. Miu-Lerca, Alexander Tietz, Cornel Ungureanu, Vasile Versavia, Gheorghe Azap, Octavian Doclin, Iacob Roman, Raul Bribete, Costel Simedrea), artiști plastici (Romul Ladea, Silviu Orăvitzan, Adolf Humborg, Ion Mătăsăreanu), ziariști (Margareta Bogdan, Dorina Sgaverdia, Vasile Bogdan, Nicolae Irimia, Antoniu Mocanu), colecționari (Cristian Graure). La fiecare categorie profesională trebuie adăugat: și alții.

Prin *Oravița: Viziuni; Orawitza: Visionen* avem un exemplu de recuperare culturală regională și multietnică. Parte a unui longeviv proiect cultural materializat cu succes. În care imaginea și textul se armonizează cu artă, seducător, slujind cu succes ideea existenței și coabitării în cultură. Un merit incontestabil pentru această antologică bijuterie barocă a tiparului revenindu-i Editurii Banatul Montan, condusă de familia Kolati. Unul din semnele convingătoare că și la Reșița se poate. ■

Poezia unui muzician

Adrian Țion

Andreia Cismașiu

Viață (2018), tehnică mixtă pe pânză, 60 x 60 cm

Având în vedere că aceste rânduri urmăresc mai ales producția literară și decantarea operei poetice a unui muzician de frunte din capitala Ardealului, mi-ar fi plăcut să pun în evidență muzicalitatea afină lirismului înscrisă în text. Dar nu este așa. Nota dominantă a acestui soi de lirism intelectualist accede la organizarea voluntar compozită a discursului, lipsită de fast, nu la cantabiliatea facilă, exterioară, vecină cu armoniile desuete. Totuși, armonizarea (rima, ritmicitarea interioară) vine în reflux imnic, acordată cu tendința de conceptualizare a expresiei. În cazul poeziei lui Constantin Rîpă se poate vorbi despre o explozie pozitivă, vital angajantă în plin postmodernism, acesta asumat cu dezinvoltură, dar și program bine stabilit estetic. Coarda interioară a acestui lirism psalmodiază pe traiectul mai vast al aplicațiilor sale componistice, fără să le ilustreze explicit, dimpotrivă urmând un drum propriu, intim, paralel, o ieșire izbutită din paradigma muzicală, reușind să-și afirme originalitatea. Este o poezie a maturității și a tinereții perpetuate, reinventate, eterne.

Lirica erotică din primul volum de versuri apărut în 2000, *Îmbrățișata mea*, proiectează „astrul îndrăgostiților" pe cerul rece al consemnării ulterioare a sentimentului. Asta nu înseamnă câtuși de puțin că flacăra iubirii nu țâșnește în vers potopitor uneori, dar ea e vegheată mereu de contrageri în rigiditatea metaforei, strălucind sideral. Simți cum poeziile prind aripi pentru a se ridica din desueta platformă clasicizantă ca „pasărea sărutului" care va zbura spre toți copacii, îmbrățișând/ exprimând/ cântând dragostea de viață. Ideea poetică din poemul *Îmbrățișata mea* accede spre conturarea a două trăiri. Nașterea unui „glob de lumină" și transformarea lui în „zăpada nemângâiaților". Distihuri jucăușe înalță cultul maternității în protoistorie *(Protourmă)*. Darul dragostei este îndreptat spre veșnicia clipei în invocații oximoronice, pline de patos romantic: „Hai, vino cu mine-n secunda târzie/ Parcursă total ca o veșnicie/ Trecută, prezentă în sensul invers/ Cuprinsă mai mult ca un univers!".

Dorința de ieșire din tipologia formei convenționale e dublată de respingerea modelului romantic funciar, resimțit ca atare și declarat, recunoscut în note. Dar ce ne facem că poetul nu se poate îndepărta prea mult de acest fond nativ. Zeul Eros îi dictează formule magice de adorare care sunt topite în masa unui limbaj ermetizat cu extindere în abstractizarea conținuturilor ideatice. Eul liric se livrează total erosului în expresii insolite, forțând gramatica: „să mă exiști, să mă îngropi/ Sau în abstract să mă schimbi". La fel, în chip stănescian (efectul asimilării șaizeciștilor), folosește/ forțează verbe la reflexiv întărind legământul/ extazul/ delirul iubirii: „Adoarme-mă și moare-mă/ Înainte de isprăvirea dragostei". Elanul sentimentului iubirii e deconectat de la real, timpul e suspendat, efemerul devine etern, ceea ce înseamnă că alungarea impulsului romantic nu-i reușește în întregime. Nu scapă din vedere binomul creativ „ori de sunt poezii, ori de sunt cântece". În *Medievală* avem o reconstituire fugară a eleganțelor cavalerești oprite „În vremuri de pajură, vremuri de schit". Elanul îmbrățișării devine motivul central al volumului, aroganța celui îndrăgostit depășind limitele normalului: „Oricum, îmbrățișarea ochilor mei/ Pe trup ai simțit-o/ Ori poate soarele te-a-nvăluit/ Și el îndrăgostit de tine, / Iubito!" (*O zi mai târziu*). Din versuri inserate sorescian în text se simte tendința spre mitizare și sinteză, amândouă acutizate de teama trecerii timpului. Eul călător e supradimensionat oniric, „Îmbrățișând tot caută/ Și sărutând tot caută/ Pe sora Soarelui/ Pe sora Vântului/ Promise pentru o nuntă/ De zeu dac" (*Zeu – eu (sunt)*).Poetul desenează din vârful peniței, în versuri filigranate, imagini desprinse dintr-un neoromantism în destrămare. Uneori intensitatea sentimentului iubirii juvenile primește coloratură sublimat coșbuciană (*Un sărut, două...*), ludicul alungă orice undă de frivolitate, contopirea cu iubita ideală („să mă prefac în tine") e identică adesea cu trăirea întru poezie, declarativul se îmbină cu reflexivitatea într-o nemărginire cosmică, identificată drept cuibul dragostei din „capsula noastră spațială" sau suprapusă poemului, deoarece eul liric reacționează asemănător: „Unde oare se sfârșește/ Un poem ce se trăiește?". De fapt, în *Și ea* aflăm că este eul trăirii fără vârstă. Efuziunile lirice sunt scrise sub dogoarea iubirii și apoi sunt trecute în oglindiri. Versurile îmbracă adesea retorica exaltării necondiționate, directe, unde simplitatea epitetului „farmec imens", de pildă, răzbună prețiozitatea contrafăcută. Sunt incantațiile unui Pigmalion sedus de frumusețea creației sale, care privește „Dincolo de destin/ Pentru ca noi să fim, noi să fim/ În milenii nedespărțiți/ În univers infiniți" (*Colaps*). Metamorfozele în vederea pietrificării în eternitatea iubirii se multiplică în versuri de o caldă familiaritate, aproape de banalizare. Din „iarna vrajbei" shakespeariene se ajunge la „această primăvară de ură" în care iubita e identificată cu o spadă ce așteaptă să ajungă în mâna unui vajnic luptător. Versurile primesc încărcătură dramatică în *Eram naufragiatul* și discursul susținut ca un lamento dovedește că naufragiul e reversibil în apele iubirii. Tensiunea acumulată de parteneri din poemul *Ei* ajunge să fie pusă în fața evocării din *Aici (în cimitir la Smulți)* unde tandrețea se îmbină cu delicatețea și tristețea pierderii primei iubiri a tinereții. Zguduirile intense dintr-o viață trăită în furtunos vertij creator transpar sub semnul unei distrugeri reciproce a partenerilor din anii maturității. Un orgolios ego se ridică deasupra înfrângerii: „De ce te-ai compara cu mine vreodată/ Eu sunt superior chiar și când mor, /Căci și atunci voi fi egal cu viața-mi toată/ Cea din trecut și cea din viitor" (*Ei*). Poetul își „scrie" viața în versuri tăioase și accede la cruditățI de limbaj, decupate dintr-un sentiment de sațietate a trăirii. Denunță fățărnicia iubitei în *Actrițo!* dar și armonizarea cu peisajul în prezența ei: „Iubito, vino cu mine în câmp noaptea/ Să te învăț viscolul!" (*Iarna*). Aproape minulescian în surprinderea ferocității iubirii, poetul nu se lasă prins în capcana unui mimetism ieftin, ci concede la stilul tânguitor ironic al unui pamfletar redutabil, sigur pe insinuările de tip „romanță târzie": „E numai unu noaptea și un sfert/ Și-o să te țin o noapte la răcoare/ Căci m-ai mințit odată înțelept/ Cum minte doar odat-o fată mare" (*Romanță – lui Minulescu*).

Programul de repudiere a romantismului interior nu este respectat în întregime în acest volum, dovadă că imixtiuni de acest fel, versuri uneori rimate, răzbat periodic, deși intențiile personalizării limbajului sunt evidente. Totuși, volumul e ușor eteroclit în ansamblu și poetul nu reușește pe deplin să pună

sub pecetea tainei învolburările tematice grupate în jurul temei iubirii. Curajul frazării însă îl recomandă încă de aici ca pe un rebel indiscutabil ce încearcă să dețină controlul absolut asupra logosului, forțând expresia, ignorând convenții considerate desuete.

O temă favorită în lirica de idei a lui Constantin Rîpă este timpul, etern element turbulent, preluat din conceptele fundamentale ale filosofiei, comentat în preliminarele note ca atare și revărsat în suplețea și superbia metaforei sub forma unor consistente comentarii de esență metafizică. Cronos, titanul mitologic ce personifică timpul însuși, devine spirit tutelar al întregului univers liric desfășurat în volumul apărut în 2001 *Joc de-a timpul*. Emblema acestui devorator de suflete și trăiri concrete (Cronos și-a mâncat pe rând copiii) se divide în piesele volumului sub forma unor jocuri de cuvinte pe cât de încâlcite în aparență, pe atât de semnificative conotativ. Sensurile iradiază literalmente în bătaia ritmică a versului, meditația se încheagă în idei poetice exploatate cu sagacitate crescândă. Filonul gândului îmblânzit, înțelepțit, coroziv și sever, transmite fiorul trecerii prin lume în decantări saturniene specifice reflexivității. Poemele sunt zboruri în timp, în memoria faptei, în fascinația mitului. Sub vraja acestor incursiuni temporale poemele își trăiesc naturalețea inocentă, incipientă și grația necăutată a limbajului.

Volumul se deschide cu o incursiune în timpul basmului, de unde poetul extrage seva unei reconsiderări năstrușnice întru apărarea culturii tradiționale. „Calul năzdrăvan" al lui Făt-Frumos sau Harap Alb este un brand național prea puțin promovat în afară, este „grozava invenție a basmului românesc" care trebuie rapid omologată ca nu cumva „năzdrăvanul" să fie descoperit în altă cultură. La aceeași categorie a etosului străvechi face referire poemul *Baladă*, delicată țesătură de imagini cromatice (tricolore) unite sub spectrul *Mioriței*. De menționat că aici reapare „chipul" *ciobanului mort*, motiv central, reluat cu intermitențe în opera (poetică și muzicală) a lui Constantin Rîpă, configurat ca parte a mitului autohton în baletul *Tânărul și moartea*. Sensibilitatea poetului percepe viața naturii ca pe o vibrație, când vizuală, când auditivă, asta depinde de timpul real și subiectiv în care este plasat eul contemplativ-reflexiv. Astfel că fulgii sunt „pietre îmblânzite/ Presărate din cer/ De-un gând feminin" (*Ninge*) iar în *Ascultați* poetul îndeamnă la căutarea „mirajului dintotdeauna" în ascultarea ploii.

Cu aceeași sensibilitate înregistrează poetul „fenomenele" din micro-universul casnic, pedalând amuzat pe omofonia mieunatului pisicii: „- Să-ți iei motăneii de aici și să-i duci în bucătărie,/ Ai înțeles? i-am spus eu pisicii./ Mi-i iaau! răspunse ea/ Zbughind-o spre bucătărie urmată de pui/ Lâsându-mă mut de uimire". E o dovadă că poetul mânuiește abil poezia anecdoticului, promovată dezinvolt în mai multe volume. Discursul dens și sobru alternează adesea cu fleșuri ludice de acest fel, deconectând cititorul. Apoi versul se încarcă din nou de elocința înțeleptului reîntors în sine, sfătos și receptiv la minunăția numită *son*: „Și auzind, să lași sunetul/ Afară din tine/ Pe intrarea pardosită cu zei/ Consumați" (*Și auzind*). Nu sunt rare nici sustragerile în impersonalizare trucată și abstractizare: *Umblă orașul* și *Tratat despre rău și bine*. Descriptivismul bine temperat și temporizat este împins uneori în tropi de o incisivitate șocantă: „ploi veștede", „gesticulația gloanțelor",„vânt sfâșiat", „gândul ploii". De altfel, ploaia alimentează mereu meditația desfășurată în panglici baroce. Concizia aforistică ce amintește de tehnica *haiku*

István Korbely — *Blue Dream* (2018), ulei pe pânză, 40 x 50 cm

e prinsă în adevărate dantelării fragile. Din cele opt definiții despre frumos, reținem filigranul liric: „Ce e frumos?/ E-un flutur/ Cu aripa tivită" (*Tratat despre frumos III)*. Prea plin de dorința trăirii în prezent, eul gesturilor extreme adoptă o atitudine *je m'en fiche* pentru ceea ce rămâne după moarte din corpul cu ochii ciupiți de pescărușI (*Marină*), unde apare exprimarea neortodoxă, jignind creațiunea. Paradoxal, în răstălmăcirile jucăușe despre rai și iad pornind de la versul unui colind auzit în copilărie, preocupările pentru viața de dincolo se încarcă de surplusul trăirii: „Totuși un rai, un singur rai/ Mi se pare înghesuit./ Aș vrea un univers întreg/ De raiuri. O dulce grădină imensă/ Iar sufletele să aibă un trup/ Mai mare, mai mic/ Pe măsura sufletului/ (Sau la întâmplare)" (*Colind – colind*). Gândul secret al stihuitorului se ridică pe „Arabescul portativelor schițate/ Pe razele cerului" și se arată preocupat să renască într-o „operă infinită" – țintă recurentă, invocată stăruitor – „dincolo de plăcere". Preia seria „cugetărilor in-finite" în alte, repetate exerciții rimate, expuse unui traiect oniric devastator. În halucinațiile „vegetale" din „urmele zborului astral" timpul devine „lichid" curgător, asociat formulei heraclitiene *panta rhei* (*Vegetal*). Poemul care dă titlul volumului, *Joc de-a timpul*, conține o sumă de fluctuații imperativ-interogative raportate la caracterul imuabil al factorului timp, îndelung investigat din postura celor „suspendați în timp": „Uite, ce timp trăim/ Cine vede în timp?/ Cine știe din timp?/ Uite, timpul meu, timpul tău/ Consumați timp, mâncați timp/ Ai văzut vreodată timp?". Și în final riscă o concluzie aleatorie: „Definiție: Timpul e faptul." Din concizia picturalității semnalată deja, poetul alunecă uneori în „epitetul" fad care descumpănește, dar nu pare a-l deranja prea mult pe autor, prins în iureșul inspirației. Așa apar sintagmele uzate poetic „lumini splendide", „alb fascinant", „armonia sublimă", inconsecvențe resimțite ca accidente neglijabile pe traseul emiterii verbale.

Poetul e înconjurat de minuni. Una din aceste minuni sunt copiii. De-a lungul întregii creații poetice a lui Constantin Rîpă găsim, din loc în loc, dedicații adresate copiilor, astfel că universul cald, familial pătrunde în poem prin puterea empatiei. Desenul lui Codrin (de 4 ani) „țâșnește" direct din poezia *Păsări*, miracol inexplicabil. Imaginarul liric își găsește corespondent genuin în desenul copilului. În prelungirea acestei coincidențe stranii, poetul problematizează incidența armonizării cu „cerul păsărilor" care „râde bucuros": „Orașul atunci își limpezește fruntea/ Ca un bătrân adânc străluminat/ Privind în sine și simțind minunea/ De nu uimit, e cel puțin mirat" (*Închinare*). În relație referențială cu semnele scrierii obține efecte ilare, mimând cantonarea în reversibilitate: „Dacă răstorn toate cuvintele/ Și tot înțelesul lor/ mi-l atribui,/ N-aș periclita mai mult/ Sănătarea mea/ Decât sănătatea lor" (*Semiotică*). Din retorism grandilocvent, poetul trece în zburdalnice respirări sorescine pentru a prefigura simptomatic, a redirecționa valoarea unor teme majore ca timpul, frumusețea, trăirea. Iarăși despre *timp*: „Vezi, nu timpul / este acela care/ ne trăiește,/ El este numai senzația nedefinită/ a timpului/ pe care îl percepem/ noțional diferențiat.// Orbi suntem cu toate simțurile/ Când nu percepem timpul-timp". Din nou despre *frumuseți* ireale, paradisiace, înșirate ca mărgele dintr-un colier celest uimitor: „Grădina din osia lumii/ Suspendată în cer depărtat/ Culori parfumate inundă". Și din nou despre *trăire* ca extaz și taină: „Trăiau un fel de exaltare/ Pe fața lor citindu-se în același timp/ Bucurie, mirare, uimire, entuziasm, teamă". Alte versuri conturează universul intim familial în culori vesele și ritmuri jucăușe ce țin de rimele pentru copii: „Unu, doi, trei-patru-cinci/ Tată, tu te joci cu mine?/ Fă-mi un tren cu vagoane mici/ Unu, doi, trei-patru-cinci" (*Numărătoare*). Simplitatea acestor versuri denotă calde reverberații ale sentimentului configurat etic prin adverbul *acasă*: „De aceea acasă/ E inima cosmică".

(Fragment din volumul în pregătire
Constantin Rîpă - Portret liric în oglinda vremurilor)

■

Formarea unei tradiții: Dezbaterile de la Sinaia

Andrei Marga

În scrisoarea de invitare a participanților la reuniunea din 30-31 martie 2018 de la Hotelul *New Montana* din Sinaia s-a scris: „În România actuală se resimte acut nevoia dezbaterilor pe teme de interes public.<Fundația Alexandrion> și ziarul <Cotidianul>, care și-au câștigat un renume premiind realizatori autohtoni din diferite domenii, organizează, începând cu anul 2018, sistemul de dezbateri sub genericul *Dezbaterile de la Sinaia*. Este vorba de dezbateri pe teme de interes public, cu participarea unor exponenți de prim nivel, din țară și din alte țări, care pot lămuri alternative viabile de soluționare în temele discutate. Intenția organizatorilor este de a stabiliza la Sinaia un sistem de dezbateri de anvergură națională și internațională". Suntem azi după prima ediție a acestor dezbateri și putem formula concluzii.

Prima ediție a dezbaterilor de la Sinaia a avut ca temă *Statul de drept. Premise, condiții, funcționare*. Alegerea temei s-a datorat nevoii de a lămuri starea justiției din România actuală, importanței cruciale a justiției în democrații și înaintării dezbaterilor internaționale spre abordarea felului în care se face justiție și a formelor de cooperare a democrațiilor în serviciul cetățenilor. La dezbaterea temei au fost invitați profesori de drept de renume, responsabili prestigioși ai sistemului juridic, de azi și de ieri, profesori de istorie, parlamentari, europarlamentari, economiști, sociologi, filosofi, psihologi, exponenți de succes ai administrației, industriei, comerțului, societății civile, vieții culturale, presei. Invitațiile s-au adresat întregului spectru al vederilor din universități, din societatea românească actuală și din mass media. Pe parcursul a trei runde, peste 30 de vorbitori și-au expus punctele de vedere, iar ceilalți participanți și-au exprimat opiniile în cursul discuțiilor. Prezentările și dezbaterile au fost continuu vii și argumentative.

Participanții – personalități consacrate și individualități în curs de consacrare, din generații noi – au adus în discuție abordări reprezentative, de un profesionalism înalt. Tema *Statul de drept. Premise, condiții, funcționare* a fost abordată istoric, teoretic, dar și sub aspectele situației actuale și ale imperativelor de schimbare. Dezbaterea asupra justiției nu s-a mai restrâns la retorica declarațiilor sau prelegerilor, iar comentariile despre funcționarea instituțiilor justiției au luat act de cultura juridică ce le stă la bază. S-a realizat un dialog rodnic între teoreticieni, practicieni și presă.

Intervențiile au arătat importanța crucială a justiției în desfășurarea vieții sociale și, în particular, a economiei și dependența acestora de justiție și de felul în care se face justiție. Au fost explorate implicațiile folosirii, în *Constituția României* aflată în vigoare, a conceptelor de „stat", „stat de drept" și „stat de drept democratic și social" și obligațiile ce incumbă oricui. S-au analizat pe larg tripartiția puterilor în stat, semnificația independenței deciziilor justiției, relația dintre politici și chestiunile de drept. Necesara combatere a corupției își poate atinge scopul doar în cadrele statului de drept garantat constituțional. Libertățile și drepturile inalienabile ale individului și cetățeanului sunt fundamentul statului de drept democratic. Au intrat în analiză, în mod firesc și inevitabil, gravele prejudicii aduse libertăților și drepturilor omului și democrației prin protocoalele de cooperare dintre șefii parchetelor și ai instituțiilor judiciare și șefii serviciilor secrete. S-a subliniat, cu argumente bogate, că „justițiocrația" și „parastatalitatea" acțiunilor nu sunt compatibile cu democrația, că „protestocrația" nu poate înlocui legiferarea prevăzută de *Constituție,* că „discreționalismul" este străin statului de drept democratic și că hotărârile din instanțe contează împreună cu calea pe care s-a ajuns la ele. S-a arătat, din variate unghiuri de vedere, că România a făcut pași pe calea unui stat de drept și că statul de drept democratic are nevoie de dezvoltări conform aspirațiilor cetățenilor, pentru a nu rămâne doar un ideal.

Imperativul actual este revenirea neîntârziată la prevederile *Constituției* – începând cu cele privind statul de drept democratic și social, întruchiparea de către Parlament a suveranității poporului, funcționarea parchetelor sub autoritatea ministrului justiției, realizarea justiției exclusiv în instanțele de judecată, obligația procurorilor de a apăra legea, inclusiv libertățile și drepturile persoanelor – care trebuie luate în seamă potrivit sensului lor. O chibzuită reconciliere națională a devenit condiția promovării responsabile a justiției și atingerii dreptății în societatea românească de azi. S-au formulat numeroase constatări și propuneri pentru Parlament și autorități.

Prima ediție a Dezbaterilor de la Sinaia a fost preluată în vederea publicării în volum, după validarea transcrierilor de către fiecare vorbitor.

Se cuvin mulțumiri „Fundației Alexandrion", președintelui ei, domnul Nawah Salameh, pentru inițiativele și suportul de excelent nivel care au prilejuit Dezbaterile de la Sinaia. Adresăm mulțumiri fiecărui participant pentru foarte buna cooperare în vederea inițierii unei tradiții.

Din desfășurarea primei ediții a acestor dezbateri înșiși organizatorii au învățat, încât edițiile viitoare vor spori în relevanță și anvergură. Dezbaterile de la Sinaia vor fi în continuare cadrul unor dezbateri profesionalizate, deschise și argumentative, competitive internațional.

Următoarea ediție a Dezbaterilor de la Sinaia se va desfășura în septembrie 2018, cu tema *Economia post-austeritate. Context, factori, perspective*, la care vor fi invitați economiști și finanțiști de prin plan din lume, profesori universitari, cercetători și decidenți economici de prestigiu, manageri de companii de succes, parlamentari, miniștri și foști miniștri, lideri ai patronatelor și lideri ai sindicatelor, reprezentanți ai societății civile, ziariști, exponenți ai editurilor.

Prima ediție oferă rațiuni să se considere că proiectul unei instituții sub conceptul Dezbaterile de la Sinaia, aliniată la cele mai bune tradiții internaționale și stabilizată pentru anii ce vin – amplasată la Hotelul *New Montana* – poate fi realizat.

(Andrei Marga, Cuvânt la încheierea ediției din 30-31 martie 2018 a Dezbaterilor de la Sinaia)

■

Andreia Cismașiu

Visul balerinei (2015) tehnică mixtă pe pânză, 50 x 50 cm

Argintarium

Ion Toma Ionescu

Ion Toma Ionescu

poemul kamikaze

… ea nu joacă niciun rol
în povestea mea
doar abstracția
zvâcnește
mugur filosofal

…însemnat de singurătate
într-o atingere calmă
vântul scutură
miresme de ger

… sigur subiectul
se schimbă
și veștmântul
înflăcărărilor mele
sărbătoare a freneziei

totul se ia de la capăt

… cu zumzetul
estetic al greierilor
ne umplem ceasurile
în chilii antiatomice
plumbuite stocăm
iarbă și fluturi

mă tem că într-o bună zi
întocmai precum ceața
ne vom înfășura cu liane
și vom slobozi
cuvintele într-un poem
kamikaze

credință

s-a ridicat umbra
de la picioarele mele
ca o flacără vie
înconjurându-mă
și mi-am zis
se poate să fii
o singură dată
și să arzi
de mai multe ori
îndreptar pătimaș

nu-mi îngăduiam
să mai privesc miezul încins
al astrului zilei
mă încălzeam la palida lună
pipăind
coapsele lucind reci
ale negresei
mă credeam tânăr
și m-am trezit
într-o bună zi
fără vârstă

soldatul

l-am văzut într-o dimineață un soldat cu pas
rar trecând peste câmp măsurând brazdele cu
talpa bocancului încredințat după atâția ani de
război că talpa bocancului este singura unitate de
măsură valabilă

cosașii

ei nu lasă viața în agonie o retează dintr-o dată
bat gura coasei temeinic o mângâie ca pe prunci
în somn și numai când sunt siguri că sângele nu
va curge sub tăietură măsoară câmpul pendulând
coasa… cuminecătură ruptă din trup

pariul

ca pe niște decorații în pulpana mantalei alergam
să prindem gloanțele fericiți la gândul că-n
tranșee la sfârșitul atacului vom putea număra
stelele prin găurile din mantaua ciuruită… cel cu
mai multe morți era învingătorul marelui pariu

vis alb

alunecă troica pe urlet de lup
scade zăpada în cer
vizitiu numai bici
fără trup
mângâie caii de ger

în sarică-i cald și târziu
se prelinge nisip în auz
iar taina că-s viu
se stinge confuz
și nu-i chip să știu cât mai ninge…

libertatea

se lăfăie libertatea în microfoane ca peștele
răsturnat pe tarabă
pistoalele cu aer comprimat împroșcă agresiv
mirodenii și lemn sfințit
virușii hiv se strecoară prin bandajul cu eșarfe
roșii din noi în afară

astrală

la o sesiune extraordinară
în galaxia noastră
s-a deschis o expoziție
universală
unde fiecare nație
a adus
exponate
care să ateste
înflorirea civilizațiilor
pe planete
enumerând diversele
papirusuri
și totemuri codificate
un hebdomadar astral
aprecia
că alături de potirul
sfântul graal
a făcut senzație
un țăruș
cu sârmă ghimpată
din țara nimănui

■

parodia la tribună

Ion Toma Ionescu

poemul kamikaze

…el joacă, mai nou, multe roluri
în literatura contemporană,
încercând niște goluri
să umple,
să-i vindece-o rană

…e foarte bine cotat
la bursa îngerilor în cer
și chiar citit câteodat'
în nopțile pline de ger

…sigur, să nu mint,
el e în continuă schimbare,
e ca un glonț de argint,
plin de înflăcărare
și de frenezie

totul e bine când la capăt e poezie

…cu dorul lui
de estetic și punctualitate
umple tiparele timpului
și de aceea se poate,
atunci când e lipsă,
să preceadă o Apocalipsă

eu, personal, doar mă tem
că nu toți poeții vor reuși să-l scrie,
mulți se vor pierde în ceața din sistem,
ca niște păsări în pustie,
așa că îi rog în puține fraze:
scrieți poeme kamikaze!

■

Lucian Perța

Nicolae Mareș

Ciclul vieții

Din pustietate nimic nu se face
din nimic nu poate ieși un alt nimic
mori ca să învii
învii ca să mori
Acesta-i ciclul vieții
n-am spus-o eu
au spus-o înțelepții

6 decembrie 2016

Inima mea

I.
Inima mea
și inima ta-i una
să ne bucurăm încă
împreună de ea.
Inima ta și Inima ta
Una.

II.
Prin lume, Omule
ești în trecere.
Nu te mira, Omule
că totul Aici se ofilește.

III.
Nu mai aud nimic
De ce-aș mai auzi?
Azi mai bine-i să plângi.
Nu-ți pierde timpul s-asculți.

IV.
Dă-mi, Doamne
Puterea de-a mă înfrâna.
Cine nu știe
Că făr de înfrânare
Voința n-are putere
Credința făr de înfrânare nu poate dura.

Amintirile

Amintirile sunt porumbei în zbor
Picasso a văzut în ei pacea și liniștea.

Amintirile pot fi și vulturi
Albi și pleșuvi
Care privesc pământul și prada de sus.

Amintirile – un univers trăit –
Neterminat fără de sfârșit.
Peste care cu sârg te-apleci.
Dar să le mai retrăiești
În nici un caz
În viața aceasta
Nu mai reușești
La optzeci de ani
Să le (re)trăiești.

Ecoul nopții

Balsam pentru suflet –
Ecoul nopții
nu poate fi simțit.
Ecoul nopții-i cântecul
ce nu poate fi auzit.
Ecoul nopții-i zefirul
de nepresimțit.
Pentru lumea de dincolo
Pentru lumea viselor
Ecoul nopții-i un început
de vis.
Al visului nesfârșit.

Atotputernicia inexistenței

Cu inexistența nu te poți logodi.
Îi felicit pe cei care spun c-au reușit
Dacă izbândit-au.
Inexistența cu nimicul e logodită,
Și nimic din jurul ei nu se simte nu se vede.
Inexistența a fost condamnată
Ca de una singură să trăiască.
Cu inexistența nu m-am îmbrățișat niciodată.
De frică să nu rămân schilod o viață întreagă.
Și peste tot și toate-i opresiunea.
Azi de îmbrățișarea ei
Nimeni nu scapă.

Nu-mi pot ierta

Nu-mi pot ierta
că n-am fost mai tandru
cu tinerețea mea.

Tare mult mi-aș dori
să fiu mai seducător acuma.
Dar pe cine aș mai putea îmbrățișa?

Omul

1.
Omul fără virtuți
E ca o fântână seacă
N-are în ea un strop de apă.

2.
Norii risipiți de furtună
Cine știe dacă se mai adună.

3.
Cel care de pe Stânca credinței cade
Schilod pe veci rămâne
Departe nu va mai ajunge.

25 decembrie 2016

Despre vrăjmășie

Cu inima împietrită
Vrăjmășia devine tot mai ascuțită
Răutatea îi dă puterea să renască
Din propria-i cenușă
Din propria-i neputință
Să improaște umilință
Vrăjmășia are surate
Nu-i singură niciodată
Vrăjmășia adânc sapă
În inimile oamenilor
Se hrănește din vlaga credinței
În întunecime ascunzându-se
Prin a ei lumină
Doar bunătatea o dărâmă
De pe piedestalul înalt
Pentru totdeauna
Doar prietenia veștejește vrăjmășia.

25 decembrie 2016

Am lansat multe punți

Am tot lansat punți imaginare
Am făcut asta toată viața.
Pe niciuna n-am mers până la capăt.
De ce oare?
Mi-a lipsit forța?

De pe punțile lansate mi-am luat zborul în depărtări.
Și azi ele-mi sunt dragi.
Cum să le uit vreodată?
Ele m-au ajutat
Din înfundături să ies.
Fără punți imaginare
În beznă sălășluiești.

Coborârea din cer

Pentru a coborî de pe cer
De ce nu
Chiar din cer
Nu-i suficientă o Scară
Proptită țeapăn de văzduhul efemer.
Scara-i precum Soarta.
Te poate ajuta să nu-ți frângi Gâtul
Atunci când vrei să-ți schimbi Orizontul
Cel codificat într-un Zodiac buimac.
Rămâi furat de forța Gravitației
Și n-ai să știi ce să faci
Pentru a deveni un Om întreg la minte
Omul care
Nimănui și la Nimic crezare nu-i dă.

Relativitate

Pe măsură
Ce încă o zi a mai trecut
Bătrânul o trece în catastif
la cele pierdute.
Pe măsură ce încă o zi a mai irosit
Tînărul o trece la cele câștigate.

Și ziua bătrânului scursă
Și ziua tânărului irosită
Împreunate
Îi apropie pe-amândoi de sfârșit
De moarte.

14 februarie 2018

■

Alessandro Cabianca

Figura n. 1 – Che ti manda e' il vento

L'erica cresce, copre l'arca,
fecondata da Osiride.

I tuoi calzari hanno raccolto,
all'altro capo delle stagioni,
umida arenaria, d'alghe e di sale:
quando sprigiona o perde i suoi profumi?

Ogni notte ritorno ad alloggi depredati,
affannosa ricerca delle donne e dei bimbi;
la lotta la battaglia la conquista la morte
qualunque fosse il vento che ti manda.

E non erano gli occhi delle sabine prima del ratto,
né di troiane prima che la città patisse l'ira,
ma gli occhi delle contadine di oggi scese al mercato
per comprare i bei cesti d'uva che si vendono.

Nei paesi dove rigogliosa cresce l'erica,
Iside regna,
nell'ora del sole rasente sulla sabbia,
che acceca.

Occhi di donna,
a fuggire i destini degli incompiuti.

Figura n. 2 – Quello che narri del tuo viaggio

Credo non sia un sentiero tra le magnolie
e nemmeno il concreto delle stagioni
quello che narri del tuo viaggio.

Mi lasci credere di frequenti battaglie
che traversano paesi d'incenso e di canzoni:

Andreia Cismașiu *Amintiri* (2016)
tehnică mixtă pe pânză, 150 x 100 cm

vedo solo frequenti botteghe
e il concreto andare per osterie.

Mi vuoi far credere di canzoni come cavalli,
come fiumi,
credo che le informazioni su questo punto
siano scadenti e sempre di seconda mano:
credo che un uomo, quando nasce, faccia morire
un dio.

Certo, i mosaici d'oro delle cattedrali
nascondono stille rosso fuoco
e quando una società va a morire
usa ammantarsi di gemme e di ballate,
ma traversano boschi e giorni
fili visibili e tracce esili
che ognuno cancella appena alticcio.

Come portano lenti i passi
le vecchie e i vecchi,
terre d'ottobre arate,
dune di sabbia arse,
casseruole nemmeno appese alle pareti

in questi autunni tristi del patriarca!

Figura n. 1 – E vântul cel care te trimite

Crește erica, acoperă arca,
fecundată de Osiris.

Încălțările tale au adunat,
la capătul celălalt al anotimpurilor,
nisip umed, de alge și sare:
când emană sau își pierde mirosul?

În fiecare noapte mă întorc la adăposturi furate,
obositoarea căutare a femeilor și copiilor;
lupta, bătălia, cucerirea, moartea
oricare ar fi vântul care te trimite.

Și nu erau ochii sabinelor de dinainte
de a fi furate,
nici ai troienelor mai înainte ca orașul
să fi suferit răzbunarea,
ci ochii țărăncilor de astăzi care au coborât
la târg
să cumpere minunate coșuri cu struguri
de vânzare.

În satele în care crește erica plină de viață,
domnește Isis,
la ceasul cu soarele razant pe nisip,
care orbește.

Ochi de femeie,
ca să scapi de destinele neîmplinite.

Figura n. 2 – Ceea ce povestești despre călătoria ta

Cred că nu este o cărare printre magnolii
și nici măcar concretețea anotimpurilor
ceea ce povestești despre călătoria ta.

Mă lași să cred că au fost frecvente bătălii
care trec prin sate de tămâie și cântec:

István Korbely *Femeie străină,* u/p, 100 x 30 cm

dar văd numai dughene peste tot
și mersul concret către crâșme.

Vrei să mă faci să cred în cîntece ca niște cai,
ca niște râuri,
dar cred că informațiile despre ele
sunt slabe și întotdeauna la mâna a doua:
cred că atunci când se naște un om face să moară
un zeu.

Mozaicurile de aur ale catedralelor, desigur
ascund filtrații roșu aprins
și când o societate se duce la moarte
obișnuiește să se înveșmânteze în nestemate
și în cânturi,
dar trec păduri și zile
fire vizibile și urme ușoare
pe care le șterge fiecare când este băut.

Cât de începți își duc pașii
bătrânii și bătrânele,
pământuri de octombrie arate,
dune arse de nisip,
cratițe nici măcar atârnate pe pereți

în toamnele acestea triste ale patriarhului!

În românește de
Ștefan Damian

■

Fata din poveștile orientale

Ion Marin Almăjan

Valuri de fum și neguri acoperă aceste gânduri, aceste furioare de aduceri aminte peste un timp aproape fără capăt. Mi-e greu să deslușesc adolescentul slăbnog, cu oasele mari, nasul proeminent, ochii negri, părul ondulat, emotiv, terorizat de sentimentele sale, de propria-i neștiință și rudimentaritate în raport cu restul lumii. Terorizat de flacăra care-i ardea ființa, visul necontenit în așteptarea fetei iubite, fată - femeie, care să-i ostoiască arsura din suflet și teroarea sexului. Și, mai ales, terorizat de urâțenia chipului său. Obsedat de nasul mare, borcănat, ieșind inestetic în evidență.

Orașul acela minier, din vestul țării, în care se mutaseră părinții săi, în urma neastâmpărului care domina ființa tatălui, mereu pe fugă, pe drumuri, în căutarea a ceea ce nici el singur nu putea spune, avea o lungă și colorată istorie. Peste pădurile dese de brad, abia străbătute de picior de om și de câteva drumuri pietruite, spre Mărghitaș, Maial-Bohui, Cireșnaia și Brădet se așterneau particulele negre ale cărbunelui, scos din cele patru puțuri ale căror galerii străbăteau orașul și-l amenințau adesea cu explozii și prăbușiri, în care erau prinși, fripți ca niște curcani de Paște sau de Crăciun, oamenii care trudeau în adâncuri, minierii. În cele două restaurante, „Minierul", așezat între linia căii ferate Anina- Oravița, chemat de nostalgici „Semeringul bănățean" și drumul pietruit ce ducea la Puțul numărul unu al Minei, și birtul ridicat pe o movilă înconjurată de brațele unui pârâiaș, mai mult secat, vizavi de Gară, o copie minusculă și elegantă a celei de la Herculane și Vârșeț și a altora din fostul imperiu, în care minerii își stâmpărau setea teribilă iscată de stratul gros de praf de cărbune așezat pe căile respiratorii și pe plămâni. „Azi iau plata, mâine e gata" spuneau ei cu mândrie și umor, spre disperarea soțiilor, care așteptau chenzina sau plata de la sfârșitul lunii, cu îngrijorare și cu teama că nu-și vor putea plăti datoriile și întreține familia. Minerii erau țărani veniți din Sasca, Știnapari, Cărbunari, Slatina Nera, din alte localități ale Carașului și Almăjului, dar și din Moldova sau Oltenia, ca să strângă niște bani cu care să-și mai cumpere un lanț de pământ, să-și repare casele bătrâne cu acoperișuri de paie sau de șindrilă, ocnași eliberați condiționat din pușcării, cu domiciliu forțat, având obligația să lucreze în galeriile lungi și umede, în care gazul metan adesea se aprindea, din te miri ce, din neglijența omului sau datorită căldurii excesive și pârjolea totul, îngropând oamenii sub muntele de steril. Dar Anina avea și o altă populație ce se deosebea de ceilalți. Erau germanii, întemeietori ai cartierelor Sigismund, Elfabric, Taișlont, Celnic, locuind în case cu două sau trei camere, acoperite cu țiglă, cu ferestele zugrăvite în verde, ca și gardurile înalte croite din fosne ce înconjurau avlia, grajdurile în care întrețineau câte o vacă, mai rar o pereche de cai, găini, curci și rațe. Ei erau urmașii coloniștilor veniți cu o două sute de ani în urmă din Styaier, din Tirolul austriac, din Bavaria, pemi din Bohemia, slovaci. Dintre ei se ridicau ștaigării, șefi de orizont sau de echipă, controlori de gaz, meticuloși, disciplinați. Biserica lor catolică își suia turla semeață către tăriile cerului, în spatele spitalului, unde stăpân era doctorul Gurr, pe care aninenșii, și mai cu seamă țăranii din satele cărășene, îi numeau doctorul Cur, înalt, slăbănog, cu mustăți trufașe, răsucite, cu ochii albaștri bulbucați, mare băutor de acel șnaps, numit răchie de rumâni, adus de pilărițele din Valea Almăjului în traistele lor vărgate, țesute la război. Pe seama doctorului Cur era pus și răspunsul pe care se zice că l-a dat cuiva atunci când acesta, văzându-l trântit într-o rână, în șanț, l-ar fi întrebat ce face acolo sau cum se simte și doctorul i-ar fi răspuns că doctorul e domn și în șanț. În fiecare duminică, un șir de bărbați și femei, cei dintâi îmbrăcați în haine negre, ce aminteau de baștina de unde veniseră, cu două sute de ani în urmă, din care doar gulerele cămășilor sclipeau alb, purtând pe cap pălării și ele negre, urcau scările lungi și abrupte spre această biserică. În zilele de Maial și la Kirchweich fanfara alcătuită din șvabi, îmbrăcați în uniforme de culoare neagră, cu chipie cu cozoroc de aceeași culoare având, însă, deasupra cozorocului însemnul minei, defila prin centrul orașului, cântând marșuri și polci. În zilele în care din mină erau scoși arși sau striviți oamenii pământului și duși către gropile din cimitirele din Sigismund sau Celnic fanfara preceda sicriul cu marșuri funebre care pătrundeau în jalea familiilor și în inima și simțurile aninenșilor.

István Korbely

Călătoria (2017), ulei pe pânză, 40 x 50 cm

Dar, ca de obicei, viața învingea moartea. Copiii se nășteau în număr mare, creați de disperarea celor care în fiecare zi reușeau să iasă din adâncul și negurile minei și atunci biruiți de setea de a trăi își răsturnau muierile, cei care mai aveau putere, și le însămânțau. Dar se părea că vlaga celor din adâncuri era mult prea puțină pentru pofta femeilor rămase opt ore sau chiar douăsprezece, singure, cu copii sau fără, neștiind cu ce să-și treacă vremea. Și biruite de chemarea viscerelor sau de ispita vorbelor și a privirilor galeșe, cedau chemărilor unor lucrători de la suprafață și se lăsau răsturnate în patul matrimonial sau în patul ibovnicului, ori pe coasta pădurii, născând copii mulți în ograda neștiutorului.

Adolescentul despre care vă povesteam nu avea curajul, sau pur și simplu nu se simțea ademenit de aceste soții pofticioase la carne tânără, în pofida privirilor ademenitoare și a vorbelor în doi peri, pe care i le arunca vecina, când se nimerea să nu fie nimeni prin preajmă. Visa la prințesa cu ochii negri, mari, codați, buze cărnoase, frumos arcuite, cu trupul mlădiu, sâni care să-i împungă palmele fierbinți, coapse ovale, picioare cu pulpe rotunde. Prințesele acestea nu umblau prin Anina, ele se găseau în cărțile de povești orientale. De care abia se desprinsese, și cu imaginile cărora se ducea la culcare și îl însoțeau în visele lui tulburi.

Ajunsese, în ochii tatălui și a unchiului după mamă, cu cinci ani mai mare decât el, june, deci la vârsta în care sângele dădea în clocot iar sexul își cerea imperios dreptul la viață. Într- o seară, i-au propus să se vadă cu o văduvă pe care cei doi o tocmiseră, fără știința sa, să-l dezvirgineze. Întâmplarea s-a petrecut undeva spre marginea pădurii. Femeia l-a luat de mână, l-a tras după ea într-un tufiș și i-a pus mâna fierbinte pe sex. L-a îndrumat ce să facă cu el. A fost ca o străfulgerare, și nimic mai mult. Apoi, scârbit, a luat-o la fugă peste dealuri, copleșit de jena față de cei doi și față de sine. Se prăbușise un vis sau, cel puțin, partea lui materială, Rămăsese neatinsă femeia din poveștile orientale, frumoasă, misterioasă, inexpugnabilă.

Și așa au trecut zilele, nopțile mai ales, zbuciumate...

În seara aceea de vară fierbinte a cumpărat un bilet la cinematograful din clubul minier. Rula un film sovietic, „Zboară cocorii". S-a așezat pe scaunul cu numărul scris pe bilet. După un sfert de ceas, aproape când trebuia să înceapă filmul,

a venit și s-a așezat pe scaunul de lângă el. Era fata din visurile lui, fata din cărțile de povești orientale. Avea părul lung, dat pe spate, lucios, negru, obrazul prelung, cu pielea albă, ochii negri, orietali, buzele frumos desenate, umede, urechile mici abia vizibile sub părul ce-i acoperea urechile și umerii. Dinspre ea se simțea un ușor miros de parfum, o adiere stranie, care-l tulbura și-l cuprinsese într-un cerc de foc. Mâna de lângă el, așezată pe scaun, avea degetele lungi, cu unghii și ele destul de lungi, abia acoperite cu un strat de lac roșu.

Filmul a început, secvențele urmau una după alta, dar ființa lui întreagă era robită de tânăra de lângă el. Își făcea tot felul de planuri, visa cu ochii deschiși cum și în ce fel ar putea să atragă atenția acelei minuni.Ca să nu fie considerat mitocan, să nu o sperie sau înfurie și, mai ales, să n-o îndepărteze de el. După un timp a pus ușor un deget pe degetele ei. Ca o mângâiere, cu sfială. Ea a întors privirea și l-a ațintit grav, întrebător. A privit-o, la rându-i, fără nici o tresărire. Obrajii îi ardeau, buza de sus i se umezise, de emoție, palmele la fel. Doar degetul acela sfios rămăsese aparent neutru pe mâna ei. Și-a întors capul spre ecran. Simțea, însă, că ea nu mai era tot atât de liniștită, de indiferentă, ca la început. Încurajat, a acoperit întreaga mână cu palma. I-a răspuns întorcând palma cu interiorul, spre mâna lui și acceptând îmbrățișarea mâinilor. Din acel moment a simțit cum un curent începuse să pulseze între cele două mâini, un curent aproape dureros. Și-a apropiat pulpa de cea a fetei. A primit răspunsul, la care nu se aștepta. După mâini, se părea că și picioarele se îmbrățișau. Așa au urmărit întregul film. Când lumina a împrăștiat întunericul din sală, a avut o fulgerare de spaimă. Ce va urma? Cum să se poarte? Ce să spună, ca să-și justifice îndrăzneala? Nepolitețea, mitocănia? Și să n-o piardă.

L-a privit, i s-a părut, de sus. I-a zâmbit oarecum superior. Cum ar zâmbi un adult unui copil, transmițându-i că este cunoscut gestul infantil, deplasat, mentalitatea naivă.

Și acum a auzit un glas îngeresc, ce vrei să facem?

Ce să-i răspundă?

- Să ne plimbăm, a fost singurul gând ce i-a trecut prin cap.

- Bine, a acceptat.

Și au pornit pe aleea ce traversa șirul de castani din parcul central.

Au vorbit? Au tăcut? I-a spus o minciună, două, trei, cât să se dea mare. Adică s-a prezentat student, deși era elev în ultima clasă, ce-i drept, dar tot elev. Un elev nu are personalitate, nici o femeie-fată nu-l ia în seamă, întrucât identitatea lui este zero, fără nici o relevanță pentru un raport bărbat - femeie. A acceptat minciuna, l-a crezut sau doar s-a prefăcut că-l crede. A impresionat-o parada lui de cultură, de fapt crâmpeie din ceea ce apucase să citească până atunci din filosofi, din clasicii greci, din literatura universală și română. Făcea paradă mai ales recitând din poeții preferați, Rilke, Eminescu, Goga, Arghezi, Labiș și Esenin. Mai ales Esenin.

Într-un târziu, a condus-o spre locuința din strada Poștei, unde îi spusese că își avea cvartirul. Au urcat scările abrupte, la un moment dat i-a propus să facă un mic concurs: cine ajunge primul până la capătul scărilor primește o recompensă. A ajuns, prin hotărârea lui cavalerească, ea.

- Ce recompensă vrei? a întrebat-o.

- Să-mi dai un pupic pe obraz, să te întorci și să pleci, fără să vezi unde intru.

Așa a făcut și a început să coboare, cu tristețe, reproșându-și prostia pe care o făcuse.

Au trecut câteca zile otrăvite. Și câteva nopți dominate de făptura ei, mai exact de vise în care i se împlineau toate visele. Se trezea în zori, umilit și disperat. În casă, în oraș, viața se desfășura ca și până atunci. Cutreiera parcul, străzile, căutând-o, sperând că o va întâlni. Pe măsură ce timpul trecea, simțea că sufletul i se spărgea în mii de fărâme, îl stăpânea un dor năpraznic, cu care nu știa cum să se descurce.

Într-o zi, ascultând la difuzorul din stradă stația locală de radioficare, i-a recunoscut, ca printr-o binecuvântare, vocea. O voce caldă, solară, unică.

L-a podidit o bucurie, ca o beție. A întrebat un trecător unde era stația de radioficare. I s-a spus că pe strada Poștei și a gonit în direcția acelei străzi. Abia când a ajuns acolo, s-a mai neliniștit. Care era clădirea, la ce număr? A bătut la prima poartă. A apărut în prag o femeie în vârstă, într-un capot albastru, cu flori albe.

- Ce doriți tomnu? l-a întrebat, cu accentul acela specific al nemțoaicelor.

- O caut pe domnișoara Ursache.

- Sunați la apartamentul doi.

A sunat. I-a deschis. Zâmbind strengărește.

- Deci, m-ai găsit?

- Te-am găsit. Și sunt atât de fericit, încât îmi vine să strig, ca să audă toată lumea.

- Stai ușor, cu fericirea, l-a temperat, cu același zâmbet. S-ar putea să ajungi la concluzia că te-ai înșelat.

- Nici nu-mi trece prin cap. După atâtea zile de căutare, de neliniște și de dor, faptul că te-am găsit îmi dă o stare de beție.

- Bine, hai înăuntru.

Apartamentul, mic, era format dintr-o cameră care slujea ca dormitor, de sufragerie și bucătărie, baie și toaletă. Pe un fotoliu șchiop dormita o pisică florană. Când a intrat și-a ridicat capul, privindu-l o secundă ca și cum l-ar fi cercetat, apoi, mulțumită sau indiferentă, s-a culcat la loc.

Din acea zi a început bătălia lui pentru cucerirea teritorială a fetei - femei. Mai întâi a pus stăpânire pe buze, lacom, fără saț, mereu flămând după ele. Ore nesfârșite de săruturi, dulci, tulburându-i mintea și trupul. Următorul pas au fost sânii, cu sfârcurile întărite la atingerea buzelor, a degetelor, pe care îi cuprindea cu o adevărată evlavie și adorare în căușul palmei. Apoi, mâna lui a îndrăznit să coboare spre coapse, gura să sărute interiorul acestora, picioarele și fiecare deget în parte. Se prosterna în fața trupului ei, îl slujea, ca și cum ar fi slujit într-un templu. Vorbele erau puține. Neînsemnate. Tăcerea era lungă, încărcată de ecoul simțurilor. Noapte de noapte, îi mângâia fiecare părticică a corpului, ajungând cu simțurile la paroxism.

A trecut vara. Pădurea a început să se îngălbenească. Pe nesimțite a pătruns în mintea sa gândul că va trebui să se reîntoarcă în orașul unde urma să-și termine liceul. Cocheta cu ideea să renunțe, să rămână acolo, lângă îngerul care-i cucerise ființa. Nu se întreba ce vor spune părinții, cu ce va urma să se întrețină, pe ea și pe el, nici nu-și punea întrebarea dacă ar fi acceptat, în ce fel? Unirea lor pentru totdeauna. Până la adânci bătrânețe, până la moarte.

Într-o după amiază se întocea, într-un zbor, pe strada Poștei, cu întreaga lui ființă robită de așteptare și de dorință. A sunat. N-a răspuns nimeni, A insistat și rezultatul a fost același. A bătut cu

István Korbely *Mască* (2016), u/p, 100 x 30 cm

pumnul în ușă, până când aceeași femeie pe care o știa de mai înainte, a deschis geamul și i-a spus cu accentul ei șvăbesc:

- O căutați pe domnișoara Rodica?

A încuviințat, din cap.

- N-o mai căutați. Azi dimineață și-a făcut bagajele și a plecat. Ca să prindă trenul de șapte.

S-a clătinat, parcă izbit în frunte cu un ciocan.

„Nu se poate, s-a gândit. Nu se poate, a strigat în sinea lui. Cum să plece așa, fără să spună, fără să-și ia rămas bun? Să mă lase singur, gol, pustiu?"

- Și nu știți unde s-a dus? a mai întrebat.

- Sigur nu știu. Vorbea de un transfer care i s-a aprobat, dar nu a spus unde.

S-a așezat pe o treaptă. Și-a cuprins capul cu mâinile și a izbucnit în plâns. Simțea că lumea se sfârșea pentru el chiar în acel moment.

■

Drum către inima lui Sisif

Ștefan Jurcă

Andreia Cismașiu — *Introspecție* (2012), ulei pe pânză, 74 x 157 cm

I

Inițial aș fi dorit să scriu cîteva date actualizate din enciclopedia unui oraș care a fost capitală culturală europeană, în urmă cu cîțiva ani, uneori nu scrii ceea ce dorești, ci scrii ceea ce-ți vine de la inimă. Sibiul a mai fost și capitală a ortodoxismului, până nu demult, apoi, în timpul Diktatului de la Viena, aici s-a adăpostit Universitatea clujeană, aici s-a format Cercul literar de la Sibiu, abia acum studiat la adevărata sa valoare prin lucrări de doctorat ori studii la nivel universitar. Lucian Blaga a trecut pe aici, pe unde calc eu acum, noaptea, pe lângă cetate. Aproape a locuit Constantin Noica, la Păltiniș, de vreo șase ani apare, pe lângă revista *Euphorion* și *Transilvania*, revista *Cenaclul de la Păltiniș*. Sibiul, cu o populație nu cu mult mai mare decât Baia Mare, are și o filială a Uniunii Scriitorilor. Totuși, cei inițiați în istoria culturală, când aud de Școala de pictură de la Baia Mare, ridică o sprânceană și așteaptă continuarea. Din Sibiu a fost în Baia Mare pictorul N. D. Cabadaiev (1877-1934), urma cursurile școlii de pictură băimărene, începând cu anul 1921. În consemnările fiicei artistului, Lydia, sunt amintiți pictorii Samuel Mutzner, Ferenczy Karoly, Ivanyi Grunwald Bela ori Kemetty Janos. Ajuns la biblioteca Astra am stat și am privit statuia din piatră a lui Octavian Goga și a lui Ioan Slavici, aici în piațetă se împacă de minune. În Piața Mare am vrut să intru în pasaj, pasajul pietonal de aici, la fel cu cel din piața Timișoarei, sunt abandonate. Era un stand alimentar acolo, de unde mi-am cumpărat pâine, pe baza buletinului de identitate, când eram în delegație, înainte de 1989. Dar Eugene van Itterbeek (1934-2012)? Oho, e înmormântat aici, în Cisnădioara, lângă Sibiu. Și mi-am amintit cum Augustin Cozmuța l-a adus în Baia Mare, a fost și la cenaclu, apoi am tras o votcă populară, prin zona unde era odată restaurantul Tisa. A recitat și un poem în română. Cînd a aflat că am auzit de Coasta Boacii, a lui Cioran, am devenit liberi și slobozi la gură. Cineva mă întreabă de Adrian Istrate, universitarul de la Baia Mare, care a fost în comisia care i-a acordat doctoratul. Deși de vârsta mea domnul Istrate nu mai este printre noi. Am vorbit și despre fostul meu profesor de la Timișoara, originar din Avrig, Dumitru Mareș (1932-1977), fondatorul facultății de studii economice din Timișoara și coordonatorul primului manual românesc de Economia industriei. Noi îi ziceam iegarul, că părinții săi erau sticlari, îmi spune însoțitorul care a studiat în orașul de pe Bega. La Universitatea din Sibiu am un fost coleg de facultate cu care nu m-am văzut de mult, abia după ce am plecat spre casă a aflat mesajul meu, dat prin telefon. Aș fi dorit să ne vedem la față, dar n-a fost să fie. Altădată, îmi șoptește micul meu daimon într-o ureche nevăzută. Altădată, mă conformez și eu. Am pe masă volumele lui Nicolae Iorga, citisem despre Sibiul de la 1906, Sibiiul, cum scrie savantul, avea la 30 de mii de locuitori, azi cu vreo șase ori mai mult. Gavril Bathory se așează cu sila în scaunul Sibiiului. Sașii l-au acoperit de blesteme, care peste câteva luni își fac efectul, turcii îl răpun pe principele nebun. Prin îndemnul lui Andrei Șaguna apare aici *Telegraful român*, ne mai învață Iorga. Partenie Cosma și banca sa Albina au dat un avânt economic dezvoltării românimii de aici, s-a înființat Școala de fete. Iorga mai scrie despre pictorul Octavian Smighelschi care a pictat biserica din Sibiu ajutat de Iulian Toader, un pictor originar din Donceni, Arad. De cîte zile aș avea nevoie să revăd lumea, altfel decît o vedeam când aveam 21 de ani și treceam pe aici, plin de energie, câte nu sunt de revăzut! E o noapte de început de decembrie, sunt în Sibiul cultural, îl revăd după mulți ani, cînd umblasem pe aici, mânat de treburi economice. Da, am trecut prin oraș și atunci când în scaunul orașului se afla fiul Diktatorului, și acum cînd fostul primar e în fruntea României. E un om practic, te rog să mă crezi, îmi zice confidentul. Dar iată și legenda „fetelor de la Sibii": cică jandarmul asupritor smulgea tricolorul din părul fetelor de la horă, fetele l-au desfăcut, au ascuns albastrul și roșul în sân și într-o noapte au trecut munții în țara liberă. Albastrul l-au adus la București, predându-l studențimii de acolo, roșul l-au dăruit studenților moldoveni de la Iași, iar galbenul l-au oprit acasă, în Ardeal. E steagul fetelor de la Sibii, ziceau studenții moldoveni purtînd steagul roșu... Dar nu pot să nu revin la Nicolae Iorga (1871-1940), acest titan al nostru care, alături de Dimitrie Cantemir, sunt cei mai luminați savanți români. Iorga a avut două neveste, este de origine aromână, se crede, soția de-a doua era din zona Brașovului care l-a chivernisit, savantul fiind tot cu capul în hârtii. A avut mai mulți copii, vreo zece, fiica sa Alina a văzut cum l-au ridicat cei din poliția legionară, de la Sinaia, de aceeași orientare cu acei care l-au împușcat și pe I. G. Duca. Oricâte nostalgii ar putea să stârnească ideile de românitate ale dușmanilor săi politici, sângele crimei, în istorie, se spală greu ori de loc. Chiar și tatăl lui Dimitrie Cantemir, Constantin Cantemir i-a tăiat pe cronicari, pe Miron Costin.

Fiul său Dimitrie moare la cincizeci de ani, în Rusia, ca sfetnic al lui Petru cel Mare. Dar asta este istoria noastră, a românilor despre care Marx și Engels spuneau că „ românii sunt un popor fără istorie, destinați să piară în furtuna revoluției mondiale [...] Dispariția lor de pe fața pământului va fi un pas înainte " (*Opere complete*, vol 8, p. 29, apud Ion Coja). Câți ani i-am pupat în fund pe aceștia care susțin că ne tragem din maimuță... Cui îi place nu are decît să o facă în continuare.

II

Înainte de 1989 am reușit să-mi procur un exemplar din cartea lui Constantin Țoiu, *Căderea în lume*. De ce mă grăbeam eu să caut o carte pe care lumea nu o căuta decât din snobism, că e vorba de nu știu ce, legionari etc. Vorbe... Domnul Țoiu, care a trăit aproape 90 de ani, era de stânga, declarat, la fel cu Geo Dumitrescu sau mai știu eu care. Un cunoscut de-al meu, a se vedea că eu mereu vorbesc cu mine însumi, cu daimonul meu care-mi șoptește ce e mai bine de făcut, zicea că domnul scriitor respectiv l-a cunoscut pe Vasile Voiculescu de la care a aflat multe din tainele scrisului. Acuzațiile sunt mai adânci dar nu este locul lor aici. Eu le scriu pentru a nu dispărea în neant ori din propria-mi memorie. Poate voi reveni asupra lor altădată. Cartea începe așa: doi inși se plimbau în noaptea Bucureștiului, prin nămeți, acolo unde se și cunoscuseră, de fapt, absolut întâmplător. Dezbăteau problema libertății. Ceva cu bogăția, care ar fi limitarea necesităților. Ori, asta o știm și noi, că libertatea, zice-se, ar fi necesitatea înțeleasă. Cele două personaje ar fi Negotei și Babis. Aici am vrut să ajung, vă amintiți cum ni se inocula ideea că noi suntem generația de sacrificiu. Pentru ce ? Sacrificiul războiului rece, asta suntem, și noul conducător vroia să aducă românismul la rang mondial, îl capacitase și pe președintele american că el, conducătorul român va administra lumea a treia. De exemplu: Cubei îi oferea tractoare în dar și o fabrică de... (Cine dorește amănunte să citească romanul document *Supleantul* de Petru Popescu, fost în suita președintelui român în America de Sud, 1973). Acum iar vin ăștia, care nici nu au nume, și ne toarnă în cap verzi și uscate că trebuie

să intrăm în spațiul nu știu care și ne tund în fel și chip pînă ce vine noul val de barbarism, migranții, asemenea ninsorilor, pe nepusă masă și aceștia, domnule intră în spațiu, unde o cucoană genială, credeam pînă mai ieri, îi primește cu brațele deschise. Desigur cu gîndul la forța de muncă ieftină pentru economia germană, motorul dezvoltării Europei. He-he ar fi behăit Marin Preda, ce le poți dumneata face? Aș putea să-i trimit undeva, să vadă nația cât de mult te iubește cineva dincolo de interesul propriu. Desigur că plimbările prin noapte sunt un apanaj al oamenilor în vârstă care nu au somn, ale insomniacilor dar mai este un soi de oameni – cei care nu vor să piardă nici o clipă din viața care trece, de o vreme, în galop. M-am plimbat cu poetul I. M. într-o noapte de sfârșit de noiembrie prin zona parcului Mara Central și biserica Sfântul Andrei, puteam vorbi mai bine plimbându-ne. Poetul locuise în această zonă și nu era prima dată cînd i se făcea dor de anii tinereții unde locuise înainte de a pleca din Baia Mare. Am mai făcut acest lucru în alți ani. Vezi fereastra aceea de la bucătărie, să o ții minte, am să o țin minte... Nu am aflat ce amintiri avea poetul despre zona în care locuise înainte de 1989. Ce bine este de el, mi-am zis, câte nopți mi-ar trebui mie să mă plimb prin orașul natal ori prin Brașov ori Timișoara să-mi revăd locurile din tinerețe, locuri care, precis, au suferit schimbări. Dar îmi este peste mână să merg pînă acolo și apoi prietenii mei nu prea mai sunt. Sau, mai corect, prieteni romantici dispuși să mă însoțească. Revin, pentru cîteva clipe, la Constantin Țoiu, un mare stilist care s-a impus în prima linie a literaturii noastre la o vârstă nu tocmai fragedă. Apar tot felul de istorii ale literaturii române dar cele mai de efect sunt cele despre literatura actuală, încă în mișcare. Este foarte greu să discerni azi valoarea unei opere literare care să reziste în timp dincolo de simpatii și orgolii de moment. Despre Constantin Țoiu cît și despre Marin Sorescu, să mă limitez doar la aceștia, se scrie tot mai puțin. Desigur că rubrica aceasta s-ar vrea să fie, de către unii, mai pământeană, mai concretă, însă mass media apasă memoria trăitorului din anul 2016 și eu m-am gîndit că e bine să mai și evadăm din lumea concretă în cea a imaginarului, a literaturii. Aflu că se pregătește, cu mare pompă, redimensionarea revistei *România literară*, revistă care apare din 10 octombrie 1968, care a rămas, și după 1989, la aceeași grafică și titlu, altfel multe alte reviste și-ar fi schimbat denumirea urmîndu-i exemplul. Asta vrînd să însemne că literatura poate dăinui dincolo de politic. Vedeți, toate aceste gînduri mi-au venit plimbîndu-mă, prin zonă, în lumina feerică de început de an.

III

Eram obișnuit de sărbători să caut, distrat, în cutia poștală de la intrarea în casa scărilor urările diverșilor politicieni la modă. E limpede, cred, că doar în propria-mi cutie aveam acces. De Crăciun ilustrate frumos colorate, cum nici abecedarul școlar nu era mai frumos. Apoi de Sfântul Ștefan, o, ce iconițe de sfântul Ștefan, dar numai o dată am primit asemenea iconițe, parcă s-a schimbat lumea, ce să zic de Sfântul Nicolae, el este moșul care nu se dezice, cele mai multe ilustrate politicianiste le am cu Sfântul Nicolae și Înălțarea la cer, aceasta primită mai către primăvară. Uneori primeam și de la prietenii din țară felicitări, pe care le aflam în cutia poștală. Dar lumea virtuală vine peste noi în forță, vine așa ca ninsorile, pe nepusă masă. Nu știu cum se face că noi, aceștia mai maturi, ne adaptăm mai greu cu tehnica nouă deși avem o experiență de viață mai bogată. Nu aș fi dorit să rămîn de căruță, deși computerele personale se exprimau într-o altă limbă pe care nu o învățasem la școală, nice franceza, nice rusa. M-am sforțat dar nu m-am lăsat, nu m-am lăsat de computer, P. C., în limbaj de specialitate, personal computer. Acum trimit și eu doar amicilor literari urări de sărbători, de Sfântul Nicolae, de Crăciun, de Sfântul Ștefan, de Anul Nou, de Sfintele Paști. Dar am rămas cu nostalgia acelor ilustrate cu icoane atât de artistic reproduse după cele din catedrale ori mănăstiri. Nu știu ce s-a întîmplat dar în acest an acele felicitări au încetat să-mi populeze cutia poștală. Am primit, în schimb, o scrisoare a unui fost demnitar pe care l-am stimat mult, o scrisoare de mulțumire pentru sprijinul acordat cînd a trecut prin momente dificile. Mai tânăr doar cu un an decât mine, a „coborât" în mijlocul nostru, al celor care lucram într-un sector problematic, și atunci și acum, și ne-a ascultat păsurile. Nu a sosit cu un aer dictatorial, nice cu aura unui prinț, să ne ia la trei păzește, ne-a ascultat, am spus glume, a spus și dumnealui. Dar ne-a ajutat. Nu erau bani, asta este, nu erau bani pentru zona aceasta din nordul țării. O parte din efortul său dăinuie și azi, poate fi văzut. Nu am puterea să mă pronunț asupra actelor de dreptate, dar de ce tocmai acum și nu înainte se face dreptate, cînd se mai putea salva ceva din zestrea acestei țări? Oare au văzut ei cum arată pădurile tunse ca oile primăvara? M-am tot uitat, cu privirea mea scăzută și nu mi-a venit să cred, parcă anul trecut munții arătau altfel. Îmi povestea un prieten artist, care vizita lumea din vest, cum este la ei pentru că și intrarea în pădure era interzisă decum tăierile. În fond, dincolo de sentimentul patriotic de ce ne-ar păsa nouă de ce fac marii conducători de azi? Păi încălzirea globală, poluarea și schimbarea climei nu ne afectează pe toți? De ce doar acum s-au pornit să facă dreptate? Unii au afirmat că românii nu sunt o națiune, prooroci mincinoși, zic eu, cum să nu fie o națiune, tocmai acum cînd se împlinesc o sută de ani de la constituirea statului național român! Cînd Alexandru Ioan Cuza a unit Țara Românească cu Moldova cine s-a opus? Austria și Turcia. După ce teritoriul acesta a fost călărit de trei imperii cînd să ridicăm capul sus vinăia, supercorecți, și ne spun că suntem corupți de parcă am fi ciumați, de parcă nu la ei se scurg subsolurile noastre și pădurile noastre, ori nu spre folosul lor se îndreaptă inteligența noastră. Îți vine să spui, asemenea cronicarului: viermii neadormiți ai iadului să-i mănînce.

Dar asta este economia de piață, domnilor, cererea și oferta, cu sentimentele și cu inima la spectacol, acolo e loc de sentimente frumoase. Nu pot să uit cu cît patriotism local atacam tema vagoanelor noastre vîndute la nemți iar ei, generoși, ne vindeau mobilă făcută din ambalajul nostru pentru export. Cel care ne ocăra era sudist și ziceam că-i invidios pe tradiția noastră din vest. Dar așa era și atunci la ei, economia de piață. Pe viață și pe moarte este economia de piață, la noi politica este pe viață și pe moarte, o spune Mircea Eliade, nici o națiune nu pune atâta pasiune în politică la fel cu națiunea română. Ehei, la români politica este mijloc de chivernisire nu de a te afla în capul trebii, în bătăia puștii, la cârma corăbiei printre Scila și Caribda. Aici noi întotdeauna am căzut la examen. Stai cîțiva ani în politică și om te-ai făcut, cu toți urmașii tăi. La ce să-i mai judece dacă nu le ia ceau furat? Să-i judece bunul Dumnezeu că asta ne-a mai rămas!

■

András Györfi

Plajă (2016), ulei pe pânză, 90 x 90 cm

Rodolfo Häsler

Viziune asupra lui Orion

(Ibiza)

Pe-nălțător făgaș te-avânți precum ascetul
ce năzuiește către-o stea cu vârful limbii spre-a o-atinge;
din rost spre-a ști cum să te-nlături, ajunge atâta, să aștepți
magma, tăcând, din sine să țâșnească;
îți mai rămâne numai să te-anini de coada stelei,
fruntea-mbăiată în lumină s-o urmezi prin nepătrunsa beznă;
odată căzut pradă puterii ei, nimic nu-ți mai durează,
nici pilda ochiului ce te călăuzește spre-o viață-n-adorație-ncremenită,
și nici divina vrajă ce din senin în altul te preschimbă,
chiar spre cuvânt de vrei să tinzi, chiar către sete,
tu încetează-a rătăci iară privirea către zenit înalț-o,
și fără teama de-a sfida, de trupu-ți te desprinde.

Viziune punică

Pe ape rătăcind, idol cu chip de lut spre-a întâlni,
ce ne-ncetat din port în port te poartă.

Havana

(în casa Lezamei Lima)
Poetei Regina María Rodríguez

Tăcere solemnă-n salonul îngust,
întocmai în locul de unde vocea tunătoare
poruncea în fiecare după-amiază să-i fie adusă
cafeaua turnată într-o ceașcă fină, chinezească
și servită cu dragoste maternă
Remediu neîndoielnic, garantând molcomirea
ritmului întretăiat dintre un hohot și alt hohot de râs,
recomandarea lui Góngora, lectura zilnică
din autori francezi, oameni ai trandafirului.
Adorându-l pe Casal, blestemându-l pe Virgiliu,
reușesc să premăresc umbrele în fața ferestrei
întunecate — oh, mayașii, Ariosto, neînduplecata moștenire spaniolă.
Fereastra ferecată-i azi alcov al pustietății.

István Korbely

Pasaj (2016), ulei pe pânză, 30 x 25 cm

Rodolfo Häsler

Berna

Tatălui meu

Din înălțimi contemplu bestia etalându-și colții
mi-o amintesc de când eram copil, căci mă jucam cu chipul ei
din pluș, ce decât ea mult mai puțin ne-nspăimânta,
el, jucărie-a oricărui copil din Alpi.
Căci grota-i cale de ieșire este din labirintul medieval,
drum sinuos din piatră de nisip de-a ocrului culoare
pe care cu scrijelituri l-au garnisit cele mai stranii dintre ascuțișuri
și l-au împodobit ferestrele de la sălașuri.
Într-unul dintre ele, tatăl meu, care acum îmi este fiu,
își apăsa cu sârg arcușul de violă
cât eu mai pritoceam străbunul gotic grai.

Proviziile de mere și cartofi din pivnițe,
butoaiele cu must de țară, sediile breslelor
și însemnele lor, barza albastră, devoratorul de copii,
crap auriu sau gaură de ac
cu toatele sfârșesc pe roata morții, tortura veșnică a celor din oraș,
alăturea cu-a osului pecete — animalul.
De pe înzăpezite piscuri cobor către al bestiilor bârlog
și, rezemat de marginea-i străveche, m-aplec
spre-a le vedea în fine fălcile.

Szczecin

Imensa câmpie învăluită-n ceață, cu suprafața înghețată,
pământ și cer încremenite de luni și luni de zile,
nici fierul sapei nu le-ar mai pătrunde,
răsaduri uriașe răspândite pe malurile canalelor
toate acestea indică existența în apropiere a unei ferme, o construcție amplă din cărămidă

și lemn, înconjurată cât vezi cu ochii de o latifundie imensă
numită Sophienhof după un strămoș de-al meu.

Cârduri de gâște albe în căutare de viermișori
scormonesc în fânul amestecat cu gunoi de grajd
caii de tracțiune lovesc cu copitele în pereții grajdurilor
chemându-și stâpânii spre a-i înhăma
și a duce lemnul la piața centrală din Szczecin;

blândele văcuțe cu ochi umezi și negri
se prefac a alinta cu limbile lor vineții mâinile stăpânilor,
tata și mama, în timp ce ei le mulg, așezați pe scăunelele din lemn cu singur
picior. Câțiva argați adună donițele cu lapte

iar câinii, care știu bine drumul, le duc într-un cărucior pe care-l remorchează până la
lăptărie. Din pădure se-aud zgomote tulburătoare
căderea coarnelor de cerb lovindu-se de trunchiuri,
țipăt de corbi, zarvă de tăietori de lemne. Copiii se afundă
în codru purtând coșuri și le vor umple cu ciuperci gălbui
ce-n strachină vor sta alături cărnii — mici, cafenii minunății
ascunse-n așternut de frunze, ce dau savoare supei și mențin veșnic vie
amintirea de neuitat a copilăriei.

Coțofana luminii

I

Trecerea ei prin frunziș este o măsură a succesului,
felul ei de a nu se lăsa prinsă.
poate că nu are răspunsuri convingătoare, poate că nu are nimic de oferit
atâta numai, o schimbare la față în orice anotimp, un efect de culoare.

(în spațiul dintre ramuri și văzduh,
o spaimă ca un cap de șarpe).

II

Depănând cuvântul ce mi-a țâșnit în ochi,
o rază de lumină cuibărită în mijlocul odăii.

Este un semn, de încă nu pricepi.

III

Lasă umbra să odihnească pe trup,
umbra și ale ei neobrăzate preziceri.
O parte insistentă care înțeapă ca o săgeată,
o sperietură ce-i întinde-o cursă coțofanei,
o scânteie luminoasă, dar care nu e lumină

IV

A mestecat un soare întreg spre a lăsa în urma sa o rază,
un pas în curte, o grădină ce reînvie în carte,

— e timpul să uiți, ești abisul —
în amintiri, o prețioasă-nsingurare de orfan,
ce să vorbească nu-i e dat,
ci doar atât, să țipe cum îl cheamă.

De-acum s-o-nhați e lesne, cu ea te contopește,
că-nfometat îi este ciocul și în nemulțumire cufundat.

V

Am coborât ușor spre groapa renunțării

cu timpul împotrivă-mi, neclintindu-și cursul,
o sărbătoare
muzicală, degetul din murul sălbatic despică orizontul,
de ce nu vorbește?

încă nu, încă nu, șoptesc cărțile de joc,
o lampă cu gaz, o farfurie cu apă, o floare,
ar putea fi de ajuns pentru a evoca liniștea?
nu te pot vedea, dar lasă-mă să-ți pipăi simțul.

am apucat un spin otrăvitor — sânge, sânge!

Formentera

Agață-te de reflex fără a sta pe gânduri, un salt infinit înalță suprafața valului, limitarea unei luni și totalitatea calendarului, pătrunde într-un turcoaz mexican, scufundă-te și privește, cercetează cu privirea toate direcțiile, dezbracă osemintele - smochin ce nu-l poți cuprinde. Vezi ananas și fructe între buzele celor mai îndrăzneți, clipește, nu pierde pe nimeni din vedere în rafala de vânt ce mistuie trupurile, continuă să insiști, scoate-ți pantalonii.
Trăiești fără rădăcini, te îndrepți neclintit către mare, aventura trăită prin intermediul privirii permite orice, grăbește înflorirea mușcatelor.
Își linge obrazul umed, își măsoară căldura ce anunță că se apropie ceva, un alt smochin, o sepie moartă, un căluț de mare în delir. Nu este vreun model de urmat, ajunge doar pentru o clipă, însă profită și bea șampanie transparentă până când, transfigurându-se, atinge obsesia pentru cuvântul trubadur.
Continuă să-i călărească șalele, marea șiroiește peste pietre, iar pielea se recunoaște sub lumina soarelui, la o asemenea distanță nu poți ști ce vei găsi, nu uita de cârlig, căci exprimă triumful dorinței, afară lâncezește oregano, scheletul unui naufragiat, uleiul din pâine și încă ceva. Totul se alterează și sporește valoarea entuziasmului.

Traducere de
Violeta Anciu & **Mircea Dan Duță**

■

Rodolfo Häsler s-a născut în 1958 în Santiago de Cuba și de la vârsta de zece ani trăiește în Barcelona. A urmat Facultatea de Litere din cadrul Universității de la Lausanne, Elveția. Cărți publicate: *Poemas de arena* (Barcelona, 1982), *Tratado de licantropía* (Madrid, 1988), *Elle.fe* (pentru care a obținut premiul Aula de Poesía de Barcelona 1992), *De la belleza del puro pensamiento* (Bursa „Oscar B. Cintas Foundation" din New York 1993), *Poemas de la rue de Zurich* (Málaga, 2000), *Paisaje, tiempo azul* (México D.F., 2001), *Cabeza de ébano* (Barcelona, 2007), tradusă în italiană, macedoneană, portugheză, franceză și parțial în germană, precum și *Diario de la urraca* (Ciudad de México, 2013, reeditată în Madrid, 2015), *Antología poética* (Caracas, 2005) și *Antología de Tener.fe* (Tenerife, 2007).
A fost inclus în numeroase antologii de poezie latino-americană și spaniolă, și invitat la diverse festivaluri internaționale în Europa, Turcia, Tunisia, Canada și America Latină.
A tradus operele complete ale lui Novalis (Edițiile DVD, Barcelona, 2001), povestirile lui Kafka (Editorial Thule, Barcelona, 2006) și volumul *Des sentiers pour l'absence* (Los instantes silenciosos) al poetei Cécile Oumhani. De asemenea, a coordonat editarea antologiei poetei boliviene Blanca Wiethüchter, *El festín de la flama* (Editorial La Cabra, Ciudad de México, 2012). A făcut parte din echipa redacțională a revistelor *Hora de Poesía* și *Poesía080*, ambele din Barcelona.

István Korbely *Mișcare* (2017), u/p, 100 x 30 cm

Universitatea post-Bologna

Andrei Marga

Nu de mult, fiind într-o universitate din Europa Centrală am fost invitat să evaluez starea universităților din regiune. Nu am putut începe altfel decât constatând onest că universitățile europene s-au uniformizat sub semnul Bologna, încât opticile dintr-una le găsești și în altele. Nu doar opticiile, ci și organizările și frământările! De aceea, orice evaluare a universităților europene actuale implică ceea ce s-a decis în 1999 în reuniunea miniștrilor educației în cea mai veche universitate din Europa.

Atunci guvernele multor țări și-au asumat un program de schimbare a universităților europene, după ce rectori europeni semnaseră *Magna Charta Universitatum (1988)*. Ambele documente au făcut istorie.

Cum se știe, *Declarația de la Bologna* (1999), printre ai cărei semnatari mă număr, a angajat două scopuri: compatibilizarea sistemelor de învățământ superior din Europa și mărirea competitivității lor. S-a discutat atunci îndelung, în reuniuni bi- și multilaterale, asupra căilor. Mijloacele alese pentru atingerea scopurilor amintite au fost restructurarea studiilor pe formula bachelor-master-doctorat, asigurarea calității, traductibilitatea titlurilor, crearea dimensiunii europene a învățământului superior. Acea pagină și jumătate, din care constă mult comentata *Declarație*, nu conține substantiv nimic mai mult. Ea se află pe site-uri, dar se invocă de multe persoane fără a mai fi citită.

Astăzi putem consemna realizări importante în urma aplicării *Declarației de la Bologna*. S-a atins o internaționalizare fără precedent a universităților, abordările instituției s-au operaționalizat, s-a mărit compatibilitatea sistemelor europene, s-a făcut o informatizare fără precedent și s-au schimbat mentalități.

De la început au fost îndoieli, dar multe au fost infirmate. Au fost, însă, și probleme care au rămas. Le-am inventariat (vezi Andrei Marga, *Implementing Bologna Declaration:The Need for a Change of Direction*, în „Der Donauraum", Wien, 51-3, 2011) într-o dezbatere din capitala Austriei. Menționez aici faptul că probarea pe piața muncii a noii arhitecturi a studiilor, reducându-le durata, nu s-a încheiat nici astăzi. „Asigurarea calității" s-a birocratizat. Și-a făcut loc o suprareglementare ce afectează autonomia universităților și, în fond, creativitatea.

Pe parcursul aplicării *Declarației de la Bologna* s-au putut constata noi probleme. Partea comună este „prea sus" – cum un președinte al American Council on Education (vezi David Ward, *The Bologna Process. An American Perspective*, EFES, Cluj-Napoca, 2008, p. 36) a remarcat. Educația universitară a fost supusă cantitativismului, în detrimentul formării de personalități. Publicarea de articole a devenit scop în sine în cercetarea științifică. Profesorul universitar a coborât la nivelul unui funcționar aservit birocrației. Agențiile de evaluare au căpătat un rol disproporționat. A proliferat o mentalitate funcționalistă ce împiedică universitățile să-și joace rolul natural în societate și favorizează ridicarea la rang de profesori universitari a unor simpli comentatori sau activiști fără idei și operă.

Cauza acestor neajunsuri nu este *Declarația de la Bologna*. O greșită înțelegere a acesteia, aplicarea ei restrictivă și diletantă generează continuu neajunsuri. Este vorba, în esență, de un context – cel el unei globalizări rampante, ce a destrămat răspunderea, al cadrului ideologic al neoliberalismului, ce a subminat specificul universităților, și al digitalizării, ce le-a rupt de preocuparea pentru explorarea realităților și dezbatere rațională.

Înțelegerea greșită constă în aceea că reducerea duratei studiilor, amenajările curiculare, noua arhitectură a studiilor au fost luate drept parte a unei concepții. Or, *Declarația de la Bologna* nu a fost nici în intențiile ei și nici în fapt o nouă concepție asupra educației. *Declarația de la Bologna* a fost doar o strategie! De concepție asupra universității era vorba, într-o măsură, în *Magna Charta Universitatum* (1988), pe care *Declarația* a și luat-o ca premisă.

Nu *Declarația de la Bologna* a redus durata studiilor – aceasta a fost decizie ulterioară a celor care au aplicat *Declarația*. Dovadă este și faptul că unele țări nu au redus nici astăzi durata studiilor! Pe scară mare, de altfel, aplicarea *Declarației de la Bologna,* în cadrul restrictiv menționat a avut repercusiuni ce se observă imediat în schimbarea conceptuală (care nu se reduce la una lingvală). În loc de formarea de specialiști la nivelul cunoașterii timpului se vorbește doar de *human capital*. Urmărirea formării competențelor a luat locul formării de personalități. Universitățile au fost reduse la *higher education institutions*. Disciplinele au cunoscut schimbări adânci, care nu sunt doar de nume: în loc de „economie" avem doar „științe economice", în loc de „pedagogie", „științe ale educației", în loc de „drept", „științe juridice", în loc de „biologie", științe ale vieții" etc. Rectorul, altădată întruchipare a specificul universității ca instituție diferită de asociația civică și de compania comercială, a fost coborât la un rol de administrator, dacă nu mai rău - de agent de coagulare populistă a unui grup. Guvernanța a înlocuit guvernarea. Opera de autor, cu abordare proprie a problemelor existente și capacitate de concepere de soluții, s-a dizolvat în lista de lucrări pentru raportare statistică.

Încă o dată: nu *Declarația de la Bologna* a dus la aceste transformări, ci înțelegerea ei greșită și aplicarea ei într-o viziune restrictivă. Oricum, însă, *Declarația*, ce împlinește în curând două decenii, se cere privită în contextul ultimelor două decenii pentru a vedea dacă nu cumva este deja nevoie de o nouă *Declarație*. Eu consider că este nevoie de *Declarația postBologna* și am propus-o în dezbateri europene.

Să ne amintim istoria. *Declarația de la Bologna* a fost adoptată în contextul din jurul anului 1999, cu o Uniune Europeană în progres, cu SUA alături de Uniunea Europeană, cu globalizarea în

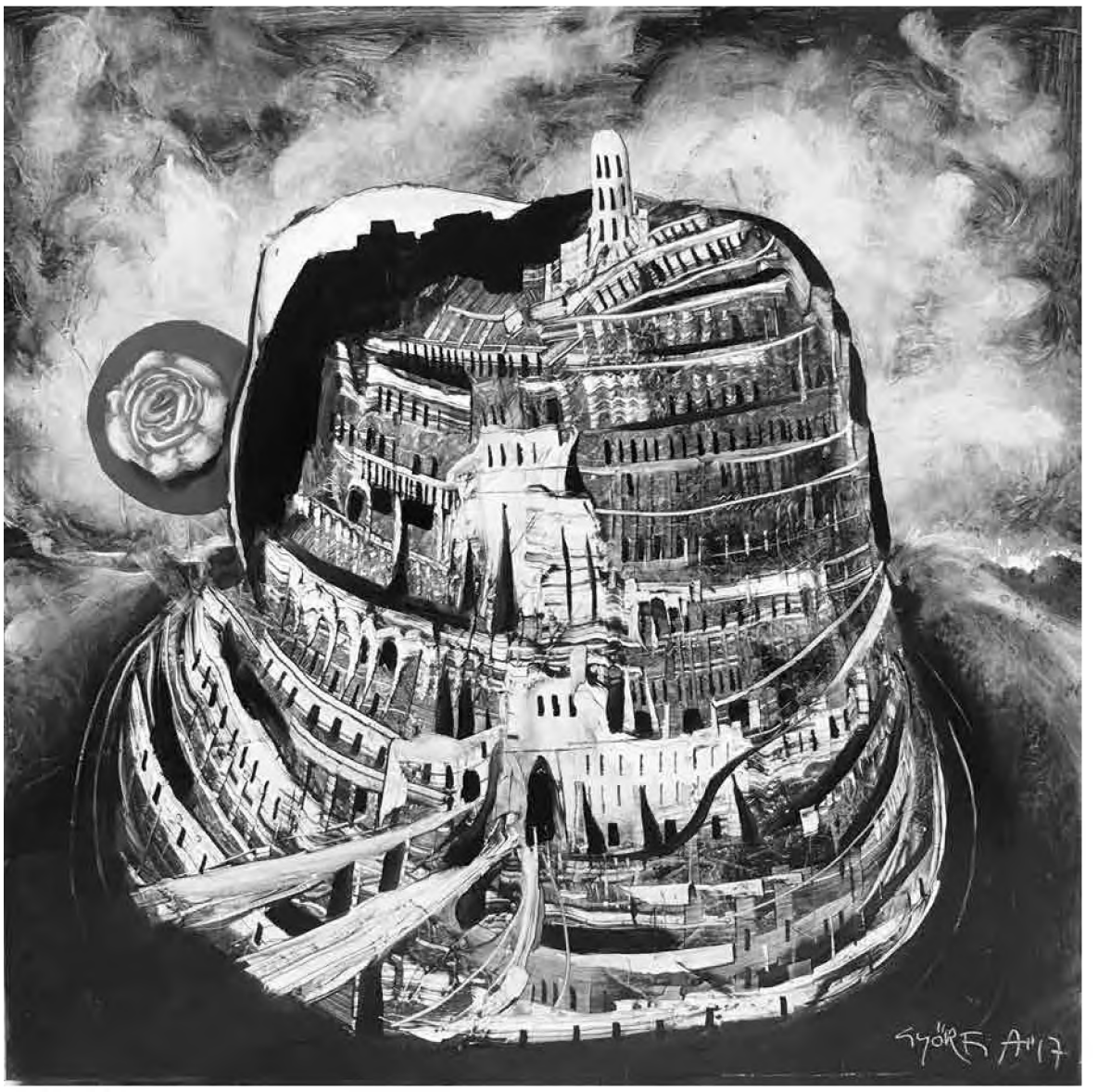

András Györfi — *Casa Trandafirului Răsare (2017), ulei pe pânză, 60 x 60 cm*

afirmare, cu o expansiune a cunoașterii având în față științele experimentale și tehnologiile. Oricum am privi lucrurile, nu se poate contesta că din jurul lui 2010 încoace contextul internațional s-a schimbat profund. SUA sunt concentrate asupra agendei interne, China a câștigat statura celei de a doua supraputeri economice, politice și culturale, globalizarea este supusă unei corecturi, Marea Britanie, Germania, Franța au aspirații de rol global propriu, o geometrie variabilă a supraputerilor – SUA, China, Rusia, Uniunea Europeană – a devenit fapt, Uniunea Europeană resimte nevoia unei reorganizări. Științele se dovedesc dependente de o componentă reflexivă. Știm că Einstein a legat în teoria sa materia,mișcarea, spațiul, timpul; perspectiva care trebuie să ne dea de gândit acum, din toate motivele, accentuează importanța timpului. La acestea se adaugă adâncirea inegalităților din și între societăți, o criză a democrației, proliferarea nucleară, terorismul, care cer rezolvări noi în raport cu cele de până acum. Pe acest fundal, o *Declarație* nouă în raport cu cea de acum aproape douăzeci de ani, a devenit necesară.

Ce ar putea conține *Declarația postBologna*? Care ar fi opțiunile ei?

În raport cu *Declarația de la Bologna* (1999), este vorba de a asuma împreună, nu separat, cele două scopuri – compatibilitatea și competitivitatea și de a le lega cu scopul mai cuprinzător al sporirii impactului social al universităților. Este sigur că universitățile europene s-au schimbat în ultimii douăzeci de ani, dar nu este sigur că importanța lor în societate a crescut. Ele pregătesc personal, dar societățile au nevoie de expertiză, de consultanță și de decizie ce se satisfac tot mai greu. Cei mai mulți dintre absolvenți rămân mai curând perplecși și-și ascund neputința invocând „complexitatea" situațiilor. Există, desigur, locuri în care importanța universităților, mai ales în înnoirea tehnologică, a crescut, dar în cele mai multe a crescut doar declarativ.

Continuarea aplicării *Declarației de la Bologna,* așa cum a fost înțeleasă, nu dă rezultatele de care este nevoie. Indicatorii acestui blocaj sunt mulți. Ei pot fi ușor găsiți în analizele consacrate universităților din literatura internațională. Nu le reluăm, căci nu stăruim aici în statistici. Mai important este să vedem copacii, dar și ceea ce se este printre ei.

În multe universități se trăiește din mimarea a ceea ce se inovează - tehnologic, științific, cultural - în alte locuri. Inovațiile de anvergură se fac în locuri tot mai puține. Universitățile sunt mai curînd întoarse cu fața spre ele însele. Inițiativa și creația sunt slab susținute. Criteriile de evaluare sunt aminamente cantitative, ceea ce afectează relevanța rezultatelor. Este prea puțină grijă pentru selectarea de vârfuri creative. Mulți universitari predau discipline, dar nu au nici un răspuns pentru nevoile practice din jur. Competițiile pentru funcțiile de conducere sufocă restul activităților în multe universități. Vocea universităților în societate s-a stins în numele unei neînțelegeri vinovate a academismului. Universitățile sunt mai multe decât oricând în istorie, dar viitorul este mai opac ca niciodată. În multe societăți oamenii trăiesc sentimentul debusolării sau cel puțin al scăderii calificării pentru decizii. Crizele amenință să copleșească viața.

Într-o *Declarație postBologna* accentul va trebui deplasat de pe durata studiilor pe scopul și conținutul acestora. Trebuie reafirmat scopul formării de specialiști și de personalități capabile să ia decizii și să răspundă de ele. Flexibilizarea, inclusiv a duratei, ia locul uniformizării și se pune capăt tendinței de imitare printre universități. Specializările universitare se reorganizează într-un nou sistem al cunoașterii. S-au creat multe specializări, dar este discutabil dacă ele sunt propriu-zis universitare și nu ar trebui reorganizate.

În raport cu configurația apărată în 1999, este vorba de repunerea educației în legătură nu doar cu formarea de competențe, ci cu tripticul competențe, basics, educația pentru valori. Este vorba de asumarea unei noi diviziuni a științelor nu numai dincoace de Hegel și dincoace de Carnap, dar și dincoace de căderea actuală în rapsodic, uneori în anarhismul epistemologic. Este vorba de a reveni la asumarea misiunii universității ca formatoare de specialiști la cel mai înalt nivel al cunoașterii și a funcțiilor diverse ale universității, inclusiv centru de răspândire a cunoașterii, de formare de specialiști, centru de cercetare, instanță de critică argumentativă, promotor al drepturilor și justiției.

Universitatea PostBologna are a-și pune în față, în contextul internațional al reafirmării identităților sporirea impactului social. Universalitatea, de care universitățile rămân legate, începe cu realizări concrete pentru comunități determinate. Impactul social se judecă mai întâi în raport cu cadrul național. O universitate are de examinat cum – în contextul economiei de piață, statului de drept, democrației, internaționalizării, creșterii importanței reflexivității – poate sprijini înaintarea spre o societate asanată.

Universitatea începe cu nivelul ocupării posturilor de profesori universitari. În locul diluării exigențelor, se revine la profesori cu operă de anvergură selectați dintre vârfuri validate, prin competiții cât mai deschise și tranșate de comisii efectiv neutre. Profesorii se bucură de autonomie conferită de valoarea profesională. La distanță de populismul inevitabil al alegerii generale, universitatea are nevoie de o selecție meritocratică a liderilor academici, care să dea rectori, decani, directori de departamente cu operă certă, viziune făcută publică și capacitate de inovare. Ea trebuie eliberată de relativismul etic actual punând în față integritatea ca valoare etică conducătoare și un nou angajament național și internațional.

În tradiția dezbaterilor asupra universităților se operează cu termenul de universitate veritabilă - *ubi universitas în latină*, sau cum s-a tradus în engleză *true universities*, în franceză *vraies universites*, în italiană *vere universita*, în spaniolă *autenticas universitades*, în germană *vollständige Universität*. Chiar dacă nu a fost explicit prinsă în *Declarație*, tema „universității veritabile" nu a fost anihilată de programul adoptat la Bologna. Astfel de universitate nu se suprapune cu *universitatea preBologna* (vezi Andrei Marga, *Universitatea veritabilă,* Editura Academiei Române, București, 2015), care resimțea de mult nevoia unei reformări - întrucât a coborât idealul universitar clasic și nu a evitat să cultive autoevaluări impresioniste, profesori autarhici, formare puțin capabilă de operaționalizări, relativă izolare. Dar ea nu se suprapune nici cu ceea ce astăzi se socotește a fi *universitatea Bologna*. Acum este vorba de a învăța din ceea ce nu s-a reușit cu *Declarația de la Bologna* în a afirma un ideal mereu viabil al studiilor superioare și de a înainta dincoace – adică în era postBologna.

(Din volumul Andrei Marga, *Educația responsabilă*, în curs de publicare)

■

András Gyórfi *Ultimul vrăjitor (2018), ulei pe pânză, 30 x 30 cm*

Gândirea comunicațională și câmpul științific al comunicării

Adrian Lesenciuc

Aparent straniu, dar pentru ca un câmp științific să își revendice teritoriul spre a fi recunoscut, a-i fi acceptată autonomia, e nevoie uneori de influența sau susținerea „instanțelor politico-științifice". Dar, se întreabă Bernard Miège în *Gândirea comunicațională*[1], „este absolut indispensabil ca un câmp științific să beneficieze de o largă recunoaștere sau de o largă susținere a instanțelor politico-științifice pentru a-și dobândi justificarea cercetării evoluțiilor și a-și preciza gestația?" Dacă acel câmp e cel al științelor comunicării, atunci răspunsul e pozitiv.

Despre aspecte care privesc fundamentarea teoretică a câmpului comunicării se vorbește încă din antichitate. Rudimentele gândirii lui Platon sunt preluate și dezvoltate în *Retorica* lui Aristotel, primul care definește elementele procesului comunicațional. Mulți cercetători actuali consideră că științele comunicării s-au dezvoltat în prelungirea firească a *Retoricii* lui Aristotel. O altă lucrare a stagiritului, *Despre interpretare*, este considerată a fi cea din care izvorăsc cel puțin trei discipline, după cum observa Constantin Noica: gramatica, logica și semantica[2]. Or, dintre acestea, semantica, disciplina care studiază înțelesul lingvistic al cuvintelor, stă cu siguranță la baza științelor actuale ale comunicării. Totuși, *gândirea comunicațională* nu se încheagă într-un câmp de științe decât destul de târziu, în a doua jumătate a secolului XX. Mai mult, începutul respectivului secol pregătește cumva terenul constituirii științelor comunicării într-un câmp de cunoaștere de sine stătător. Mai întâi cibernetica, ulterior matematicile și științele inginerești, au început să propună modele sau scheme interpretative, unele dintre ele devenind canonice în studierea procesului comunicațional. Lingvistica, în special cea structuralistă, ivită încă din zorii veacului, a proiectat modele incipiente de interacțiune semn-interpret și de mediere a interacțiunii dintre actorii comunicării. Nu departe de această zonă, psihologia (în special psihologia socială) a adus în prim-plan modele comunicaționale explicite, iar sociologia aproape a pus semnul de egalitate între relație și comunicare. Mărturie stau până în ziua de azi lucrările Școlii de la Chicago privitoare la interacționismul simbolic (referindu-ne, în special, la prima ei generație: Charles H. Cooley, George H. Mead, William I. Thomas, dar și a doua generație: Herbert Blumer sau Erving Goffman). Chiar și gândirea metafizică, cea despărțită de rigiditatea pozitivismului logic, a început să promoveze modele interpretative ale relaționării în acord cu rețeaua de conexiuni comunicaționale mediatice. Cumva, câmpul comunicării părea să ia naștere, în pancronie, din zone diferite ale cunoașterii științifice și filosofice, fără o asumare reală a convergenței. Cea care a dus la nașterea acestor discipline reunite astăzi sub numele de „științele comunicării" a fost *gândirea comunicațională*, alimentată direct de „instanțele politico-științifice".

Gândirea comunicațională, „un instrument de lucru nedefinint în cadrul stabil, rigid, al filosofiilor moderniste"[3], a constituit liantul între câmpurile disciplinare, a reușit integrarea și articularea teoriilor provenind din arii diferite în ciuda caracterului ei paradoxal, ambiguu, în ciuda angajării ei deboliste. Chiar dacă s-au încercat clarificări și așezări în câmpul științific nou creat, *gândirea comunicațională* a rămas un instrument nedefinit, după cum avea să noteze chiar cel care își asumă paternitatea termenului, teoreticianul media Bernard Miège: „Statutul acestei gândiri comunicaționale este profund nedefinit. Ea este organizatoarea practicilor științifice, reflexive sau profesionale, dar în același timp, răspuns la cerințele emanând de la stat și de la marile organizații, precum și inspiratoarea schimbărilor chiar în aceste organizații; în sfârșit, ea provoacă sau doar însoțește schimbările și practicile culturale sau modalitățile de difuzare sau dobândire a cunoștințelor"[4]. Ea a devenit manifestă în momentul în care comunitatea științifică a realizat că nu numai în cazul propagandei efectele contează (propaganda e un caz particular, beneficiind nu doar de focalizare științifică importantă – instanțe „științifice" –, ci și de ministere – instanțe „politice" –, inclusiv în România din perioada celui de-al Doilea Război Mondial). Nu atât transmiterea mesajului la receptor, încărcat de conținut informațional nou, sau emergența fluxurilor comunicaționale au devenit importante, cât mai ales efectele asupra receptorului. Importantă, de pildă, a fost și schimbarea orientării studiilor politologului american Harold D. Lasswell, autor al unei teorii asupra propagandei, care a devenit la sfârșitul deceniului cinci autorul unui cunoscut model procesual al comunicării, intitulat modelul 5W[5]. Așadar, pe fondul apariției în 1940 a celebrei lucrări a lui Paul F. Lazarsfeld, B. Berelson și H. Gaudet, *Mecanismul votului*[6], apoi al studiilor lui Lasswell, considerat de mulți cercetători părintele științelor comunicării, s-au adăugat numeroase alte lucrări având aceeași focalizare: studiul efectelor prin intermediul comunicării, în special al comunicării de masă, care reiau și aprofundează efectele sociale ale comunicării mediatice și rolul grupurilor mici în diseminarea mesajului. Prin punerea în discuție a fluxului comunicării în doi pași (*two stepts flow of communication*) s-a atins o treaptă importantă în înțelegerea *gândirii comunicaționale* ca generatoare de câmp științific nou, distinct, revendicat, asumat, autonom. Totuși, comunicarea nu se unifică sub cupola abordării empirico-funcționaliste a lui Paul Lazarsfeld, Carl Hovland sau Harold Laswell, ci sub cea a sintezei realizate de Wilbur Schramm, fără să îmbunătățească vizibil nicio orientare comunicațională, nicio perspectivă asupra teoriilor emergente din științele exacte, psiho-comportamentale, sociale sau lingvistice. Într-o lucrare târzie, *The Beginnings of Communication Study in America. A Personal Memoir*[7], studiul lui Schramm, „The Forefathers of Communication Study in America", este completat de cel lui Steven H. Chaffee și Everett M. Rogers, care îl poziționează pe universitarul american în ipostaza de „fondator al câmpului științelor comunicării". Dar abia aici câmpul comunicării și *gândirea comunicațională* încep să se separe.

Rațiunile „instanțelor politico-științifice" au transformat câmpul comunicării și i-au imprimat mișcare, gravitare în jurul unor nuclee dure. Forțele centrifuge au aruncat aspectele privitoare la comunicarea interpersonală, la fenomenul social integrat, interpretat contextual, la interacționismul paloaltist în marginal. Efectele comunicării au adus în centrul imediat de interes comunicarea politică, cea publicitară, mijloacele de comunicare în masă, fie clasice, fie *new media*. Promițând o teorie unificată, *gândirea comunicațională* a deturnat cunoașterea de la obiectul câmpului omonim de științe, chiar dacă, în fapt, ea a închegat câmpul de științe. Prin „transversalitatea" ei a articulat câmpul științelor comunicării și a permis integrarea problematicilor provenind din curente teoretice distincte, după cum punctează Miège[8]. Dar tot *gândirea comunicațională*, apărută în strânsă legătură cu mișcările sociale ale modernității târzii, a traversat modernitatea și a menținut, în centrul de gravitare al câmpului de științe nou-înființat efectele comunicaționale. Utile în proiecția echilibrului fragil al puterilor *soft*: politică, economică și simbolică, insinuate tot mai adânc, până în miezul puterii *hard*, coercitive, efectele comunicaționale continuă să suscite interes. Miza „politico-științifică" a *gândirii comunicaționale* a învins neutralitatea epistemică, sau cel puțin a marginalizat-o, chiar dacă propria-i creație, câmpul științelor comunicaționale, încă există. Ambiguitățile științelor comunicării cresc odată cu îndepărtarea de centrul de gravitație, iar șansele de unificare a teoriilor comunicaționale provenite din domenii diferite scad proporțional cu depărtarea de nucleul efectelor. *Gândirea comunicațională* se relevă, la câteva decenii după închegarea câmpului omonim de științe, ca rezultat al unei proiecții instituționale (al unor instituții mai degrabă „politice" decât „științifice"), într-un câmp de studiu care nu se poate acorda la normele unei funcționalități extra-științifice.

Note

1 Bernard Miège. [1995] (1998). *Gândirea comunicațională*. Traducere de Maria Ivănescu. București: Editura Cartea Românească, col. Syracuza. p.12.

2 Constantin Noica, comentariu/ notă la lucrarea Aristotel. (1998). *Despre interpretare*. Cuvânt înainte, note și comentariu de Constantin Noica. București: Humanitas. p.41.

3 Adrian Lesenciuc. (2017). *Teorii ale comunicării*. Brașov: Editura Academiei Forțelor Aeriene. p.13.

4 Bernard Miège, op.cit., pp.14-15.

5 În lucrarea din 1948, Lasswell propune modelul 5W, provenind din formula originală, în limba engleză, a întrebărilor directoare în analiza și structurarea procesului comunicațional: „Who? Says what? In which channel? To whom? With what effect?", v. Harold D. Lasswell. (1948). The Structure and Functions of Communication in Society. În L. Bryson (ed.), The Communication of Ideas. New York: Harper an Row. pp.37-51.

6 Lazarsfeld, P.F., Berelson, B. & Gaudet, H. (2004). *Mecanismul votului. Cum se decid alegătorii într-o campanie prezidențială*. Traducere de Simona Drăgan. București: comunicare.ro

7 Wilbur Schramm. (1997). *The Beginnings of Communication Study in America. A Personal Memoir*. Coordonatori: Steven H. Chaffee și Everett M. Rogers. Thousand Oaks: SAGE Publications.

8 Op.cit., p.16.

■

David Bentley Hart și neoateismul contemporan (III)

Nicolae Turcan

Critica lui Daniel Dennett. David Bentley Hart formulează o a doua critică la adresa profesorului de filosofie Daniel Dennett. Cartea acestuia, *Dezvrăjire*, are ca teză principală ideea că religia este o realitate naturală, nu supranaturală, realitate ce poate fi investigată prin metode empirice, adică științifice. Dependentă „aproape până la absurd de găunosul concept al lui Richard Dawkins de «meme»", argumentează Hart, cartea se bazează mai mult pe intuiții și presupuneri, decât pe fapte, plină de „clasificări complet arbitrare" și de raționamente „care se învârt în cerc". În final, știința religiei preconizată de profesorul american nu e decât o serie de „deducții confuze extrase din comportamente care ar putea fi interpretate într-o infinitate de moduri" și ilustrează „un materialism filosofic imposibil de verificat".[1]

Concluzia este neiertătoare: avem de-a face cu o carte „penibilă" și „complet irelevantă", un „proiect ieftin", în definitiv, care încearcă să arunce o punte între amibă și *Patimile după Matei* și nu depășește, de fapt, ceea ce credințele evoluate susțin deja: că religia este un fenomen natural. (Este interesant că aceeași idee o întâlnim exprimată la un teolog ortodox, Christos Yannaras, în *Contra religiei*, care pune față în față, pe de o parte, realitatea naturală a religiilor, provenite din instinctul de conservare, și, pe de altă parte, vestea cea bună a Mântuitorului Hristos văzută ca un nou mod de viață în istorie, un mod de viață dumnezeiesc, care nu stă pe același plan cu celelalte religii, de unde și concluzia că creștinismul ortodox nu e o religie).[2]

Ca fenomen natural – susține Hart –, religia poate deveni un mod de manifestare a divinului, poate să fie orientată, asemenea întregii creații, spre Dumnezeu. Mai mult decât atât, nu există religie în sens abstract, ci mai multe credințe și practici destul de diferite între ele. „Creștinii, spre exemplu, strict vorbind, nu cred în religie; mai degrabă ei cred că Iisus din Nazaret, răstignit sub Ponțiu Pilat, a înviat din morți și este, prin puterea Duhului Sfânt, și acum prezent în Biserica Sa ca Domn."[3] Creștinismul recunoaște caracterul natural al religiei și acceptă că ea poate cuprinde manifestări ce țin de violență, superstiție, imoralitate și fals, însă aceste devieri nu dovedesc decât că nevoia de Dumnezeu este vizibilă în toate culturile. De aceea, „revelația" lui Dennett că religia este un fenomen natural nu scapă de ironia finală a teologului american:

„Cât despre uimitoarea descoperire pe care o face Dennett, că «năzuința naturală după Dumnezeu» este de fapt o năzuință după Dumnezeu, care este naturală, aceasta echivalează nu cu o revoluție a gândirii, ci doar a sintaxei".[4]

Critica lui Sam Harris. O altă critică, mai puțin extinsă pentru că, în opinia lui Hart, lucrarea nu merită prea multă atenție, este formulată la adresa cărții lui Sam Harris, *Sfârșitul credinței*.[5] Lipsită de profunzime filosofică și istorică, această carte este „puțin mai mult decât o înlănțuire de aserțiuni supărătoare și iritante, câteva dintre acestea fiind adevărate". Atunci când tratează despre credința creștină, Harris dovedește „o ignoranță abisală la aproape orice subiect pe care îl abordează – viziunea creștină asupra sufletului, doctrinele morale, tradițiile mistice, înțelegerea Scripturii și așa mai departe".[6] Părând a lupta mai mult cu fundamentaliștii secolului XX, autorul nu îi înțelege nici pe aceștia cum se cuvine, acuzând „absurd și abuziv", că a doua venire a lui Hristos va însemna și o definitivă distrugere a evreilor. Harris se declară adept al unui misticism contemplativ nondualist, descoperit în budism și considerat științific și rațional, motiv pentru David Bentley Hart să-i evidențieze ignoranța și preferința pentru platitudini religioase:

„Autorul pune la dispoziție un fragment atribuit (oarecum miticului) înțelept tantric Padmasambhava și apoi, dintr-o suflare, își informează cititorii că nimic nici pe departe atât de profund nu poate fi găsit în textele religioase ale Occidentului – deși, în realitate, fragmentul este doar o serie de platitudini mistice, de genul celor ce pot fi găsite în repertoriul contemplativ al tuturor religiilor, descriind tipul de «extaz oceanic» pe care tradiția mistică creștină are tendința să îl considere drept unul dintre stadiile premature ale vieții contemplative".[7]

Hart aduce apoi în scenă erorile lui Harris, critic al creștinismului, dar susținător al budismului cu o fervoare de credincios. În primul rând, Harris greșește când susține că violențele și episoadele de injustiție din istoria creștină decurg cu necesitate din creștinismul însuși; în al doilea rând, greșește din nou când susține că victoriile morale excepționale ale creștinilor, manifestate în lucrarea socială (spitale, orfelinate, școli, grija față de săraci etc.) sunt doar manifestări ale bunătății naturii umane, fără legătură cu convingerile credincioșilor; în al treilea rând, Harris se înșală când, vorbind despre budism, trece cu vederea războaiele religioase din Tibet, ignoranța socială și despotismul teocratic; în al patrulea rând – și Hart devine aici din nou extrem de ironic –, pretențiile filosofice și competențele logice ale lui Harris sunt mediocre, fiindcă, „într-un capitol dezastruos, care ne face să ne gândim la vreo lucrare de seminar de o ambiție nesăbuită, el încearcă să descrie «o știință a binelui și a răului» care ar descoperi fundamentele raționale ale sacrificiului de sine moral, separat de credința religioasă: un argument alcătuit aproape în întregime din lacune logice".[8]

În concluzie, noii atei sunt fie dezamăgitori din perspectiva înțelegerii creștinismului, a culturii pe care o dețin ori a anvergurii filosofice, fie vând drept originale idei deja discutate de tradiția creștină, idei care nu constituie, în sine, un cap de acuzare suficient de relevant.

István Korbely

Amurg (2010), ulei pe pânză, 40 x 50 cm

Note

1 David Bentley Hart, *Ateismul: o amăgire. Revoluția creștină și adversarii ei*, ediție îngrijită de Dragoș Mîrșanu, trad. Eva Damian, col. Historia Christiana, Doxologia, Iași, 2017, p. 27.

2 Christos Yannaras, *Contra religiei*, trad. Tudor Dinu, Anastasia, București, 2011.

3 David Bentley Hart, *Ateismul: o amăgire*, p. 28. Iată și o idee asemănătoare din Yannaras: „Biserica și religia sunt două realități incompatibile și ireconciliabile, precum viața și moartea, libertatea și necesitatea, dragostea și interesul. Nu există loc pentru un compromis, o realitate o anulează pe cealaltă. […] Religia este interes instinctual individual, Biserica este strădanie a eliberării de interesul individual." Christos Yannaras, *Contra religiei*, pp. 282–283.

4 David Bentley Hart, *Ateismul: o amăgire*, p. 29.

5 Sam Harris, *Sfârșitul credinței: religie, teroare și viitorul rațiunii*, col. Cogito, Herald, București, 2016.

6 David Bentley Hart, *Ateismul: o amăgire*, p. 29.

7 David Bentley Hart, *Ateismul: o amăgire*, p. 29.

8 David Bentley Hart, *Ateismul: o amăgire*, p. 30.

■

Numele poetului uitat

Mircea Moț

Socotit pe bună dreptate „unul dintre marii poeți ai liricii contemporane (Marin Mincu), Ion Gheorghe a intrat într-un nemeritat con de umbră. Învăluit, după a mea știință, de o nedreaptă tăcere, autorul *Megaliticelor* s-a retras la țară, undeva lângă Buzău. Editura Academiei i-a publicat totuși, nu de mult, poeziile în cunoscuta serie *O sută și una de poezii*. Altfel, criticii literari au rămas indiferenți la scrisul său, chiar și generosul și mult râvnitul Premiu Național Mihai Eminescu îl ocolește.

Un adevăr esențial despre poezia autorului *Zooscfiei* l-a spus Nicolae Manolescu, reținând ideea că mai toată poezia lui Ion Gheorghe „stă pe intertextualitate", având, uneori, „aspect de compoziție naivă, sauprarealistă și chiar de kitsch". Un adevărat „bricolaj liric" îi reține de asemenea atenția criticului.

Poezia lui Ion Gheorghe nu poate fi despărțită, în cea mai mare parte a ei, de un spectacol al rostirii, abil regizat și atent studiat, supralicitând de cele mai multe ori naivitatea și infantilismul, dincolo de care se simt pulsând însă gravitatea și atitudinile existențiale ale unui autor nelipsit de reflexivitate. Gheorghe Grigurcu este îndreptățit să scrie despre „bufonerie lexicală" ori de un „gros spectacol de guignol autohton", dar adevărul este că „poetul se ia în serios, e sentențios, ritualic și esoteric"(Nicolae Manolescu).

Un articol de referință asupra poeziei lui Ion Gheorghe îi aparține lui I. Negoițescu(*Ion Gheorghe și originile,* în volumul *Analize și sinteze, din 1976)*, în care criticul îl consideră pe autorul *Megaliticelor* un poet „implântat" în starea mitică și, ceea ce mi se pare definitoriu pentru creația lui Ion Gheorghe, „un generator de mitologie". Departe de a transcrie semne mitice, contează la poet predispoziția pentru mit și, mai ales, acea detașare (dusă, în *Zoosophia*, după cum observa criticul, până la o parodie care „se anulează pe sine prin însăși gravitatea lirismului"), detașare ce asigură în ultimă instanță însăși „funcționarea" expresiei, a discursului solemn, care preia și care asimilează livrescul ori feericul, înlăturând în felul acesta orice suspiciune de plagiat, de care poetul a fost și acuzat de altfel.

Viziunea poetului asupra realului este de cele mai multe ori deformată în spiritul mitului și contaminată vizibil de acesta: „Când întârzie zăpezile cu lupii-n umbră, / maica dă cu pușca după ele / și se sperie zăpezile și fug / și din ploaia focului acela / se ridică muguri de floare. // Iar când bate soarele în stâncile–amorțite / ies feciori parcă din piatră și din lut: / ca o mare oaste-mpărătească / înfășoară munții până sus / lujer auriu, necruțător". Rostirea lui Ion Gheorghe lasă o puternică impresie de ritual și de oficiere, iar „scrisorile" sale nu pot fi altfel decât niște „scrisori esențiale", câtă vreme ele transcriu experiențe exemplare: „Nopți cu lună pe Oceanul Atlantic! / m-am uitat prin vizoarele universului și-am murit. // Cum dormeam eu, Doamne, ca piatra albă, de râu; / apa trecea și eu rămâneam mai departe. / Cum dorm acum, ca un catarg de corabie; / apa rămâne și eu trec mai departe". Sau: „Cum dormeai tu pe brațul meu, pe-un trunchi de măr tânăr, / viclean ți-așezam capul pe-un butuc de pedeapsă; / noaptea venea și te decapitam pân'la ziuă; / dimineața te limpezeai ca izvoarele după ce trec peste roțile morilor / acum umbra ți se-așază cuminte pe locul știut / doarme pe brațele mele, pe când tu umbli vie pe-acolo".

Baladei înseși ca specie îi este sortit să-și transceandă condiția, amintindu-și nobile condiții, mitice, precum în *Balada țăranului tânăr*: „El a cântat la sărbătoarea despărțirii / când tânăra împărătească, căprioară de argint, / văzută-n codru, urmărită și ajunsă, / fusese dată împăratului cel tânăr, / și-acum se despletea ca salcia, de plâns". Sau: „Ca o pânză de argint e numele lui scump/și odată-l vor așterne peste drumuri, / peste piscuri, peste poduri,, îndelung: / ca pe-un covor curat și luminos / vor intra pe niște porți de sărbătoare". Cu o asemenea predispoziție, poetul poate prevesti oricând amenințarea stihială a vegetalului: „Vine iarba, se-nspăimântă orașele, / neînsemnat le încearcă din adânc, / simt forfotind, mișunând, năvălind / grăunțele, sâmburii, spicele uzurpate, / pășunile pe care s-au întemeiat". Mitul nu contează aici ca transcriere, ca pretext cu alte cuvinte, câtă vreme el se impune efectiv ca o creație a limbajului poetic, implicat exclusiv într-un superior și modern „joc poetic", printr-o „alchimie" pe care poetul nu este deloc dispus s-o deconspire:„ La izvoarele Styxului spală mama și plânge; / pe două pietre, albia de scăldat grâne, / mocirla de pleavă și mălură încearcă să țină lotca, / rațele se se mușcă una pe alta culegând ce mai e de mâncare:ce nu s-a mai putut lupta cu apa". În spectacolul delicat al intertextualității sunt implicate la modul firesc elemente de mit și citate cunoscute, redimensionând în felul acesta realul: „Vor fi copiii harnici, aducându-și aminte de părinți: o țărancă tânără și nepriceputa a fost mama, / plângând a-nvățat să spele primul copil; / ce-a fost mai greu a deprins cu mine- / cel puțin atâta lucru datorăm unul altuia... / ei stau pe maluri la izvoarele Styxului, / mai departe lotca sparge apa pe drum- / și-acolo șezum și plânsem". Metoda funcționează impecabil și-ntr-o poezie cu „caracter social", intitulată (iertat să fiu!) *Poetul și partidul*, în care, orgolioasă în autarhia ei, expresia dă replică ideii politice: „Aș fi vrut mult să știu acest lucru; / poetul trebuie s-așeze ceva pe lume /dar ce adevăr se poate întemeia de unul singur? // dar eu îi spun că Hamlet nu ridică orice hârcă din țărână, / pe capul lui nu se vor mai pune întrebări niciodată".

Implântat în mit, după fericita și corecta afirmație a lui Ion Negoițescu, amintindu-și de fiecare dată originile țărănești ca pe un document de vechime și de noblețe, poetul are o gândire cristalizată în sensul tiparului vechi, esențial, care-i îngăduie să transcrie orice constatare sub semnul miticului:„Manimazos pășește smerit și simte vântul / încâlcindu-se-n oasele mâinilor, / aude vuietul ce-l face vântul / suflându-i în orbite; / gâlgâitul vântului cel cald / prin trestiile oaselor celor lungi; / fluieratul vântului blând / prin naiurile oaselor cele / scurte". Sau: „Era o sferă-lucrul cel mai frumos / dintre toate lucrurile; / era o sferă verde blând, verde / liniștit, verde-făt, verde legat încă / de culorile părinți, / verde aducând a galbenul tată / era sferă verde –gângurind, verde / ducând copilăros piciorul la gură; /era verde de

István Korbely *Blue Trust* (2017), u/p, 40 x 30 cm

curând verde-cu/copitele crude, / verde orbecăind după sânul mamei/lui-culoare albastră".

Jocul de limbaj trimite spre o viziune subliniat infantilă, ce ține de o vârstă a omului, deformând realul în spiritul mitului: „O, când va veni a doua oară / va fi dezgheț de primăvară / și peste crucea Sa / apele și pământul se vor revărsa; / prin gârla împreună / Soarele se va duce la Lună; / floarea-l va întâlni pe floroi- doi câte doi, doi câte doi: // nașterea din nou, după judecata de-apoi. // Pân-atunci e numai o fereastră / jumătate rușie, jumătate-albastră / la mijlocul căreia doarme cel crucificat / curgându-i sângele din ficat. // Și-ntr-a căruia față palidă / se uită nea Nae când vine beat ca o baligă". *Zooscfia* fixează în tipar naiv și infantil semne ce trimit spre alte vârste. Se poate cita aproape din fiecare poezie: „Domnișoara Lidia Jiga / a-nsurat leul cu tigra; / Ursul brun / s-a-ndrăgostit nebun / de pantera / care-a jucat goală cu sfera; / l-a-ndrăgit pe calul de calimera / amestecând sorții fiarelor /în pălăria ziarelor". Poetul amestecă serios totul, știind că jocul și limbajul sunt ceea ce contează până la urmă: „În joia Mariților / îmbracă hainele domnițelor / scurteică și manșon / de urson-/ fel de fel de blănuri, / panteron / girafon / struțon..."

Când abordează secvențe istorice, Ion Gheorghe bate de asemenea la porțile, mereu deschise pentru el, ale mitului. Restul este transcriere dezinvoltă: „Ion Vodă pricepe și-așteaptă / să i se cheme mâna dreaptă; / când stelele torn și răstorn / cenușa lui august și focul, / încalecă pe calul cel cu corn / căutându-și norocul. / Calul Inorog / bate-n poarta lumii cu piciorul pintenog".

Ion Pop, unul dintre cei mai buni critici de poezie de la noi, vorbea despre un filon poetic ambițios, „axat în liniile lui fundamentale pe explorarea filonului de sensibilitate tradițional" dar și despre „revalorificarea unor nivele mai puțin ignorate sau mai puțin frecventate ale străvechilor tradiții naționale", neuitând o „proiecție mitică a cotidianului" care devine o constantă a creației poetului *Nopților cu lună* pe oceanul Atlantic.

Îmi permit să selectez, în final, două versuri: „Am dormit prima noapte pe mare / această neașezare de veci a materiei". Și să (-mi) pun o întrebare: cărui poet nu i-ar face oare cinste metafora din al doilea vers?

■

Acting 5

Alexandru Jurcan

Festivalul de teatru Acting de la Baia Mare a ajuns deja la a cincea ediție, mereu sub auspiciile Rotary. Doamna Angela Dobrai de la Rotary Club Baia Mare, coordonatoare de proiect, e secondată pe plan artistic de profesorul Nicolae Weisz, traducător exigent, dar și regizor al unei trupe de teatru. Spectacolele s-au desfășurat la Teatrul de Păpuși și la Teatrul Municipal. Din nou a fost prezentă echipa de la Facultatea de Teatru și Televiziune din Cluj: Gelu Badea, Raluca Sas-Marinescu, Miriam Cuibus, Alex Teodorescu, care s-au implicat în jurizare, dar și la work-shopuri (alți animatori au fost Daniela Moisuc, Andrea Mărculescu, Iulia Ursa, Eduard Bîndiu, Alexandra Vanci, Dragoș Călin).

Trupa *Dramatis Personae* din Baia Mare, coordonată de Nicolae Weisz, a cucerit publicul cu texte de Pascal Martin (*Condoleanțe fericite).* O modalitate diferită de a vorbi despre ceremoniile funerare, cu acel comic distilat inteligent de un regizor care nu face rabat calității (spectacol în franceză, cu subtitrare adecvată). Trupa *Par Ris* (coordonator Andrei Dinu) a preferat o creație colectivă – *April* – despre o fată în confruntare cu o lume ostilă, cu final echivoc, cu schimb de priviri atent orchestrate, cu structură de SMS-uri.

Premiul pentru întreaga distribuție a revenit trupei *Teatrix* (regia Gabriela Pavel). Textul lui Thomas Gunzig (*Borgia, comedie contemporană*) gravitează în jurul familiei, cu secretele ei mari și mici. O poveste de căutare a familiei ideale, într-o regie impecabilă, cu treceri ingenios realizate.

Trupa *Amigong* din Huedin a jucat *Casa de pe graniță* de Mrozek (regia Doru Ioan Rus). Spectacolul a respectat fantasticul și absurdul textului, insistând asupra presiunii istoriei asupra individului. Umorul suculent are un substrat tragic, într-o aglomerare gradată, ce accentuează ideile, fără sincope de ritm. De la Huedin a mai venit și trupa *Pare-brise*, condusă de elevul Mihai Gligan (care s-a ales în final cu o diplomă importantă, oferită de Facultatea de Teatru din Cluj). Tot Mihai a scris și textul piesei (*Despre prof și alte specii de pești*), realizând un spectacol vizual, tensionat.

Trupa *Artwist* din Baia Mare (coordonatori Alexandra Vanci și Eduard Bîndiu) a ales nouă personaje din Commedia dell'arte pentru *Slugă la doi stăpâni* de Carlo Goldoni. Situații neașteptate, momente comice impecabile, personaje bine conturate (Șerban Ghilvaci a primit diploma pentru cel mai bun actor). Cătălin Eduard Sfîrloagă de la Panciu a regizat *O întâmplare ciudată cu un câine la miezul nopții* de Mark Haddon (trupa *Protha*). Personajul principal e un băiat cu sindromul Asperger. Piesa vorbește despre încredere și dragoste, dar regizorul n-a operat tăieturi în text și spectacolul s-a prelungit inutil, sucombând în repetitiv, în ciuda unor interpreți remarcabili (Andrei Gheoca în rolul lui Christopher).

Cabaretul cuvintelor de Matei Vișniec a fost jucat de trupa *Genesis* din Cluj (regia Andrea Mărculescu). Planuri vizuale, expresivitate dozată și o interpretă de excepție (Codruța Bonta). Dragoș Călin a regizat o creație colectivă (*One Day*), unde se confruntă vechea și noua generație, subliniind conflictul dintre elevi și profesori, într-un sistem de învățământ ce trebuie rearanjat după alte principii. De la Sighet a venit trupa *Proscenium*, coordonată de Marian Gelu. Piesa În fiecare noapte de Patrick Mermaz se axează pe agresiune, hărțuire (*bullying*), dispreț, marginalizare. O regie corectă, ce evită excesivul, validând apetența de joc a actorilor. Iulia Ursa de la Cluj a adaptat *Visul unei nopți de vară* de Shakespeare într-o manieră ludică, doar că interpreții n-au fost la nivelul propunerii regizorale.

Spectacolul invitat în festival a fost tot o creație colectivă *(Povești din bucătărie)*, interpretată de actorii Teatrului Municipal Baia Mare. Deși regia a fost semnată de Cristian Ban, pornind de la metoda *devised theatre*, spectacolul nu convinge, devine anost spre final, mizând pe coacerea (acolo pe scenă) a prăjiturilor. Senzația de improvizație duce la disfuncționalități și stereotipii. Joacă Inna Andriuca, Eduard Trifa, Denisa Blag, Eduard Bîndiu, Alexandra Vanci, Dragoș Călin, Mircea Gligor.

Finalul festivalului a însemnat discuții cu animatorii, analiza spectacolelor, diplome, premii și promisiuni de continuitate artistică. Un festival elevat, cu prestații cizelate, într-o atmosferă artistică de invidiat. ■

Cine spală oala de mămăligă? Povești din Apuseni

Eugen Cojocaru

Premiera a avut loc la 22 noiembrie 2017, la Naționalul clujean. Regizoarea (care a făcut și dramatizarea, decorul, păpușile) Camelia Hâncu spune că a pornit de la textele culese (cinci volume!), în Munții Apuseni, de Daniel Tiutiu, profesor de română la Aiud. A selectat din poveștile fascinante ale regiunii, deși se trage din Galați, știind că specificul de limbaj e unul catalizant. A înțeles aceasta, mărturisește ea într-un interviu: *Nu mi-a venit să cred cât de bine e receptat graiul moldovenesc în Cluj.*

Ambientul minimalist rural trece rapid la o nouă poveste, ca într-un feeric *Înșir-te, mărgărite!* Sala e „câștigată" de ingeniosul început meloman – Bach! Edith Tóth (organistă – care cântă și la flaut/fluier – la biserica evanghelică din Mediaș!) e invenția regizoarei pentru a „întregi" spectacolul și a da liantul între scene sau a le sublinia, plin de haz, în desfășurare. Paleta Euterpei se întinde, uimitor, de la Bach și Bartok (dansuri românești) până la muzica populară a zonei. Nu lipsesc nici păpușile specifice pieselor populare – inspirate creații ale Daleea Fashion.

Un Țigan vine speriat în sat – văzuse o ursoaică, de fapt un bou... Întâmplarea ne introduce într-o salbă de povestiri pline de haz și haz de necaz. Elena Ivanca și Ioan Isaiu, povestitori pe rând, alternează cu talent și reală plăcere diferitele personaje (uneori 5-6 într-o scenă) întruchipate cu dezinvoltură și chiar auto-ironie. De exemplu, se vorbește comicul grai ardelenesc, dar, o dată, Elena Ivanca spune /pitrecere/ – e corectată: /pętrecere/; ea: *Pitrecere, că-s moldoveancă!* Ritmul alert al punerii în scenă, interludiile melodice, pastișa nuanțată a personajelor, plăcerea cu care joacă și schimbă rolurile reușesc să reînvie lumea, din păcate pierdută, a universului rural. Totul se împletește cu amintirile proprii ale spectatorilor sau lecturile fascinante din Ion Creangă. Istorisiri reale alternează cu povești de basm, care amestecă într-o sarabandă ilară qui-pro-quo-uri (o femeie speriată de sunetele terifiante de afară privește pe fereastră: „arătarea" groaznică – ochi mari, piele scorțoasă, gură alungită și bărbiță – se dovedește a fi o capră!), aluzii actuale – *Fata Împăratului Verde* e unguroaică, *Împăratul Roșu* e rus, cel *Galben* chinez (delicioase parade verbale, cu accentul respectiv – Elena Ivanca), slap-stick (plin de haz Ioan Isaiu) și, împreună cu umorul dialogului, stârnesc dese hohote de râs în rândul unui public bine „amestecat" social și ca vârstă. Nu lipsește „răzbunarea" poporului împotriva aroganței guvernanților din toate timpurile: Ileana, nevasta lui Ion, e mai tare ca Dracul, flăcăul isteț, dar sărac, ia averea și fata boierului, când acesta vrea să-l fraiereasă și chiar să-l omoare.

Finalul aduce dezlegarea enigmei *Cine spală oala de mămăligă?*, dar nu-i spulberăm suspansul – oricum, înțelepciunea populară rezolvă, în hâtrul stil românesc, cearta dintre Babă și Moș prin revenirea firească la cutumele păstrate de mii de ani. Finalul e pe măsură: cei doi actori cântă convingător un „șlagăr popular" ardelenesc: *Hai iuiuiuiu, Hai iuiuiuiu / Hai la crâșmă măi muiere / Haide ș-om bé béré!*, iar publicul nu așteaptă mult să li se alăture.

Regizoarea Camelia Hâncu remarcă pertinent: *Mama mea e moldoveancă și a reacționat foarte bine, iar eu, crescută pe malurile Dunării, m-am regăsit total în aceste povești. E nu doar limba română, ci și spiritul românesc întreg acolo.* I-a reușit un original spectacol, în care se povestește ca la o șezătoare de odinioară, reînviind o autentică lume a satului (nu numai ardelenesc), cu credințele și superstițiile sale, cu obiceiurile și acele povestiri mai mult ori mai puțin magice în care se credea din tot sufletul.

Spectatorii din sala plină au aplaudat încântați întreaga prestație a ansamblului, cerându-i de mai multe ori, la rampă, pe actori, cărora parcă nu le venea să creadă că mai e posibil un așa succes cu astfel de subiecte, aparent, vetuste! ■

Puritatea ta mă umilește!

(monolog cu Faima)

Diana Cozma

András Györfi *Nu-ți fura visele* (2016), u/p, 66 x 50 cm

Locul: o cameră-bibliotecă.
Timpul: în amurg.
Personaje: Djianni.

Spațiul e înțesat de cărți care creează senzația că ar crește din pereți, tavan, podea, precum iedera; unele dintre volume, așezate pe fotolii, măsuțe, covor, sunt deschise la anumite pagini.

Personajul, un bărbat cărunt care, în ciuda vârstei înaintate, arată tânăr, cu un *sex-appeal* magnetic, poartă o pereche de jeans de-un albastru deschis, o cămașă de-un roșu purpuriu; desculț, umblă prin spațiu cu pași țepeni; gesturile îi sunt aristocratice; vocea penetrantă, cu un timbru viril, atinge nenumărate registre și nuanțe vocale.

Djianni: Privirea mi se întoarce înspre trecut și mă văd tânăr, cu mintea înfierbântată de vise mărețe. Îmi doream cu înverșunare oarbă să ajung un scriitor celebru, bogat. Nu știam cum. Am emigrat într-un ținut îndepărtat de locul originilor mele. Noapte de noapte, rătăceam pe străzile murdare ale unui oraș gigantic în care oameni și gunoaie duhneau a cadavru împutrezit. Eram străin într-un oraș arogant, într-o țară indiferentă, pe o planetă desfigurată a umanității. Ca să-mi câștig traiul, m-am angajat la o fabrică de făcut chibrituri. Au trecut zile, au trecut luni, și niciun miracol nu s-a întâmplat în viața mea. Am continuat, cu încăpățânare, să scriu. Însă, mă simțeam tot mai deprimat. Mă încolțea gândul sinuciderii. Cu buzele tremurând nervos, îmi repetam, pe-o culme a disperării: „Ce-ar fi să mă arunc în fața unei mașini și gata?! Așa pun punct unui chin călduț! Mi-e lehamite de mine însumi!". „Ești un prost, îmi replica sec un gând drăcesc, în zadar vrei pe căi cinstite să te-ajungi! Nu vei reuși! Trebuie să-ți calculezi șansa. S-o programezi. Care sunt atuurile tale imbatabile? Tinerețea? Da! Perseverența? Da! Virilitatea? Da! Vrei totul sau nimic? E limpede! Vrei totul! Ai curaj să te prostituezi? Da! Atunci, ce mai aștepți? Dă-i drumul!" La început, m-am vândut ieftin. Am strâns, bănuț cu bănuț, ca să-mi public primul meu roman. La lansarea cărții, sala a fost invadată de parfumurile scumpe ale femeilor cochete, tinere, bătrâne, care îmi zâmbeau discret, îmi aruncau ocheade complice. M-am bucurat de un succes imens. Au apărut cronici favorabile, unele laudative, plătite, desigur, de adoratoarele mele anonime. După care s-a lăsat tăcerea. Eram considerat un tânăr promițător, dar nimic mai mult. Singurul câștig a fost, totuși, că mi-a crescut cota de crai întreținut. Uneori, eram plătit binișor, alteori, regește! Nu, nu am avut remușcări. Ceva ciudat însă mi s-a întâmplat. Când făceam duș, înainte de culcare, din trup îmi ieșea un lichid vâscos. A urmat al doilea roman cu care am dat lovitura. M-am îmbogățit într-o clipită. Am renunțat să mă mai vând. Sufletul meu se îmbolnăvise. Voiam să-l vindec și nu era niciun alt antidot decât iubirea. Așa am plecat în lume cu speranța că-mi voi afla iubita...

... Și, într-o zi, am întâlnit-o într-un muzeu de artă. Stătea înmărmurită în fața picturii lui Van Gogh, *Lan de grâu cu corbi*. M-am apropiat, am prins-o de umeri, și ea, tânăra mea cu părul bălai, m-a urmat supusă, cu ochii în pământ. Îmi plăcea să-i împletesc părul în cosițe din care îi făceam o coroniță în jurul capului. O înveșmântam în rochii brodate cu flori. O modelam pe placul meu. Nu-mi opunea nicio rezistență. Era sclava perfectă. Avea un singur cusur. Când făceam dragoste, se aprindea atât de tare, încât se topea în brațele mele. După câteva săptămâni, am început să-mi pierd cumpătul. Mă înfuria gândul că trebuie s-o recompun de fiecare dată. M-am îndepărtat de ea, dar pașii ei erau acolo, în spatele meu. O umbră a cărei respirație întretăiată mă plictisea nespus. Aștepta cuvântul tânjit: „Urmează-mă" și apoi alerga în iatacul desfrâului. Turuia numai platitudini: „Cum cărțile mele vor fi traduse în tot mai multe limbi, cum faima mea o să-și întindă tentaculele ca o caracatiță peste întreg pământul, cum noi doi o să ne ascundem pe o insulă tropicală, o să ne zbenguim ca niște peștișori în spuma mării. Bla-bla, bla-bla". Bărbații roiau în jurul ei. Pentru un zâmbet, îi dăruiau inele, coliere, diademe, conturi bancare. Strângea cadourile și mi le punea la picioare. Cum să refuz asemenea comori? Mi-am plătit lăcomia cu eforturi disperate de a face sex cu ea. În timp ce-o mângâiam, sărutam, mă gândeam la femeia din fantasmele mele. Necunoscuta mea. O întrezăream în apele verzi ale imaginației mele. Într-o după-amiază, pe-o arșiță cumplită, concubina mi-a adus un inel cu un diamant uriaș și, ca de fiecare dată, m-a implorat să facem sex. În van am recurs la trucurile erotice pe care le stăpâneam pentru a o satisface. Corpul meu nu mă mai asculta. Am invocat imaginea femeii mele fantasmă și am așteptat să mi se întrupeze în gând. Nu a venit. Am simțit că mă părăsise. Membrele au început să mi se încleieze. Nu mai eram în stare să săvârșesc actul erotic nici în realitate nici în scris. Și-atunci, într-o criză de furie, am alungat-o pe blondă cu tot cu cosițe. S-a retras la o mănăstire. Măicuțele ziceau că-și agățase de gât un talger. Mugea ca o vacă înjunghiată. Au găsit-o moartă, cu fața înecată într-un lighean plin cu lapte...

... Câteva zile mai târziu, eram la Paris dornic de a-mi alina mintea torturată de amintirea celei pe care o crezusem iubirea vieții mele. Munceam la prima mea piesă de teatru. Voiam să-mi fac intrarea în lumea reflectoarelor. Ce-i drept, mă atrăgeau actrițele. Directorul teatrului de comedie, amic de-al meu, m-a invitat, într-o seară, la un spectacol. Am ajuns cu o oră mai repede de începerea reprezentației. M-am strecurat în sală și m-am învăluit în faldul de catifea care încadra ușa. Scena era scăldată în lumini orbitoare. La intrarea într-un palat, evident, din mucava, o tânără, năucitor de senzuală, repeta câțiva pași de dans: unu-doi, unu-doi-trei și unu-doi, unu-doi-trei. Pauză prelungă. Am izbucnit în aplauze. A tresărit, m-a privit cu o curiozitate nedisimulată, și-a fugit. Bâșt! Și eu ață la director! Îmi doream să fie a mea și pentru asta trebuia să-l conving s-o distribuie în rolul principal. L-am găsit agățat de-o balerină. „Unu-doi, unu-doi-trei și unu-doi, unu-doi-trei!", i-am strigat în ureche. „Ce? Ce-i asta?", a izbucnit nedumerit. „Cum, ce?, am țipat, asta e actrița pe care o vreau în spectacolul meu!" „Care actriță?", m-a întrebat complet aiurit. „Cum, care? Cea care știe pe de rost numerele până la trei: unu-doi, unu-doi-trei și unu-doi, unu-doi-trei." „Aha! Cea cu probleme de dicție?" „Poftim? Știi ce? Lasă-mă cu nimicurile astea! Eu îți vorbesc de femeia cu păr negru ca abanosul, ochii migdalați, mersul maiestuos, degetele lungi, fine, sânii răpitori." Mi-a tăiat-o scurt: „Nu știu să am vreo angajată atât de dotată cum mi-o descrii. Nu putea să-mi scape! O fi una nouă!" Dar eu nu m-am lăsat: „Da! Nu știu! Nu-mi pasă! O vreau! Mi-o dai?" „Ia-o, dragule", și-a oftat prelung. Oh, am avut parte de-atâtea nopți fierbinți în care am repetat cu puicuța mea rolul care urma s-o cocoațe în vârful ierarhiei actoricești. Din trupul meu continua să curgă tot mai mult lichid vâscos, dar ea, diva mea, mă asigura că nu o deranjează, dimpotrivă asta făcea parte din șarmul meu. A venit și seara premierei. Dulcineea mea era în culmea excitației. Se vedea în plină glorie. Delira despre șiruri interminabile de bărbătuși care așteptau, ore în șir, după un autograf de-al ei. Uitase că de fapt eu eram autorul. Spectacolul a început binișor, actorii se încălzeau destul de greu, uitau replici, mișcări, dar, una peste alta, în sală plutea un aer de curiozitate. Și, deodată, protagonista mea a început să se bâlbâie și să țipe textul. Și-a țipat și-a țipat un minut, două minute, trei minute. Nicio reacție. Spectatorii credeau că așa e miza în scenă. Dar, nu! Nu era așa! Când urletele ei au depășit cinci minute, mai întâi, au ieșit unul câte unul, pe urmă, în grupuri. În final, nu mai rămăsesem

decât eu turtit într-un scaun din loja oficială. Directorul, regizorul, distribuția se evaporaseră și ei. Clătinându-mă pe picioare, tremurând de furie, decis s-o pălmuiesc, am urcat pe scenă. Îngrozită, s-a prăbușit în genunchi, s-a lovit cu pumnii în piept. Ah, cât patos irosit, căci nu mai era nimeni în afară de mine s-o privească. A continuat să se bâlbâie și să țipe: „Nnnu! Nnnu șttiu cce mm-a appppu-pu-cat! Doarrr sunnt acctriță! Iarrrt-o pppe scro-scro-fița tta carre te aduleaaazzză! Acorrrdă-i o nnnouă șannnsă!" Dezgustat, i-am întors spatele. Niciodată nu am mai scris pentru teatru...

... Au trecut douăzeci de ani când, deodată, m-a cuprins panica de înălțime. Dacă mă mișc un milimetru, mă gândeam, ametesc și mă prăbușesc. În gol! Cu siguranță, mă voi răni mortal. Și cine-o să mă ridice? Cine-o să-mi bandajeze rănile? Cine-o să mă așeze, cu grijă, înapoi, pe locușorul meu? Cine?! Eram la o serată de binefacere, sporovăiam cu gazda, când, din întâmplare, mi-am întors privirea și am recunoscut-o. M-au izbit ochii ei hrăpăreți, de fiară la pândă. A doua zi, am semnat un contract conjugal. Așa, de ochii lumii, eram împreună, dar, în realitate, îmi păstram dreptul de a face sex oricând, oriunde, cu orice femeie. Soția de fațadă îmi cunoștea punctul nevralgic: dorința de faimă, și îmi turna în ureche licoarea perversă a nemuririi. Îmi șoptea cu vocea gâtuită de ambiție: „Plătește scribălăi să compună volume despre cariera ta strălucită! Viața ta e o carte! Tu ești eroul în fața căruia lumea trebuie să se închine!". O creatură rece, calculată, ipocrită, lipsită de afecțiune. Un ghețar cu zâmbet de superioritate. Eram sigur că mă va însoți până la moarte. În fond, era mai tânără decât mine. Câtă nerecunoștință! M-a trădat! A murit într-un azil de nebuni. Își atârnase de nas un belciug, umbla în patru labe, lătra ca un câine, mieuna ca o pisică și mormăia ca un urs. Paradoxal, îmi scria doctorul care a îngrijit-o până la capăt, printre sunetele animalice ieșeau propoziții de o luciditate înfricoșătoare: „... miau... dacă adorm și-ți fură scaunul?... cum, cine?!... ei!... îi auzi cum complotează?... ticăloșii!... hau-hau... auzi ce zic despre tine?:... „dă-l la o parte!... s-a ramolit!... a ocupat destul scaunul celui mai în vogă scriitor în viață!... jos!"... hau-hau-hau.... stai-stai!... să mai fac un nod!... și încă unul!... să te leg vârtos de scaunul celebrității... stai!... să-ți strâng mai tare frânghiile... la dracu!... se deșiră așa!... trebuie s-o cos!... unde-mi sunt ochelarii?... miau-miau... nu mișca!... îi vezi?... prădătorii!... le vin eu de hac!... te apăr cu ghearele și colții... hau-hau... ce spui?... cum sunt?... otrăvită de pofte, mânie, ură?... lașule!... nu te lăsa!... ucide candoarea de copil!... du-te până la capăt!... uită de scrupule!... strivește hoiturile dușmanilor tăi!... și ce dacă sunt proaspete?... scuipă peste fețe inocente!... hau-hau-hau... doar așa ai să devii cel mai bogat... miau-miau-miau... cel mai celebru artist din lume!... miau... așa să faci!... inteligența nu-ți folosește la nimic... miau... dacă nu ai profit din ea... mor-mor-mor..."...

... Îmbătrânisem. Și, totuși, cum îmi făceam apariția la un eveniment monden, tinerelele se lipeau de mine, salivau abundent. Mi-era tot mai limpede că nu sunt predestinat să-mi aflu femeia-pereche. Mă resemnasem. Ușor, chiar înțepenisem. Oricum, frecventam casele cu lampadar roșu. Printre prostituate aveam una preferată. Hoață și mincinoasă, bețivă și guralivă, depravată până-n măduvă, o căprița pe două picioare cu unghiile de la degete înroșite care făcea orice pentru a-și satisface viciile. O ținea din orgie în orgie. La restaurant, sorbea delicat din paharul cu vin roșu. Singură, între patru pereți, sugea Tequila până își dădea ochii peste cap. Avea o tactică imbatabilă. Prindea câte-un fraier cu bani sau poziție înaltă și behăia una întruna aceeași placă: „Distinse domn, eu mă trag dintr-o familie nobilă, dar, of, părinții mei au divorțat în ziua în care am împlinit șase ani. Oh, am rămas singură pe lume și am fost nevoită să muncesc, din greu, pentru o bucățică cinstită de pâine. Ah-ah. Domnul meu, eu nu sunt o vagaboandă. În instituția la care lucrez am primit o educație aleasă, am învățat limbi străine. Sigur, deocamdată, nu știu să citesc și să scriu. Sunt foarte ocupată. Înțelegi, nu? Ideea e că sunt traumatizată și simt nevoia de afecțiune. Mama este o pictoriță de renume. Tablourile ei, naturi moarte cu ceapă și usturoi, se vând la prețuri fabuloase. Are limuzină cu șofer, geme în puf și mie nu-mi azvârle un sfanț. Nu vrea să știe de mine. Tata? Habar nu am! La câți amanți are mama, cum aș putea să-mi dau seama? Ah, dragul meu, eu sunt o ființă plăpândă care oferă căldură sufletească, delicatețe în schimbul câtorva gologani de weekend. Oh-ah-ah." Avea clienți cu nemiluita. Într-o noapte, după ce-mi băusem mințile, m-am dus să mă culc la bordel. Locul era înțesat cu mașini de poliție. Printre curioși, era și măcelarul de la prăvălia din colț. L-am tras deoparte să aflu ce se întâmplase. „Nimic interesant, mi-a spus el, s-a mai dus o curvă." „Care?", l-am întrebat uluit. „Aia care behăia ca o capră. A prins-o moartea în timp ce făcea sex cu o magnată din lumea modei.", mi-a replicat tăios. M-am evaporat rapid de teamă să nu fiu recunoscut, anchetat, cine știe, poate chiar defăimat...

... După ce m-am trezit din beție, am hotărât să mă retrag și mi-am cumpărat un mic castel, lângă un lac cu apă limpede, de-un verde-smarald, înconjurat de-o pădurice de pini. Eram obosit de mine, de lume. Medicul îmi recomandase să fac plimbări lungi altminteri riscam să înțepenesc de tot. Într-o seară de primăvară, am auzit clopoțelul ușii de la intrare. În prag, era ea, cu ochii mari, castanii, obrajii împurpurați de emoție. Din primul moment, am simțit o stranie tulburare. „Bine ai venit", i-am șoptit. Un surâs de fericire i-a luminat chipul. Am divinizat-o. Femeia mea castă mă asculta cu inima. Când vorbea cu păsările, cu florile, eram gelos. Însă mă stăpâneam. Nu voiam s-o rănesc. Ne iubeam în paturi de iarbă moale, catifelată. Mă cufundam în coapsele ei de aur. Extaz pur. Și, nu știu cum, într-un amurg, m-au năpădit gândurile rele. Mă simțeam nervos, inutil, uitat. Cuprins de agitație, aveam senzația că pădurea se umple de grohăituri, miorlăituri, mugete, lătraturi, mormăieli, behăituri. Fără să vreau, mi-am privit femeia, cu ochi răi, m-am răstit la ea: „Puritatea ta mă umilește! Prefer să mă prostituez! Piei!". Un fâlfâit de aripi, atât am auzit. Și atunci am știut. Soare din hârtie, stele din litere, iubire din cerneală neagră am creat doar pentru tine, Faima mea, iubita mea.

■

András Györfi

Merlin (2018), ulei pe pânză, 30 x 30 cm

Corespondență specială din Hong Kong

HKIFF 2018

Lucian Țion

István Korbely *Clown* (2015), u/p, 30 x 20 cm

O tendință după mine clară în cinema-ul mondial al acestei a doua decade este bifocala: pe de o parte, apare o orientare tot mai pronunțată spre politic care se subsumează proiectului mai larg de a rescrie istoria recentă din perspectiva neoliberală a unui Occident tot mai înfumurat (vezi în acest sens condamnarea tot mai deasă a așa-zisului totalitarism din lumea postcolonială și postsocialistă gen *Moartea lui Stalin*, regia Armando Ianucci, 2017); iar pe de altă parte fixarea asupra unui simbolism nou-burghez mandatat să reprezinte prin metafora individualismului de tip excepționalist o nemulțumire tot mai accentuată cu leit-motivele alienării generate și promovate de postmodernismul capitalismului târziu, cum îl numea Fredric Jameson (vezi *Corp* al Malgorzatei Szumowska din 2015 și mai recentul *Față* al aceleiași regizoare), pentru a mă rezuma doar la exemple din „est" care au fost din fericire prezente și la festivalul internațional de film de la Hong Kong (HKIFF), din acest an.

Din același capitol al preocupării pentru istorie și modul în care contemporaneitatea se raportează la ea, Argentina revizitează războiul Malvidelor, sau cel al insulelor Falkland, cum e cunoscut la britanici, printr-un fel de renegociere a politicii memoriei între cele două tabere prin punerea față în față a câtorva veterani de război britanici și argentinieni. Un conflict care a lăsat aproximativ 1000 de morți în 1982 rămâne la fel de impenetrabil la aproape 40 de ani distanță, iar ceea ce pare a ne spune Lola Arias în *Teatro de guerra* e că niciun fel de comunicare nu este posibilă între ideologia imperialistă și naționalistă care s-au contrat atunci. Dar procedeul de reprezentare mai mult brechtian pe care Arias îl folosește lasă de dorit, conducând mai mult spre un fel de psihodramă clasică cu accente din teatrul Oprimaților al lui Augusto Boal, care ridică încă un semn de întrebare adresat controversatei politici a reprezentării, deși unul, în acest context, valid.

Coreea de Sud vine și ea din urmă - destul de puternic - pentru a recupera istoria dictaturii recente a lui Chun Doo-hwan, om politic și general al armatei care, printr-o lovitură de stat în 1979 a răsturnat regimul dictatorial al premergătorului și mentorului său Park Chung-hee instaurat la putere încă din 1963 (iată o imagine-oglindă a dictaturii capitaliste pentru RSR) și care devine subiectul dramei politice *1987: va veni ziua dorită* (1987: When the Day Comes) al lui Jang Joon-hwan realizat tot anul trecut. Puțin șablonard ca structură și cu împrumuturi masive din drama politică hollywoodiană, *1987...* prinde totuși mai ales prin revelarea unor tabu-uri cum ar fi înnăbușirea sângeroasă a revoltei din Gwaungju în 1980 soldată cu peste 300 de morți la mâna guvernului represiv al lui Chun Doo-hwan care s-a folosit de Biroul de Investigații Anticomuniste pentru a întări politica antinord și a izola cele două Corei. Regizorul sud-coreean folosește ca punct de plecare asasinarea unui student protestatar pentru democrație, comisă de biroul anti-comunist pentru a pune în mișcare un thriller bine condus ce urmărește demonstrațiile din Seul care au dus în cele din urmă la înlăturarea regimului dictatorial al lui Chun și instaurarea democrației la finele anilor '80.

Apelativul de „realism social" cu care pare a se alege tot mai mult cinema-ul „de artă" al secolului XXI este întrucâtva încuviințat. Multele drame care au fost selecționate în acest an încearcă o explorare oarecum distantă a conceptului tot mai comun de alienare (pentru a reveni la Jameson) și de scindare a realității postmoderne. În acest sens mă interesează modul în care este tratat actualul război din Ucraina. Și deși m-am dus la *Lătratul îndepărtat al câinlor* cu multe speranțe derivate din criticile laudative, după modul în care regizorul danez Lereng Wilmont se apropie de războiul ce trebuia văzut prin ochii unui copil rămânem mai mult cu un copil văzut prin ochii lui Lereng Wilmont. Din acest punct de vedere, *Îngheț* al veteranului lituanian Sharunas Bartas pe care l-am prins anul trecut la TIFF rămâne totuși referențial. Poate că o anumită experiență și cunoaștere a parametrilor conflictului ajută până la urmă în elaborarea unei viziuni asupra lui.

Tot realism social vine și din Coreea de Sud contemporană, dar la fel de timid și de superficial. Tânărul regizor Kim Dae-hwan și al lui *Prima tură* (First Lap), deși vrea o analiză subtilă a conflictului între generații, nu reușește, prin reprezentarea alienării celor două personaje, decât să alieneze și spectatorul. E o mare diferență, se pare, între tinerii regizori sud-coreeni și generația anterioară, cu nume gen Hong Sang-soo (pe care TIFF-ul nostru se pare că l-a botezat „Woody Allen-ul Coreei" și al cărui *Right Now Wrong Then* rămâne o frumoasă amintire) și Bong Joon-hu (*Crucișătorul de zăpadă* sau *Snowpiercer*, 2013) care reușesc în dramele lor sociale să construiască un univers aproape faptic de o finețe de care tinerii nu dau deocamdată nicio dovadă.

Vorbind despre TIFF, sau poate și din cauza vervei național(ist)e a anului centenar, trebuie să compar HKIFF-ul cu TIFF-ul pe scurt. Înainte de a o face, trebuie însă să mărturisesc că există un antecedent la HKIFF: acum trei ani am prins aici, la Hong Kong, capodopera lui Radu Jude, *Aferim*, despre care scriam atunci că reprezintă un reper important pentru cinematografia românească, care începe astfel să facă primele foraje în perioade inconvenabile ale propriei sale istorii. Am fost cuprins atunci de un entuziasm nu neapărat patriotic pentru prezența cinematografului românesc în Asia, (atitudine care se rezumă până la urmă la întărirea tipicei poziții de inferioritate din care lumea postsocialistă se raportează încă la Vest), ci pur și simplu de entuziasm pentru poziția estetică diferită pe care se situa filmul lui Jude în contrast cu celelalte pelicule.

Ei bine, trei ani mai târziu, poate printr-o coincidență, poate nu, am văzut tot la Hong Kong un alt film de Jude (al doilea românesc pe lângă *Soldați: Poveste din Ferentari* al Ivanei Mladenovic prezent la HKIFF anul acesta), și anume *Țară moartă* prin care se pare că regizorul își menține originalitatea și stilul sec, simplu și eficace de a vorbi despre trecut, un stil care îl ajută din nou să iasă în evidență. Și spun asta pentru că urmărind majoritatea filmelor de la HKIFF am senzația că ori s-a schimbat lumea, ori m-am schimbat eu, ori amândouă deopotrivă, dar în loc ca arta să influențeze consumerismul, este chiar invers: un mod de gândire esențial capitalist începe să influențeze până și direcția artei.

Faptul că proiecțiile festivalului de la Hong Kong sunt plasate exclusiv în mall-uri supraetajate și răspândite larg într-o metropolă de opt milioane de locuitori ajută și mai puțin accesul de la o locație la alta, devenind el însuși extrem de obositor atât datorită traficului, cât și a densității populați. Din punct de vedere organizatoric de altfel, festivalul e mai mult un exercițiu de control al populației de natură aproape foucaldiana: pe lângă grilajurile care flanchează trotuarele străzilor făcând imposibilă trecerea prin locuri nemarcate, interioarele cinematografelor de mall par mai degrabă niște săli de așteptare în care spectatorii sunt comasați pentru intrare de-a lungul cordoanelor de control sub strictă supraveghere a organizatorilor. O concluzie grăbită face Asia capitalistă să pară, la urma urmei, mai autoritară decât imaginea creată despre ea în exterior, neînțelegându-se că eficientizarea și automatizarea asiatică (deși provenind dintr-o necesară condiție de reglare a densitații în spații relativ mici cum sunt cele ale societăților de consum din Taiwan, Hong Kong și Singapore) au ca efect o ablutizare a vieții metropolitane și a relațiilor interpersonale probabil mai pronunțată aici decât în alte metropole ale lumii capitaliste. Organizatorii TIFF-ului pot așadar să stea liniștiți până când „Republica" (pardon, „Florin Piersic") și „Victoria" mai

funcționează; cand TIFF-ul se va muta la Polus nu vom rămâne nici noi decât cu un Hong Kong mai mic și, fără doar și poate, fără inimă.

Și pentru a termina cu contextul: Hong Kong-ul și locuitorii lui sunt în prezent cu totul obsedați de predarea orașului-stat înapoi către guvernul chinez care a avut loc în 1997. China e văzută aici ca fiind de fapt țapul ispășitor atât pentru scăderea economică cât și pentru împotmolirea industriei înfloritoare a cinema-ului hong-konghez, care în anii '80-'90, adică în perioada așa-zisului nou val, promova regizori ca Tsui Hark, John Woo, Wang Kar Wai și Ann Hui pe scena festivalieră cu anumite capodopere (atât de gen cât și de „artă") cum ar fi *Un glonț în tâmplă* (Bullet to the Head) și *A Better Tomorrow*, *Fericiți împreună* (Happy Together), *La timpul dragostei* (In the Mood for Love) sau *Oamenii bărcilor* (Boat People). După părerea mea, ca în orice teorie a țapului ispășitor, pericolul "Chinei dictatoriale" este supraestimat într-un oraș care nu a fost în vreun fel sau altul "schimbat" de cei 20 de ani de control chinezesc ce s-au scurs deja din 1997, deși sunt sigur că hong-kongezii nu vor fi de acord cu această observație. După părerea mea însă, cât privește cel puțin arta, Hong Kong-ul se confruntă cu o problemă care nu are nimic de a face cu China. Mai degrabă, scăderea calitativă a industriei cinematografice din Hong Kong se datorează unei prea mari influențe hollywoodiene, iar efectul așa-zisului transnaționalism atât de lăudat în cercurile academice conform căruia talentele americane și cele chinezești s-ar fi "contopit" iar capitalul combinat ar fi "internaționalizat" lumea filmului este de a fi slăbit puterea orașului-stat. Singurele efecte pe care le discern în urma acestei globalizări sunt invadarea pieței asiatice de formule și genuri vestice care au diluat mai mult decât să întărească atât genul *wuxia* (sau așa-zisele filme kung-fu, proprii acestui teritoriu) cât și influența mai-sus amintiților regizori pe piața internațională. Motiv pentru care China a fost pe scurt absentă de la festivalul din Hong Kong.

În fine, nu rămâne decât să recomand câțiva regizori pe care, să sperăm, îi vom putea prinde la TIFF peste o lună-două: Mila Turajlic revine cu o nouă radiografie a postsocialismului iugoslav, după mai degrabă slăbuțul *Cinema Komunisto,* în *Cealaltă față a lucrurilor* (The Other Side of Everything) în care se implică și ea în controversa asupra politicii memoriei în conflictul din Iugoslavia. Deși nu extrem de puternic, filmul începe să problematizeze rolul naționalismului și al simbolurilor trecutului pentru sfera politicului, mai ales fiindcă 1918 reprezintă și pentru ex-Iugoslavia un an al „unirii" care însă de-abia sub noul regim de dreapta instaurat în 2017 în Serbia începe să pună problemele pe care naționalismul le pune la noi de mai bine de o jumătate de secol.

Nu pentru a fi prins la TIFF, deoarece la Hong Kong a fost prezentat sub formă de retrospectivă, dar pentru a sublinia bijuterii uitate ale cinema-ului de stânga din perioada socialistă, recomand un nume pentru mine total nou: Humberto Solas, a cărui producție din 1968, *Lucia*, chiar și la o lungime de 160 de minute, surprinde prin „realismul social" prezent, iată, încă din anii '60 în plin comunism. Un portret a trei femei în perioada pre- și post revoluționară, *Lucia* pictează o frescă ambițioasă a rolului revoluției în Cuba fără să cadă în propagandă sau anti-comunism, care sunt, din păcate, unicele chei de citire ale perioadei socialiste în peisajul critic monoton al post (și anti-)comunismului.

Închei cu o surpriză: Claude Lanzmann, veteranul documentarist al Holocaustului, oferă un spectacol neașteptat în *Napalm*. Dacă la început spuneam că istoria începe să se rescrie din perspectivă exclusiv occidentală, iată că cineva face un pas ce trebuia de mult făcut - chestionarea demonizării regimului din Coreea de Nord. Punând în balanță și binele și răul (autoritarismul lui Kim Ir-sen pe de o parte și cele *patru milioane* de victime civile ale bombardamentului american din Coreea de Nord în 1953 pe de alta) Lanzmann reușește să ne arate și fața sa romantică (printr-o simplă poveste depănată în fața camerei) în care contrastează vizita făcută ca membru al Partidului Socialist Francez în Coreea de Nord în 1958 și revenirea lui în această țară în 2004. Rezultatul este, așa cum numai Lanzmann știe să sfideze politica reprezentării, fermecător iar întrebările pe care ajungem să ni le punem vizavi de presupusa vinovăție a unui regim și a unei țări distruse în proporție de 95%, cum spune autorul, de o „alianță vestică", tulburătoare. Lanzmann de altfel ne (re)face să credem că dacă politica actuală și filmul ajung să se contreze reciproc în ceea ce privește istoria și perspectiva (întotdeauna politică) din care aceasta este narată, poate că există o speranță ca filmul să contribuie la repolitizarea unei lumi care fără o contribuție din partea culturii ar aluneca tot mai repede și mai ușor spre eliminarea oricărui punct de vedere care nu se aliniază cu ideologia și practica (necruțătoare de altfel) a capitalismului târziu.

■

Urmare din pagina 36

Lumi magice

artă trebuie sa știi vocabularul bucuriei, al jocului diafan cu razele de lumină sau cu muzica armoniilor de tot felul..."

András Györfi construiește spațiul pictural ca pe o scenă unde el este regizor și actor. Trandafirul este un laitmotiv care apare des în lucrările lui: simbol al pasiunii asociat de greci și de romani cu Afrodita și Venus, această floare fragilă este purtătoare de nenumărate mesaje. În timpul banchetelor, romanii decorau pereții cu flori de trandafir, ceea ce presupunea ca lucrurile spuse sub influența vinului să rămână confidențiale - *sub rosa*. Astfel, și lucrările lui András conțin ceva tăinuit și misterios, o lume fantastică cu grădini ale Edenului, plaje populate de ființe ne-pământene, îngeri, pești și corăbii zburătoare, privitorul fiind invitat într-un joc de descifrare a mesajului.

Din dorința de a reda realitatea prin propria lui viziune, artistul apelează adesea la joc și artificii: sferele roși care apar în toate lucrările lui fac apel la dublul sens pe care îl are cuvântul „paradicsom" în limba maghiară - acela de „Paradis" și „roșie". „Numărul acestora și poziționarea lor în lucrare denotă starea mea de spirit și nivelul de împlinire în momentul în care am realizat lucrarea. Ele creează o punte către grădinile interioare din sufletul meu și către gândurile mele pozitive. Sunt rotunde și perfecte" (András Györfi).

Există în pictura lui o reminiscență a peisajelor fantastice din Renaștere - amintind pe alocuri de compozițiile lui Jerome Bosch-, și un sentiment de profundă admirație pe care artistul o arată față de pictura lui Salvador Dalí.

Andreia Cismașiu *Imn* (2012) tehnică mixtă, 53 x 40 cm

Folosindu-se de universul plastic, István Korbely direcționează privitorul către lumea sa interioară - prin contraste și tente picturale, formele și personajele sale prind viață. Misiunea sa esențală este jocul: iubirea, cuvintele, parfumurile și cântecul sunt redate prin culoare. Pictor expresiv, István a găsit o modalitate plastică proprie, prin nuanțe de portocaliu, roz, violet sau verde greu de imitat și prin apelul la formele cubiste.

Grădini secrete și parfumate se ivesc din cromatica dimanică a lucrărilor sale, exprimând vitalitate și speranță. Culoarea este epurată de orice umbră care ar putea distrage privitorul de la contemplarea acestei lumi: „Pictorii gândesc prin imagini. Forța mea creatoare constă în studierea posibilităților infinite de combinare și de redare a culorii și formelor. Prin pictură se creează o comunicare, un contact tacit între pictor și privitor." (István Korbely).

Iată trei artiști a căror artă denotă o putere extraordinară de regenerarea a trecutului și o capacitate de anticipare a evenimentelor viitoare, invitându-ne la o călătorie prin timp și prin imaginație.

■

sumar

bloc notes
Mircea Ioan Casimcea
O nouă revistă culturală la Turda 2

editorial
Mircea Arman
Cosmogonia poetico-filosofică greacă: de la Musaios la Epimenides (II) 3

actualitate
Ani Bradea
Conferințele *Tribuna* 4

cărți în actualitate
Vistian Goia
Mistere nebănuite în jurul nostru 5
Ștefan Manasia
O lume care sparge ferestrele 6
Cătălin Stanciu
Case aici case acolo 7
Radu Ilarion Munteanu
Prieten cu cititorul 8
Elena M. Cîmpan
Magia poeziei 9
Ștefan Manasia
Cartea celebrărilor 9
Iuliu-Marius Morariu
Între scenă și amvon 10

comentarii
Horia Corcheș
Urmașii lui Lévi-Strauss și piticii lui David Lynch 11
Marin Iancu
Tentația demitizării 12
Nicolae Sârbu
Bijuterie barocă a tiparului 13

eseu
Adrian Țion
Poezia unui muzician 14

eveniment
Andrei Marga
Formarea unei tradiții: Dezbaterile de la Sinaia 16

poezia
Ion Toma Ionescu 17
Nicolae Mares 18
Alessandro Cabianca 19

parodia la tribuna
Lucian Perța
poemul kamikaze 17

proza
Ion Marin Almăjan
Fata din poveștile orientale 20
Ștefan Jurcă
Drum către inima lui Sisif 22

traducere
Rodofo Häsler

diagnoze
Andrei Marga
Universitatea post-Bologna 26

social
Adrian Lesenciuc
Gândirea comunicațională și câmpul științific al comunicării 28

religie
Nicolae Turcan
David Bentley Hart și neoateismul contemporan (III) 29

însemnări din La Mancha
Mircea Moț
Numele poetului uitat 30

teatru
Alexandru Jurcan
Acting 5 31
Eugen Cojocaru
Cine spală oala de mămăligă? Povești din Apuseni 31

dramaturg
Diana Cozma
Puritatea ta mă umilește! 32

film
Lucian Țion
Corespondență specială din Hong Kong: HKIFF 2018 34

plastica
Silvia Suciu
Lumi magice 36

Tipar executat la **Imprimeria Ardealul**, Cluj-Napoca, Bulevardul 21 Decembrie 1989 nr. 146. Telefon: 0264-413871, fax: 0264-413883.

plastica

Lumi magice

Silvia Suciu

András Györfi — *Calea curtezanului* (2017), u/p, 50 x 70 cm

Deschisă la Platinia Art House Gallery (13 aprilie - 25 mai 2018), expoziția *Lumi Magice / Fantasy Worlds* aduce în atenția publicului trei artiști activi pe scena artelor plastice din România și Ungaria: Andreia Cismașiu, András Györfi și István Korbely. Ceea ce îi unește pe aceștia în demersul lor plastic este crearea unor realități care oglindesc universul lor interior,

István Korbely — *Moment* (2018), u/p, 40 x 30 cm

invitându-l pe privitor să ia parte la joc și accentuând faptul că „arta este o copie a lucrurilor reale și aceastea din urmă sunt o copie a ideilor eterne." (Platon)

Andreia Cismașiu rămâne fidelă tehnicii fotografice - pe care o deprins-o în urma studiilor realizate la Universitatea de Arte Plastice din Cluj-Napoca (licență - 2003, master - 2011) - pe care o combină cu alte tehnici picturale. Lucrările sale sunt o expresie sinceră a experienței ei de zi cu zi și, în același timp, o supapă de evadare din cotidian, o modalitate de a re-crea cu mijloare artistice universul în care trăiește. Astfel, fiecare lucrare devine o pagină de jurnal, o mărturisire, o amintire, o dorință. Personajele care populează spațiul vizual sunt caracterizate de un soi de imponderabilitate, „fixarea" lor, legătura lor cu lumescul realizându-se prin elemente precum ceasul - *Timp*, pasărea - *Iluzie roșie*, coroana - *Regina*, pasărea flamingo - *Hotărâre,* dantela - *Introspecție,* cuibul - *Hana*, lampioanele care poartă scrisori - *Scrisori netrimise, Oniris.*

Cu prilejul expoziției Andreiei Cismașiu „Pagini din jurnalul meu/ Scrisori netrimise" (Silvia's Art Gallery, Cluj-Napoca, 2014), Margareta Catrinu observa că artista are „un univers bogat și armonios care înțelege spaima, necunoscutul, spirala drumului spre Sine, dar și spre ceilalți; scrisori din vechimi, ale cronicilor vechi, timbrate sau nu, cu scrieturi în litere și limbi de neînțeles pentru cei ce nu știu că pentru

Continuarea în pagina 35

ABONAMENTE
Prin toate oficiile poștale din țară, revista având codul 19232 în catalogul Poștei Române sau Cu ridicare de la redacție: 30 lei – trimestru, 60 lei – semestru, 120 lei – un an Cu expediere la domiciliu: 39 lei – trimestru, 78 lei – semestru, 156 lei – un an. Persoanele interesate sunt rugate să achite suma corespunzătoare la sediul redacției (Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1) sau să o expedieze prin mandat poștal la adresa: Revista de cultură Tribuna, contravaloare revistă cont nr. RO57TREZ21621G335100xxxx și contravaloare taxe poștale cont nr. RO16TREZ24G670310200108x deschis la B.N. Trezoreria Cluj-Napoca.

CNI CORESI Imprimeria Ardealul